

WIMBP
Opole

144 st.

699
VI 11 3/63/C

Erotemata

**DIALECTI
CAE ET RHETORICAE**
PHILIPPI MELANCHTHONIS,
ET PRAECEPTIONVM ERASMI
Roterodami, de utraq; Copia, verborum &
rerum; jam primum ad usum Scholarum
(quas vocant Triviales) breviter
selecta & contracta.

PER

LVCAM LOSSIVM LV
naburgensem ediscendi gratia.

Libellus ad puerilem institutionem,
si quisquam alius in hoc genere, valde
accommodatus & utilis.

Diligenter nunc postremo ab ipsa AVTORE
recognitus, & utiliter auctus.

Francfordiae ad Oderam in officina
Andree Eichhorn.

Cicero de partibus, & de lau-
de Dialectices in Tu-
sculanis.

Sequitur tertia, quæ per omnes partes sapientiæ
emanat, & funditur, quæ rem definit, genera di-
spertit sequentia adiungit, perfectâ concludit verâ &
falsâ dydicat, differendi ratio & scientia, ex qua
cum summa utilitas existit ad res ponderandas, tum
maximè ingenua delectatio & digna sapientia.

Et de Finibus.

Dialectica habet rationem, ne cui falsò assen-
tiamur, neue unquâ captiosa probabilitate fallamur,
eag, quæ de bonis & malis diceremus, ut tenere,
tueri, possimus. Nam sine arte, quemvis arbi-
tramur à vero abduci, fallig, posse.

Augustinus in libro de
ordine.

Scientia argumentandi, diuidendi, definiendi,
non ab hominibus pro arbitrio instituta, sed in re-
rum ratione comperta est.

AD

AD D. M. IOHAN-
NEM CNIPIVM ANDRONI-
CVM SECVNDVM, CAETEROSQVE
hæredes & præfektos officinæ Typographi-
cæ D. Christiani Egenolphi Francofurtien-
sis ad Mœnum, DD. & fratres suos in
Christo dilectos.

Allatum est ad nos, Viri
docti, & clarissimi, fama &
litteris vestris de emigratione
ex hac vitâ ærumnosa & cadu-
ca in celestem patriam, viri
boni et optimè meriti de Ec-
clesia Dei & Scholis omnibus, D. Brucbbacchij Typo-
graphi vestræ urbis inclitæ & celeberrimæ, de cuius
obitu & nos meritò dolemus. Fuit enim & is nostri
quog, persudiosus & amans. Ided tradidi ipsi o-
lim quog, opuscula quedam nostra puerilia suis ty-
pis excudenda, in quo fidem summam & amorem su-
um erga me declarauit. Primus autem omnium is
excudit Epitomen Erotematum nostrorum dialecti-
ces Philippi Melanthonis, viri omnium, quos nostra
æras vidit, incomparabilis & longe optimè meriti de
Ecclesia Filij Dei, & Scholis omnibus. Quia autem in-
telligo, exemplaria hujus nostri libelli apud vos omnia
esse jam distracta & diuendita, mitto ad vos atq,
dono vobis exemplar hujus nostri libelli puerile &

A 2

schola-

EPISTOLA

scholastici, diligenter jam postremo à merecognitionum, & plerumque in locis auctum, & hunc quoque cum ceteris nostris, sicut instituis, ut intelligo, ordine ad scholarum puerilium excudatis. Rogo autem D. Typographos omnes, ut pro sua humanitate & candore, vos, qui omnium primum sumptus olim fecistis, & nunc maiores facturi estis, nostris opusculis recu- dendis, studio suo & opera pro Christiana dilectione humaniter & officiose adiuvent & promove- ant. Bene & feliciter Valere. Dato Lu-

neburga, Anno 1568. die
30. Aprilis.

Vester ex animo addictissimus fautor
& frater in Christo dilectus

LUCAS LOSSIUS.

ERV DITIONE,
VIRTUTE, ET PIETATE
PRAESTANTI ADOLESCENTI HAR-
deuico Stoterogge, Clarissimi viri D. Nico-
lai Stoteroggen, Consulis Luneburgen-
sis prudentissimi, filio, Lucas
Lossius.

S. P. D.

ST OMNINO

scholastica functio, optime Har-
denice, multi laborum, quod saepe
vidisti, & prudentiam requirit
penè singularem in doctore, ut
felix sit institutio, & accom-
modata pueritiae. Ad haec, nostrum munus, ut mole-
stiae est plenissimum, ita quoque praeter ceteris vitae gene-
ribus, valde est contemptum apud plerosque, & expo-
situm multorum vocibus, qui ocium quoddam igna-
vum interpretantur operas nostras umbratiles. Adde
ut non immerito Poeta Satyricus literatores mise-
ros appellavit. Labores quidem & miseriae, summum-
que contemptum & ingratitudinem vulgi experiuntur
quotidie, qui Scholas fideliter moderantur: sed hos
tamen labores tolerabiles aliquo modo reddit pijs
Gubernatoribus, cogitatio de voluntate Dei, à quo
sciunt se ad utilem, piam & necessariam humano ge-

EPISTOLA

neri functionem esse adhibitos. Quare in puerorum cœtu, inter tot difficultates & molestias, etiam quædam cum voluptate versantur: agunt gratias DEO ad illud se vitæ genus vocatos, quod placeat Deo, & in quo operam vtilem Ecclesiæ Dei, & communi vitæ navare possunt: lætantur se custodes esse puerorum, quos ipse filius Dei tam amanter complexus sit, quorum Angeli purissimi & sanctissimi spiritus in cœlis quotidie intueantur faciem æterni Patris, & habeant curam tam sollicitam puerorum. Ideo inter tot miseria obediunt, etiam cum gaudio, Deo in delegato sibi munere, memores illius liberalissimæ promissionis Christi Servatoris nostri: Qui haustum aquæ frigide vni ex minimis ipsius miscuerit, non perditurum eum mercedem suam.

Prudentiam verò singularem requirit idcirco hæc nostra functio, ut ea statim à primis annis tradantur juventuti, quæ vtilia & necessaria sunt. Deinde ea dexteritate & modo illa ipsa proponantur, ut rudiores tradita citò & facile percipiant. Unde merito laudatur Epicharmus, de quo illud celebratur, *ἁγίων ἡρώων ἐπὶ τῆς αἰῶνος*. Nā sunt nonnulli, qui ingenij magis sui laudem venantur, tradentes immature discipulis altiora, quàm ipsorum quos instituunt, solidum querunt profectum in studiis. Quare non immerito tales optimus formandæ juventutis artifex Quintilianus reprehendit, quod ambitiosa festinatione, à primis annis incipientes, morantur profectum discendi.

um com-

DEDICATORIA.

um compendio. Hoc cum & nos, longo jam vsu edocti, intelligeremus, singulari prudentia opus esse in rectè formandæ juventutis, illam à primo statim functionis nostræ tempore cogitatione cum alijs Synergis, sedulo suscepimus, ut brevibus & perspicuis Erotematis, quasi præformata haberet juvenitatis nostræ, & artium dicendi, & Christianæ doctrinæ elementa. Nā nulla est vel antiquior, vel accommodatior docendi pueros ratio, quàm illa, quæ Erotematis, seu interrogationibus commodis instituitur. Hoc nostrum consilium & voluntatem, multi boni & docti viri semper probarunt, & iudicarunt nostram rationem docendi vtilem esse scholis. Et sanè, qui integros libros artium dicendi ad Academiarum magis vsum, quàm nostrarum Trivialium Scholarum institutionem puerilem conscriptos fusius, etiam pueris planè rudibus proponendos esse censent, non minus illi stultè facere videtur, quàm si citrà edū aliquē tyranni, quē nuper is instituendū fidibus suscepit, difficilimas cantilenas, quas Muresas vocant, vel Iosquini, vel alterius excellentis Musici, iubeant proponere, quas ille rudis adhuc omnium discipulus, subito ludendo quasi arriperet, priusquam aut ipsa nomina, aut ordinem chordarum & claviculorum citrà exallè habuerit cognita. Sic non vident multi has rhododæ præceptionum artium puerilium succinctas, valde vtilis & necessariae esse juventuti, ante earum justam & copiosam enarrationem. Versamur nos multos jam annos in hoc formandæ juventutis mu-

EPISTOLA.

ve, & rationem sequimur traditam nobis quasi per manus, à doctissimo viro D. Hermanno Tulichio Gymnasiarcha olim nostræ Scholæ peritissimo, & postea commendatam nobis eius successoribus, etiam ab inclyto Senatu nostro. Et qui hac nostra docendi ratione progressi sunt non infeliciter in literis, multos proficere in medium possumus, quorum aliqui vel Ecclesiæ Dei iam docent, vel partes administrandæ Reipublicæ sustinent. Cum igitur hæc ratio, quam nos, cum omnibus alijs peritis Scholarum Gubernatoribus, sequimur in docendo, multorum iudicio utilis sit adolefcentiæ, & nos iam antè in brevem Isagogen Grammatices præceptiones Philippi Melanchthonis nostri redegerimus voluntatis nostræ, idem nunc etiam in cæteris duabus ipsius auctoris voluntate, & publica approbatione artibus dicendi, Dialecticæ & Rethoricæ præstitimus: quibus brevissimam etiam epitomen utriusque Commentarij Erasmi Roterodami, de utraq; Copia verborum & rerum adiunximus. Quem libellum cum id peteret Schola nostra, & comprobaret laborem nostrum ipse Dominus Philippus, & alij, in publicam lucem edi facile passi sumus. Et si iam in manibus studiosorum sunt ipsa Erotemata Dialectices Philippi Melanchthonis, longo tempore expectata ab omnibus, tamen sunt in illo ipso utilissimo & eruditissimo libro multa, quæ puerilem educationem excedunt. Ideo brevi aliqua ex ijs selecta Isagoge, seu compendio, quo nuda tantum præceptiones artis

continio

DEDICATORIA.

contineantur, opus fuit Scholis nostris puerilibus, in quibus prima artium dicendi Elementa tradenda sunt discipulis sine longa enarratione præceptorum.

Nostrum itaque consilium non dubito, quin & tu, mi Hardenuce, una cum patre tuo, viro optimo & prudentissimo Senatore urbis nostræ, comprobabis. Nam institutus es à nobis hac ipsa ratione, cuius in hoc libello, quasi Ideam seu formam quandam agnoscis. In primis Elementis earum artium, quarum cognitio aditum patefacit ad superiores disciplinas. Versaris itaque iam in studio legum, magna cum omnium admiratione & laude. Quia prima exordia artium dicendi rectè apud nos percepisti in teneris annis, ideo facilis nunc est tibi cursus in omni aliarum disciplinarum genere. Et eam cum patriæ tuæ clarissimæ tum parenti tuo, optimo viro, expectationem concitasti, ut speremus omnes fore te dignum olim laudatissima familia tua, in primis verò, avo tuo clarissimo viro beatæ memoriæ D. Hardenuco Steterogge amplissimo & prudentissimo, ante annos decem, Consule civitatis nostræ, & patre tuo Clarissimo, Senatore, Domino & Scholarum nostro observando: deinde & patruo tuo Domino Ludolpho Steterogge, quem virum accepimus fuisse olim in civitate nostra præstanti præditum ingenio, doctrina, variarum artium & cognitione legum insignem & clarum, sed immatura admodum morte ereptum patriæ gravissimo familiæ vestræ dolore, & summo desiderio totius urbis. Hanc

A S

no-

EPISTOLA

nostram conceptam de te tuiusq; studiis expectatio-
nem atq; spem augent etiam plurimum eximiae vir-
tutes tue, singularis humanitas, ingenuitas morum,
modestia, gratitudo erga Præceptores & pietas, quæ
omnia suavissime cum incredibili discendi studio
coniungis. Adeo, ut non immerito & tu usurpare, no-
stra quidem sententia, posui hos elegantissimos versi-
culos Euripidis:

Οὐ πάντοτε τοῖς καλῶς ταῖς ἀρεταῖς
συμβαλλόμενον ἴσμεν οὐδὲν ἄλλο
μὴ ζῶντα μετ' ἀμεροῖας.

Hoc est:

Non cessabo gratias Musis

Miscere dulcissima copulatione

Ne vivere quidem vellem, sine doctrina.

Nam ita suavissimos versus, ut nosti, vertit Phil-
lippus noster: & erudite (ut omnia) monet, signifi-
care Poetam, optimum vitæ genus esse doctrinam co-
lere, & ex hac regere vitam consilio, & assumere
morum & actionum moderationem. Sed tu etiam
propter maiores causas literarum studia coles, nem-
pe, propter gloriam DEI, & salutarem patriæ tuæ
administrationem. Ad hoc enim constar nos con-
ditos esse à DEO, & editos in hanc lucem, ut nostris
actionibus & studiis totius vitæ iuueamus Ecclesiam
Dei, & communem societatem, in qua ab hominibus
æternus Pater Domini & liberatoris nostri IESU
CHRISTI verè agnosceatur, invocetur & cola-

tur.

DEDICATORIA.

tur. Verum, quoniam ipse per te has causas ortus no-
stri recte intelligis, & ad illas studia tua præclare
jam instituisti, nolo in ijs commemorandis apud te es-
se longior. Id te vnum rogo, ut hunc libellum, quem
tuo nomini præcipue dedici, animo grato atq; be-
neficio suscipias, ac favore tuo iuues scholam nostrā,
quæ tuorum quoq; studiorum puerilium alumna fu-
it. Ego æternum Patrem Domini nostri IESU CHRI-
sti ex animo oro, ut studia tua ad gloriam suam, &
gubernationem patriæ salutarem dirigat & secun-
det, & faciat te, ut Poeta Græcus ait:

Μὴδ' ὧν τε πῦρ ἐμὸν οὐκ ἐγκαίεται ἐγὼ ποῖ.

Ad hoc te artium dicendi præcepta non parum
iuvabunt, si ad illarum cognitionem rerum etiam
noticiam & exercitium styli, quod facis, diligens &
assiduam coniunxeris. Vale. Data ex Lune-

bargo, III. Idus Ianuarij An-
no M. D. L.

AD

AD PRAESTAN-
TEM VIRTUTE ET HUMANI-
TATE, GEORGIUM STOTEROGGE,
Patricium Lüneburgensem, Dn. Nicolai Stoterogge
Consulis Lüneburgensis filium, de recognitio-
ne prima huius libelli, Lucas
Losius.

SCitè quidem, ut omnia, Terentius
noster, mi Georgi, de vita huma-
na, quæ quasi ludus est fortunæ, dixit:
Ita vita est hominum, quasi cum ludas resseris:
Si illud, quod est maxime opus iactu, non cadit,
Illud, quod cecidit sorte, id arte ut corrigas.

Monet autem dictum præcipue duo:
Primum multos esse in deliberationi-
bus humanis, errores & lapsus, qui,
propter imbecillitatē humanæ natu-
ræ, caveri & prospici omnes nō pos-
sunt. Deinde jubet, ut consilia, quæ
non satis rectè cepimus, arte quadam
& prudentia corrigamus & emende-
mus. Hæc commune factio omnibus
est utilis & necessaria. Nam quis tam
sapienter vitam suam & consilia insti-
tuit, ut nusquā labatur, aut impingat?
Quod igitur in gravibus deliberatio-
nibus

EPISTOLA.

nibus, viris etiam magnis & sapienti-
bus evenire solet (sicut Ciceronis vox
celebratur: Non putaram. Item: Opti-
ma quæq; cōsilia pessimè sæpe cadūt)
idem & nobis accidit in libello nostro
Erotematum Dialectices & Rhetorice,
quem ante annos decē Hardevi-
co Stoteroggio fratri tuo, immaturā
morte summo totius civitatis nostræ
mœrore, in vera notitia & invocatio-
ne filii Dei, in cælestem patriam evo-
cato, dedicarū, ad usum Scholarū Tri-
vialium edidimus. Nam in prima eius
editione, ut fieri solet, admissi sunt er-
rores aliqui & quædam desiderata à
discipulis, quæ utiliter addi potuissēt.

Cum igitur intelligerem, virum ho-
nestū & benè meritum de Ecclesia fi-
lii Dei & scholis literariis, Dominū Pe-
trum Brubachiū, qui primus libellum
hunc nostrum typis suis expressit, de-
nuo excusurum esse, recognovi eum,
mendas, quæ paucæ erant, sustuli et ad-
didi præter alia, definitiones alicubi
Aristotelis, et aliorū veterū Dialecti-
corum, quod illæ propter vetustatem
habent

EPISTOLA

habent gratiam maiorem & autoritatem, & plerunq; pleniores sunt. Quia autem, mi Georgi, libell⁹ propter fraternali dedicationem tuam erat, quicquid in hac diligēti & necessaria recognitione accessit, tibi dedicare & tradere volui. Neq; dubito, quin & tu cū alijs viris doctis, & scholasticis institutionis peritis, comprobaturus sis hanc cognitionem libelli nostri, quē opto, sicut & alios nostros, scholis puerilibus esse valde vtilem & gratum. Quare rogo, ut patrocinium eius, tibi quā per man⁹ traditum & commendatum à fratre optimo, benignè suscipias, meq; & domum meā totam, pari benevolentia, ut frater, complectaris.

Equidē honestē te, & jure quodam hæreditario existimō posse, & hunc libellum nostrū tibi vendicare, & hæreditatem eius adire. Nam sunt & huiusmodi τὰ δῶρα nostra literaria, quæ honestam & immortalem tamā virtutum eorum, quibus dedicantur, celebrant, & ad posteros transmittunt, non min⁹ habenda in bonis, ὥς κτήματα
quām

EPISTOLA

quām alia bona hæreditaria & κειμήλια speciosa & cara, quæ incerta sunt & momentanea fortunæ dona, sicut inquit Poeta:

*Scinduntur vestes, gemmae franguntur, & aurum,
Carmina quām tribuant, fama perennis erit.*

Aeternus pater Domini nostri Iesu Christi, & noster per ipsum, patrem tuum virum sapientia & virtute præstantem, te, & totam familiā vestram honestā & patritiam veterem, in gloriā sui sanctissimi nominis, & salutarem ac piam gubernationem inclytæ nostræ urbis, quā diutissimē conseruet incolumes, in vera agnitione & invocatione Dei & filij ipsius Domini nostri IESU Christi, & spiritu suo sancto regat, ducat & protegat, Amen.
Vale, Data Lunæburgæ, Anno
M. D. LXI. Cal. Ianuarij.

AD

AD LECTOREM.

Qua principio in Dialectica
& Rhetorica ad ediscendum
proponantur ijs, qui primum has artes
discere incipiunt, asteriscis seu notulis
quibusdam enotari curavimus: ubi
hanc quasi Ideam animo fuerint com-
plexi, addantur postea & reliqua, ut
hoc pacto paulatim totum libellum e-
discant. Nam ordine simul proponere
omnia prorsus rudibus harum artium,
incommodum erit & longum etiam,
priusquam ad finem libelli
perveniri possit. Va-
le.

ERO.

EROTEMA

TVM DIALECTICES

PHILIPPI MELANTHONIS,

breuiter selectorum ediscen-
di gratia.

LIBER PRIMVS.

LOCI PRINCIPALES

libri primi sex.

1. Definitio Dialectices. 2. Prædicabilia.

3. Prædicamenta.

4. Definitio.

5. Diuisio.

6. Methodus thematum sim-
plicium.

Quid est Dialectica?

Dialectica est ars, seu via recte,
ordine, & perspicue docendi,
(Germanice Eine vnterrichte
kunst, oder vnterricht kunst) ad diffra-
Cicero ita de finit in Bruto. Dialectica est
Dialectica est ars, quæ docet
rem vniuersam distribuere in partes, latentem
explicare definiendo, obscuram explanare inter-
Ars est methodica, perpetua, præstantia
morum præceptorum, ad finem vite humane utilem
spectantium dispositio.

pretando, ambiguum primum videre, deinde distinguere, postremum habere regulam, qua vera & falsa partialis finis indicantur, & quæ quibus præposita sint, quæq; non sint sequentia.

Quod est proprium Dialectices opus
seu officium?

Est recte, ordine & perspicue docere, hoc est, tradere certam rationem, qua in docendo utendum est.

Quot sunt huius operis, seu of-
ficij partes?

Quatuor. Que?

Definire, diuidere, argumenta vera connectere,
& mala coherencia seu falsa dissoluere.

Definimus themata simplicia, quæ ignota sunt
& obscura. Diuidimus πολύσημα & ambigua.

Vnde nomen est Dialectices?

A διαλέγομαι, quod est, cum alio collatis opi-
nionibus, placide colloquor. Latine disputo seu dis-
sero, 7sch vnterrede oder vnterrichte.

Quid differunt Dialectica &
Rhetorica?

Dialectica circa omnes materias versatur, & rerum summas verbis nudis preponit, sed Rhetorica addit ornatum ijs materijs, quæ orationis copia & splendore illustrari & varie depingi possunt.

Circa quid versatur Diale-
ctica?

*Circa omnes materias seu quæstiones, de quibus
docendi sunt homines.*

Quid est Quæstio?

Quæstio est res proposita, de qua agitur seu
disputatur.

Quotuplex est Quæstio:

Duplex. Quomodo?

Alia est simplex, quæ proprie interrogatio dicitur; Alia est quæstio coniuncta.

Quid est quaestio simplex seu in-
terrogatio?

Est, cum de vno vocabulo queritur, vt quid
virtus, quid poenitentia.

Quid est quæstio coniuncta?

Est cum de oratione aliqua, seu (vt Dialectici loquuntur) de propositione queritur, vt: an Cometa sit stella, an vero halitus in aere accensus: an Christiano concessum sit militare.

Quomodo tractatur quaestio simplex
seu interrogatio?

Explicanda per definitionem & diuisionem, ut
tum queritur de fide, Primum definienda est fides.

quid sit, certa fiducia misericordie promissæ propter Christum. Deinde dicendum, quod alia fides sit Christiana, seu fides justificans, alia politica seu civilis, non justificans.

Quomodo tractatur quæstio
coniuncta?

Argumentis veris confirmanda est, & monstranda est falsitas in contrariis, quæ fucosa specie veritati opponitur. Ut, cum Divus Paulus in epistola ad Romanos quæstionem seu propositionem, Hominem iustificari fide gratis propter Christum, confirmat testimonijs scripturæ, exemplo Abrahamæ, & ab effectu fidei, pace seu tranquillitate conscientie, & refutat Pharisæicam opinionem de iustitia operum ab effectu seu officio legis, arguendi peccata & damnandi, sicut inquit: Per legem est cognitio peccati. Et lex iam operatur.

Quot sunt summa capita Dialectices?

Novem. Quæ?

1. Prædicabile	6. Argumentatio
2. Prædicamentum	7. Locus Dialecticus
3. Definitio	8. Ratio dissoluendi vitiosa argumenta
4. Divisio	9. Et fallaciæ.
5. Propositio	

DE

DE PRÆDICABILIBVS.

Quid sunt prædicabilia?

Prædicabilia sunt tituli vocabulorum communium, quæ ostendunt quæ vocabula quomodo alijs rebus attribuantur, ut homo tribuitur Platoni ut species: animal homini, ut genus: rationale ut differentia: loqui, ut proprium: esse mortalem, ut accidens.

Dic definitionem veterem?

Prædicabile est vox, quæ de pluribus prædicari potest vniocè, hoc est, eodem nomine, & definitione, ut homo de Platone, animal de homine.

Cur initio Dialectices doctrina Prædicabilium traditur?

Quia ostendunt gradus & cognitiones vocabulorum, quorum angustiora in definitionibus per aliquam communiora declarantur.

h. e. minus nota.

Quot sunt Prædicabilia?

Quing. Quæ?

Species, Genus, Differentia, Proprium, Accidens.

(Quæ etiam vniuersalia vocantur, quia gradus sunt vocabulorum communium.)

Vnde dicta sunt prædicabilia?

A verbo prædicari, quo Dialectici pro tribui seu dici aliquid de alio, vsi sunt, ut cum dicitur: Verres est fur, hic solum tribuitur Verri, seu de Verre dicitur. Individuum sed et species.

B 3

Ex g. homo
& prædicabile
quod prædicabile de
Platone, & est
universale
quod in contrariis
est Platoni
fieri, ut in
circum
individuum
sed et species.

citur. Græci κατηγορίαν vocant, à verbo κατηγορέω, quod inter alia significat accuso. Vnde vox κατηγορία dicta est, quam Latini Dialectici prædicamentum verterunt.

Quid est Species?

Spēs dignificat ex collectivitate unius imaginis. Species est nomen commune proximum individuis, de quibus prædicatur in quæstione, quid sit? ut: cum quærimus quid sit Plato? Respondetur, est homo. cum quærimus quid sit Bucephalus? respondetur, est equus. aliter, Species est quæ de pluribus & differentibus numero in eo, quod quid est, prædicatur, ut homo de Socrate & Platone. Differentia numero dicuntur individua, quæ sub vna specie aut diversa continentur, ut Petrus, Paulus sub homine.

Quid vocatur individuum?

Individuum nomen proprium, aut vna res significata nomine proprio sub certa specie seu ostensa particula de alijs sed monstrata, ut Camillus, hic homo, hæc herba. Est igitur triplex, Individuum triplex. Simplex vox unica, ut Plato, odamentum, ostensum particula demonstrante, & circumscriptum determinabilem periphrasi, ut Troiani belli Scriptor, hoc est, Homerus, Apostolus Tarsensis, id est Paulus.

Quid est Genus?

Genus dignificat ex collecti- one pluri- um unius. Genus est nomen commune multis speciebus & prædicatur de eis in quæstione, quid sit, ut cum quærimus, quid sit equus? respondetur, Est animal: quid quærimus? Libanotis, respondetur, Est frutex.

Genus, nomen unius, ut species. Aliter, Genus est, quod de pluribus & differentibus

tibus specie, in eo, quod quid est, prædicatur, ut animal de homine, de leone & equo. Nam si quæretur, quid est homo, quid leo, quid equus, de vnoquoque, recte respondetur, quod est animal. Specie differunt, quæ sub eodem genere collocantur, ut homo, Leo, sub animali.

Quomodo differunt species, item Genera?

Species infimæ dicuntur species specialissimæ, ut homo, equus: Summum genus vocatur genus generalissimum, ut substantia, quantitas, qualitas, relatio. (Inter hæc, cætera dicuntur species superiorum, & genera inferiorum, ut animal dicitur species relatum ad corpus animatum, genus relatum ad hominem.)

Quid est differentia?

Differentia est, quæ cum genere constituit certam speciem, & de specie prædicatur in quæstione, quale sit, ut rationale constituit speciem, videlicet, hominem, & ostendit qualis sit species.

Aliter, differentia est, quæ de pluribus differentibus specie in eo, quod quale quid est, prædicatur, ut rationale de homine. Aliter hoc modo: Differentia est, quæ dividit atque dispescit ea, quæ sub eodem genere posita sunt, ut rationale hominem separat ab equo & leone, cæterisq; animalibus omnibus, quæcunque rationis expertia sunt.

Quantuplices sunt differentia?

Duplices.

Quomodo?

B 4

Quæ-

+ *speciei* *conueniunt*, ut sentiens conuenit homini & cunctis *conueniunt* *animantibus*. Quædam sunt specifica & vltima *ut rationale* quæ uni tantum homini *conuenit tantum huius*. Quid est Proprium?

Proprium est inclinatio aut quiddam adiacens quod uni soli speciei & semper & omnibus indiuiduis ejus inest. ut loqui, numerare, incedere erecto corpore, propria sunt hominis, de potentia intellecta, non semper de actu.

(Nam verba in definitionibus sæpe potentiam significant, non actum, ut incedens, id est, quod potest incedere erecto corpore, & ad eum positum & motum conditum est.)

Aliter. Proprium est prædicabile, quod de sola sua specie conuersum, & de iis, quæ sub ea sunt prædicatur, in quali accidentaliter, ut risibile de homine.

Proprium quatuor modis dicitur?

non omni
se indiuiduo
in his speciei

1. Quod uni speciei conuenit, sed non omni, ut esse iurisperitum, homini.
2. Quod omni conuenit, sed non soli, ut esse bipedem, quales etiam sunt aues & gallinae.
3. Quod soli & omni conuenit, sed non semper, ut canescere homini, in senectute.
4. Quod omni, soli, & semper conuenit, ut risibile, homini.

Quid

Quid interest inter Differentiam & Proprium?

Differentia significat partem constituentem, ut rationale significat mentem, quæ est pars hominis. Sed proprium significat quiddam sequens constitutum, ut posse incedere erectum, posse loqui & numerare, non constituunt hominem, si sequuntur constitutionem ejus.

(Sæpe propria pro differentiis usurpantur. Quia enim differentia propriissime sic dicitur teneat. Iuxta enim discrimina rerum a propriis affectionibus sæpe ad accidentium coactionem, ut in descriptione plantarum & lapidorum, ut Magnes est lapis, trahens ferrum, sen. Magnes est lapis, qui sua natura mouetur ad Arcton.)

Quid est Accidens?

Accidens est, quod non per sese subsistit, nec est pars substantiæ, sed in alio inest mutabiliter, ut calor & frigus in aqua, notitia in mente, albedo in pariete.

Aliter. Accidens est, quod adest vel abest præter subiecti corruptionem. Item: Accidens est, quod contingit eidem inesse, & non inesse, ut homini album esse, & non esse album, sedere & stare.

Quotuplex est accidens?

Accidentium alia sunt separabilia, ut frigus ab aqua, notitia a mente, letitia, tristitia a corde.

B f

Alia

Alia sunt inseparabilia, vt quantitas seu magnitudo a substantia corporea, calor ab igni, humiditas ab aqua non separantur.

Quotuplicia nomina sunt accidentium?

Duplicia,

Quomodo.

Alia dicuntur abstracta, alia concreta.

Quæ sunt abstracta?

Substantiua (vt Grammatici loquuntur) quibus nuda species seu forma per se considerata significantur, vt albedo.

Quæ sunt concreta?

Adiectiua, quæ significant subiectum habentem formam, vt album.

(Per hæc, accidentia de subiectis dicuntur, paries est albus, non, paries est albedo.)

Quæ est utilitas doctrinæ prædicabilium?

Vsus præcipui sunt quatuor.

Quis est primus vsus?

Quod discernunt gradus vocabulorum in serie.

cuiusq;

cuiusq; prædicamenti, vt intelligatur, quod eorum sit genus, quod species & indiuiduum.

Quis est Secundus?

Quod ostendunt, quæ in connexionem coniungi possunt, seu quæ voces, de quibus secundum communem naturæ ordinem prædicantur, vt aut de indiuiduo species, aut de specie vel indiuiduo genus, aut differentia, aut proprium, aut accedens prædicatur.

Quis est Tertius?

Quod profunt ad definitiones, quia semper angustiora vocabula definiuntur per aliqua communiora, vt per genus, aut per accidentia, item per differentiam & proprium.

Quis est Quartus?

Quod discernunt propositiones, quæ necessario coherant, & quæ contingent er.

Quæ coherant necessario?

Quæ factæ sunt ex specie, genere, differentia & proprio, vt homo est animal, homo est rationalis, homo est qui loquitur.

Quæ coherant contingent er?

In quibus accedens prædicatur de subiectis, vt Phalaris est tyrannus, paries est albus.

DE

DE PRÆDICATIONE.

Quid est prædicatio?

Est in propositione attribui prædicatum subiecto, vt Deus est essentia spiritalis, hic essentia spiritalis attribuitur Deo, tanquam prædicatum suo subiecto.

Quotuplex est Prædicatio?

Duplex, Quomodo?
Vera & falsa.

Quid est prædicatio vera?

Est, quæ cum re, de qua aliquid affirmat aut negat, consentit, vt homo est animal, lapis est grauis.

Quid est Prædicatio falsa?

Est, quæ a re dissentit, vt, terra mouetur, homo est lapis.

Quot sunt diuisiones Prædicationis veræ?

Tres.

Quæ est prior?

Prædicatio vera, aut est regularis, aut figurata, aut inusitata.

Quid est Prædicatio regularis?

Prædicatio regularis est, quæ congruit ad aliquem modum ex quinque, Prædicabilibus, id est, vbi species de indiuiduo, aut de specie vel indiuiduo genus, aut differentia, aut proprium, aut accedens prædicatur.

Quæ

Quid est Prædicatio figurata?

Est, in sermone improprio, vbi tamen sententia vera est, significata similitudine, vt in Metaphora, aut significata continente, vt in Synecdoche, vt tyrannus est lupus, id est similis lupo. Christus est agnus, id est, est similis agno, quoniam est victima. Iohannes est Elias, id est, est similis Eliæ, gerens simile munus, emendans Ecclesiam magno impetu Spiritus.

Quid est prædicatio inusitata?

Est, in propositionibus, de filio Dei, quarum non sunt exempla in tota rerum vniuersitate similia, vt: Deus est homo. Verbum est factum caro.

Quæ est secunda prædicationum diuisio?

Prædicationum alia est essentialis, alia causalis, alia accidentalis.

Quid est prædicatio essentialis?

Est cum idem prædicatur de seipso, vt Deus est spiritus æternus. Aut de indiuiduo species, vt Plato est homo vel de specie aut indiuiduo genus, vt homo est animal, Bucephalus est animal. Aut differentia, vt homo est rationalis, seu tota definitio, vt virtus est habitus bonus inclinans voluntatem ad agendum secundum rectam rationem.

Quæ

Quæ est Prædicatio causalis?

Est cum causa nominatur, quæ si est interior, id est materialis, prædicatio essentialis est, ut panis est triticeus, Si est efficiens aut finalis, propriè prædicatio causalis dicitur, ut homo est creatura Dei, id est, Deus creavit hominem: Homo constitutus est, ut Deum agnoscat & celebret.

Quæ est Prædicatio accidentalis?

Est, quando accidens de subiecto dicitur, ut, vinum est dulce. Vinum est austerrum, Cicero est orator.

Quæ est tertia diuifio Prædicationum?

Prædicationum aliæ sunt necessariae, aliæ contingentes.

Quæ sunt Prædicationes necessariae?

Sunt quæ non possunt se aliter habere, ut sunt, in quibus genus aut differentia, aut proprium, aut tota definitio de specie dicitur.

Quæ sunt Prædicationes contingentes?

Sunt, in quibus accidentia de subiectis dicuntur, ut paries est albus: etiam, cum de præteritis dicitur, ut Iulius vixit Pompeium, Paris rapuit Helenam.

D I.

DE PRÆDICAMENTIS.

Quid est Prædicamentum?

Prædicamentum est ordo generum & specierum sub vno genere generalissimo, quod aut substantiam aut accidens aliquod significat. ↓

Aliter: Prædicamentum est terminorum, qui secundum nullam complexionem dicuntur, natura rerum ordinatio, hoc est, series, in qua ratione rerum, termini incomplexi, id est voces simplices, alijs alijs subiiciuntur, alijs de alijs prædicantur. Definitio est Trapezuntij.

Quod est discrimen Prædicabilium & Prædicamentorum?

Prædicamenta sunt rerum appellationes, ut animal, homo: sed prædicabilia sunt ipsarum appellationum distinctiones, ut genus, species.

(Vel, Prædicabilia sunt veluti tituli discernentes gradus seu series in prædicamentis, ut agnosci possit, quod nomen sit communius, ut animal, genus, quod augustius, ut homo, species.)

Quæ est utilitas Prædicamentorum?

Est hæc: Primum ostendunt discernendam esse substantiam ab accidentibus, & discernenda absoluta à relativis. Secundo monstrant, ubi & in quibus

bus domicilijs querenda sive genera definitionum
quæ in omni explicatione primum constituenda sunt.

Quot sunt Prædicamenta?

Decem

Quæ?

1. Substantia	6. Passio
2. Quantitas	7. Quando
3. Qualitas	8. Vbi
4. Relatio	9. Situs
5. Actio	10. Habitus.

(Quæ etiam genera generalissima dicuntur, hoc est,
summa, quia ad his proxime acceditur, ad vocabu-
lum, quod inter omnia, in rerum natura primum est,
videlicet, ad Ens.)

Murmely versus de decem Prædicamentis:

Arbor, sex, servos, fervore, refrigerat, vstos,
Ruri, cras, stabo, nec tunicatus ero.

Arbor ostendit prædicamentum Substantiæ: sex;
quantitatis, servos, relationis: fervore, qualitatis: refri-
gerat, actionis: vstos, passionis: ruri, ubi: cras, quando:
stabo, situs, tunicatus, habitus.

Quæ est prima divisio
Entis?

Hæc est: Eas aut est substantia, aut est
accidens.

DE

DIALECT. LIB. I.
DE SVBSTANTIA.

Quid est Prædicamentum
Substantiæ?

Est substantiarum ordo.

Quid est Substantia?

Substantia est Ens, quod habet proprium esse,
& insinuet accidentia, per quæ mens humana sub-
stantiam agnoscit, vt homo, equus. Aliter: Substantia
est quæ per se subsistit, alio neutiquam indigens, vt
sit. Definitio est Damasceni.

Quotuplices sunt Substantiæ?

Duplices.

Quomodo?

Primæ & Secundæ.

Quæ sunt Substantiæ primæ?

Sunt individua, vt, hic homo, hic equus, quæ ne-
que de subiecto dicuntur, neq, subiecto insunt, &
sensibus primæ occurrunt.

Quæ sunt Substantiæ secundæ?

Sunt species, & genera, vt homo, equus, ani-
mal, in quibus primæ Substantiæ, hoc est, individua
insunt.

Hæc sine substantiis primis existere non possunt, iuxta
dictum Aristotelis: Destructis primis substantiis, nihil
est reliquum.

Recita ordinem Substantiarum.

C

SVB-

SVBSTANTIA,

Corporea. Incorporea.

Simplex,	Mista,	Infinita.	Finita.
Cælum,	Stellæ,	ex elementis Deus,	Angeli,
elementa.	composita.		animæ.

Perfectè mista	Imperfectè mista,
	vt fulmina, vapores.

Animata;	Inanimata.
gemma,	lapis.

Sentiens,	Non sentiens.
Animal,	vt plantæ.

Rationale,	Irrationale.
Homo	Equus,
Plato,	Ræbus,

(Partes ponuntur in eodem ordine, in quo collocatur totum ut caput, pedes, pectus, sunt partes animalis, & reuera sunt substantiæ, item privativa nomina referuntur ad domicilia earum rerum, quibus opponuntur, vt lux est qualitas, Ad idem igitur domicilium & tenebræ referuntur, ita & hic cadaver refertur ad prædicamentum seriem, ubi animal recensetur.)

Quot sunt proprietates Substantiæ?

Tres.

Quæ est prima proprietas?

Substantiæ non sunt in subiecto, vt accidentia,
sed

sed ipsæ sustinent accidentia, & proprium esse habent.

Quæ est secunda?

Substantia non recipit magis aut minus, ut Hercules non est magis homo quam Paris, et si accidentibus valde differunt.

Quæ est tertia?

Substantiæ diversæ non dicuntur contrariæ, sed disparatæ, ut ignis & aqua, lupus & ovis.

(Nam contrarietatis proprie qualitatibus inter se pugnantibus tribuitur.)

DE PRÆDICAMENTO

Quantitatis.

Quid est Prædicamentum quantitatis?

Est quantitatum ordo.

Quid est Quantitas?

Quantitas est magnitudo rei vel numerus. Aliter: Quantitas est secundum quam in partes quippiam dividitur.

Quæ est prima Divisio quantitatis?

Alia est quantitas continua, alia discretæ?

Quid est quantitas continua?

Est magnitudo corporum, videlicet longitudo, latitudo & profunditas. Aliter iuxta Aristotelem: Quantitas continua est, cuius partes ad eundem terminum communem copulantur, ut lineæ ad punctum, ad lineam superficiem, & ad superficiem ipsius corporis.

C 2

Quod

Quot sunt species Quantitatis
continuae?

Tres Quæ?

Linea, Superficies, Corpus.

Quid est Linea?

Est longitudo rei sine latitudine & profunditate,
cuius extrema sunt duo puncta (die Länge)

Quid est Superficies?

Est longitudo & latitudo sine profunditate,
(die Breite.)

Quid est Corpus?

Est longitudo, latitudo, & profunditas, (die
Dicke.)

(Corpus in substantia aliud significat, videlicet, rem
quæ habet materiam, ut coelum & elementa, aut mi-
sta ex elementis. In quantitate corpus significat ma-
gnitudinem, cognitione distinctam a materia, illud
Phyficum corpus vocatur hoc Mathematicum.)

Quid est Quantitas discreta?

Est, cum quærimus quot res sint, vel est multi-
tudo rerum. Aliter: Quantitas discreta est, cuius
partes ad nullum terminum communem copulantur,
sed à se invicem seiunctæ sunt atq; discretæ.

Quot sunt species quantitatis?
discretæ?

Due,

Quæ?

Numeri

Numerus & Oratio.

Quid est Numerus?

Est multitudo ex unitatibus collecta, ut duo, tria,
quatuor.

Quid est Oratio?

Est (ut Grammatici simunt) integræ sententiæ
explicatio. †.

Cur Oratio in hoc prædicamento re-
censetur?

Quia in oratione sunt diversa intervalla syllaba-
rum & dictionum, & in numeris, & mensuræ diver-
sæ, ut aliæ syllabæ sunt longæ, & aliæ breves.

Quot sunt proprietates
Quantitatis?

Tres.

Quæ est prima proprietas?

Quantitatibus propriè conveniunt relationes,
æquales & inæquales, par & impar.

Quæ est secunda?

Quantitatum per se nulla est efficacia seu effe-
ctio.

Quæ est tertia?

Quantitates non recipiunt magis & minus, sed
maius & minus.

C 3

Quanti-

Quantitas
est duplex: { Continua cuius spe-
cies sunt tres: { 1. Linea.
2. Superficies.
3. Corpus.
Discreta, cuius sunt
species duæ: { 1. Numerus
&
2. Ratio.

DE PRAEDICAMENTO

Qualitatis?

Quid est Prædicamentum

Qualitatis?

Est qualitatum ordo.

Quid est Qualitas?

Qualitas est forma per quam substantia est ef-
ficax: seu quæ movet sensus, ut virtus, color, & simi-
les. Aliter, Qualitas est, secundum quam, quales esse
dicimur, ut secundum Musicam, Musici: secundum
albedinem, albi.

Quot sunt species qualitatis?

Quatuor. Quæ?

Habitus, potentia naturales, affectus & figura.

DE PRIMA SPECIE

Qualitatis, de Habitu.

Quid est Habitus?

Habitus Græcè ἕξις, est qualitas comparata ex
crebris actionibus, in hominibus, quæ recte & facile
homines

homines efficere actiones illas possunt, quæ à suo habi-
tu gubernantur, & adiuvantur, ut ars pingendi, sa-
cultus prudenter & ornate dicendi.

(Habitus non sunt in omnibus naturis, sed tantum
in rationali, quia hæc tantum assuefieri potest. Et
perfectus habitus tum fit, cum homo ad certas artes
se virtutes à natura impetio habet, quibus exetatis
studio & doctrina, cuius habitus accipitur, & fit arden-
tior & firmior.)

Quomodo dividitur habitus?

Sunt alij habitus corporis ut palestrica, saltat-
oria, jaculatoria: Alij animæ, ut ars Poetica, ju-
sticia.

Quotuplex est habitus animæ?

Duplex. Quomodo?

Alius est habitus intellectus, ut artes: alius vo-
luntatis, ut virtutes.

DE HABITIBVS

intellectus.

Quod est genus habituum in-
tellectus?

Noticia.

Quotuplex est Noticia?

Duplex. Quomodo?

Alia est noticia obiecti simplicis, ut recordatio
Caroli Imperatoris: Alia est noticia propositionum,
quibus assentimur aut non assentimur, ut justicia est
virtus, terra movetur.

C 4

Quotu-

Quotuplex est noticia propositionum?

Duplex. Quomodo?

Alia est noticia certa, alia incerta, quæ dicitur opinio & suspicio, quæ opinione infirmior est.

Quæ est noticia incerta?

Noticia incerta est, cum agnitam propositionem non amplectimur firma assensione, sed languide partem unam magis probabilem esse existimamus.

Quæ est noticia certa?

Noticia certa est, cum agnitam propositionem firma assensione amplectimur, ut ignis calet, virtus est colenda.

Quas habet species certa noticia?

Noticiam principiorum, scientiam, artem, prudentiam & fidem.

Quid est noticia principiorum?

Est agnoscere principia luce mentis nobiscum nata, & firmo assensu ea amplecti naturali iudicio, ut, Totum est maius qualibet sua parte. Societas humana est conservanda.

Quid est Scientia?

Est noticia vera conclusionum, quibus propter demonstrationem firmiter assentimur, ut Cælum est finitum.

Quid est Ars?

Est

Est noticia vera faciendorum, ut Architectonica, sicut artem Aristoteles definit, qui eam a scientia discernit.

(Sed sæpe vocabula scientiæ & artis promiscue usurpantur.)

Quid est Prudentia?

Est noticia vera, quæ secundum rectam rationem regit deliberationes in electione honestarum actionum, & rerum utilium.

(Species prudentiæ sunt legum & aliorum præceptum honestorum notitiæ.)

Quid est Fides?

Est noticia propositionum certarum, quas firma assensione amplectimur propter asseverationem testium veracium.

DE HABITIBVS Voluntatis.

Quæ est Divisio habituum voluntatis?

Habitus voluntatis alij sunt boni, ut virtutes, alij sunt mali, ut vitia.

Quid est virtus?

Est habitus bonus inclinans voluntatem ad agendum secundum rectam rationem, ut iusticia, fortitudo, modestia.

Quid est vitium?

C S

Est

Est habitus malus, inclinans voluntatem ad agendum contra rectam rationem, vi iniusticia, immodestia.

Recta ratio dicuntur sententiæ de honestis actionibus hominum animis diuinitus insitæ, ut Deus est colendus, honorandi sunt parentes, reddenda est gratia bene meritis, &c.

Quotuplices sunt virtutum species?

Duplices. Quomodo?

Aliquæ sunt propriæ Ecclesiæ Dei; aliquæ communes cum alijs hominibus.

Quæ sunt virtutes propriæ Ecclesiæ Dei?

Fides, spes, dilectio Dei, timor Dei, & tolerantia, &c.

Quid est Fides?

Est noticia, qua firmo assensu amplectimur totam doctrinam à Deo traditam Ecclesiæ, & in hac etiam promissionem reconciliationis cum Deo,

Quid est Spes?

Est expectatio vitæ æternæ propter filium DEI certam, & expectatio auxilij & mitigationis calamitatum in hac vita, juxta consilium DEI.

Quid est dilectio Dei?

Est obedientia in omnibus præceptis Dei in vera fide, principaliter ut ipsum honore afficiamus.

Quid

Quid est timor Dei?

Qui vocatur timor servilis est habitus inclinans, ut revera expavescamus agnitione iræ Dei, & poenarum, sed cum accedat fides, qua corda in pavore eriguntur consolatione, & accedunt ad Deum, fit virtus & timor filialis.

Quid est Tolerantia?

Est virtus obediens Deo in ærumnis, quas docet perferendas esse ita, ne fracti dolore, faciamus contra mandata Dei,

Quæ sunt virtutes communes Ecclesiæ Dei cum hominibus?

Iusticia universalis & particularis, veritas, modestia, sortitudo, & species iusticia, ut gratitudo, sedulitas, amicitia, &c.

Quid est iusticia universalis?

Est obedire omnibus legibus.

Quid est iusticia particularis?

Est virtus suum cuique tribuens.

Quid est Veritas?

Est virtus, quæ inclinat voluntatem, ut veras sententias amemus, vera constanter dicamus & tueamur, & in ipsa vitæ specie vitemus simulationes & occultationes.

Quid est Modestia?

Est virtus, qua in opinione de nobis, & in sermone & gestu servamus continentiam.

Quid

Quid est Fortitudo?

Est virtus depellens pericula, quæ recta ratio iubet depellere, & ita perferens ærumnas, quas recta ratio iubet perferre, ne fracti dolore, faciamus contra iusticiam, aut alias virtutes.

SPECIES IUSTICIAE.

Quid est Gratitude?

Est species iustitiæ reddens pro beneficio vicissim debitam benevolentiam, & aliqua officia.

Quid est Sedulitas?

Est species iustitiæ suos cuiq; labores tribuens.

Quid est Amicitia?

Est species iustitiæ pro vera benevolentia reddens veram benevolentiam & præstans mutua quædam officia pro modo facultatum, liberali pectore, virtutis causa.

SECUNDA SPECIES

Qualitatis.

Quæ est secunda species Qualitatis?

Naturales potentie & impotentie.

Quid sunt naturales potentie?

Naturales potentie sunt vires non accersitæ, aut arte in substantias transfusæ, sed in eis natæ, ut sunt

sint causæ certarum actionum, ut in Magnete potentia trahendi ferrum; in vino calefaciendi corpora, quæ potant.

Quid sunt naturales impotentie?

Naturales impotentie sunt qualitates seu virtutum per naturam defectus, quibus substantie redduntur inhabiles, seu ineptæ ad acquirendum habitum, ut est indocilitas in brutis. ¶.

Quid monent Dialectici tradentes hanc speciem?

Monent discerni nativæ ab accersitis, ut sciamus, quæ res humana diligentia parari possint, & quæ non possint parari.

Quomodo differunt naturales potentie & habitus?

Naturales potentie insunt à natura; habitus parantur arte & assuefactione seu usu.

TERTIA SPECIES

Qualitatis.

Quæ est tertia species qualitatis?

Passio & passibilis qualitas, hoc est, affectus, & alia

aliæ qualitates, quæ sunt propriæ sensuum obiecta:
ut lux & tenebræ sunt obiecta visus.

Sonus, obiectum auditus,

Odor, obiectum olfactus,

Sapor, obiectum gustus.

Obiectum tactus, quatuor primæ qualitates, caliditas, frigiditas, siccitas, humiditas, & multæ ex his ortæ, ut asperum, glabrum, leve, molle, durum, & res liquæ qualitates secundæ.

Quid est affectus?

Affectus est motus cordis sequens cogitationem & ea excitatus, quo cor aut prosequitur, aut fugit obiecta.

Quotuplices sunt affectus?

Duplices. Quomodo?

Durabiles: qui sunt similes habitibus, ut amor, odium, misericordia. Alij sunt motus subiti, ut ira, qui revera ad prædicamentum passionis congruunt.

Quæ sunt species affectuum?

Lætitia, tristitia, spes & metus.

(Ex quibus permixtis alij oriuntur, ut amor, odium, ira.)

Quid est Lætitia?

Est suavis motus cordis, qui excitatur, cum cor bonum futurum prosequitur.

Quid est Tristitia?

Est

Est cruciatus cordis compressi, tanquam fugientis præsens malum.

Quid est Metus?

Est cruciatus cordis compressi, tanquam fugientis futurum malum.

QVARTA SPECIES

Qualitatis.

Quæ est quarta species Qualitatis?

Figura.

Quid est Figura?

Est propriè modus aut positus quantitatum, ut circulus, triangulum, quadrangulum, &c.

Quæ sunt proprietates qualitatis?

Tres

Quæ est prima proprietas?

Contrarietas propriè est qualitatum inter se pugnantium, ut caliditatis & frigiditatis, quæ sunt sub eodem genere.

Quæ est secunda?

Qualitas recipit magis & minus, ut calor in eodem corpore alias maior, alias minor est.

Quæ est tertia?

Multæ relationes oriuntur ex qualitatibus, ut simile, dissimile, lex, peccatum, pœna, gloria, & alia permulta.

Tabu-

TABVLA PRÆDICA-
menti Qualitatis.

Species qualita- tis sunt quatuor	1. Ha- bitus ani- mi	Intel- lectus, cu- ius genus est noti- tia, quæ duplex est	Propo- sitionis.	Obiecti simplicis, vt notitia Caroli.	Incerta quæ opinio & suspicio dici- tur. (Noticia principio- rum, cuius Scientia, Ars, Prudentia Fides.
	Volun- tatis, ut Virtu- tes		Proprie ecclesiæ Dei ut		Fides, Dilectio. Timor Dei. Tolerantia, &c.
			Commu- nes cum aliis ho- minibus		Inscientia vniversa- lis & particularis Veritas, Modestia, Fortitudo, Gratitudo.

2. Natura-

- Corporis, & membrorum eius, plan-
tarum energie, vt vini calefaciendi
corpora.
2. Natura-
les potentie
& impoten-
tia.
- Animi, vt docilitas in homine, in-
docilitas in brutis.

3. Passio seu
affectus, cu-
ius species
quatuor sūt
præcipuæ.
- Læritia
Tristitia
Spes
Metus
Lux & color
Sonus
Odor
Sapor
- Visus
Auditus
Olfactus
Gustus
- Qualitates primæ,
vt Caliditas
Frigiditas
Siccitas
Humiditas, & ex his orta.
Naturalis, vt figura cœli rotun-
da.
- Tactus

4. Figura

Artificialis, vt figura mensæ qua-
dratæ.WBP
Opolo

D

De

QVÆSTIONVM
DE RELATIONE.
Quid est Prædicamentum
Relationis?

Est ordo vocum, quæ per collationem intelliguntur, ut pater, filius, dominus, servus.

Quid est Relatio?

Relatio est aut applicatio rerum, aut ordinatio, aut collatio, ut coactio, paternitas, similitudo, & similia.

REGVLÆ DE RELATIVIS
VIS SEPTEM.

Quot sunt Regulæ de relativis
nominibus?

Septem præcipue.

Quæ est prima Regula?

Nomina alia dicuntur absoluta, alia Relativa.

Quæ dicuntur absoluta?

Quæ significant substantias, aut quantitates, aut qualitates, ut homo, linea, virtus,

Quæ dicuntur Relativa?

Quæ per collationem tantum intelliguntur, ut pater, filius: servus, dominus: maritus, uxor: præceptor, discipulus.

Quæ est secunda Regula?

Omne relativum versatur inter duo, quorum alterum vocatur fundamentum, alterum terminus.

Quid

Quid est Fundamentum?

Est res, à qua oritur relatio, ut persona, quæ generatur.

Quæ est terminus?

Est res, ad quam tendit relatio, ut persona generata.

(Inter hæc duo, relatio, est ipsa applicatio seu ordo fundamenti ad terminum, ut limitis fundamentum est lapis. Terminus, significatū, distinctio agrorum. Relatio est ordo lapidis ad significandam hanc distinctionem agrorum.)

Quæ est tertia Regula?

Aliæ sunt relativa secundum dici, alia secundum esse.

Quæ vocantur relativa secundum dici?

Absoluta, quibus adhaerent respectus, ut quibusdam nominibus habitum & affectum, ut amor est rei amatae amor. Ira intuetur eum, cui irascitur: fiducia intuetur id, cui nititur.

Quæ vocantur relativa secundum esse?

Proprie dicta relativa, ut similitudo, paternitas & id genus alia.

Quæ est quarta Regula?

Cuiuslibet relativo respondet suū correlativum, ut cum dicitur, Cambyfes est filius, nihil intelligi potest nisi addatur, cuius sit filius, ut Cambyfes est filius Cyri

Quæ est quinta Regula?

Fundamentum vocatur materiale relationum, formale dicitur ipse ordo ad terminum, vt materiale limitis est lapis, formale est ordinatio, ad significandam distinctionem agrorum.

(Sæpe manent fundamenta, extinctis relationibus, vt lapis in agro relinqui potest, etiam si non amplius, vt antea, fungitur limitis officio. Sic in Baptismo remittitur peccatum originis, id est, formale, hoc est, reatus, sed manet materiale, id est ipse morbus, seu ipsa infirmitas in homine, seu inclinatio contra legem Dei.)

Quæ est sexta Regula?

Sæpe vtimur relativis loco absoluti, ut cum voluptatem pro ipsis actionibus suavis accipimus, Temperamentum pro ipsis qualitatibus sic inter se iunctis & temperatis.

Quæ est septima Regula?

Relationum alie sunt reales, alie rationis.

Quid sunt relationes reales?

Sunt appellationes seu ordo, qui à natura oritur, etiam si nullius cogitatio accedit, vt calefactio, seu ordo inter patrem & filium.

Quid sunt relationes rationis?

Sunt quæ non à natura oriuntur, sed tantum sunt

sunt cogitationis seu voluntatis instituta, ut relatio in limite tantum decreto hominum instituitur.

(Ita Magistratum & servitutem appellaciones sunt relationes rationis, ut Rex, Consul, Dux, Miles, Dominus. Servus & similia.)

Genera seu Classes relationum.

Quot sunt classes seu genera relationum?

Tria.

Quæ?

Aliæ relativorum oriuntur ex substantia, alia ex qualitatibus, alia ex quantitativis,

EX SUBSTANTIA.

Quotuplicia relativa oriuntur ex Substantia.

Duplicia.

Quomodo?

Alia oriuntur ex actionibus naturalibus, vt causa, effectus, pater, filius. Alia ex actionibus voluntatis, quæ duplicia sunt, Personarum, ut dominus, servus, Et rerum, ut commune, proprium, alienum, jus, dominium.

D 3

EN

EX QUALITATIBVS.

Quotuplicia sunt Relativa, quæ oriuntur ex qualitatibus?

Triplicia.

Quomodo?

Alia oriuntur ex omnibus qualitatibus, ut causa, effectus, simile, dissimile: Alia ex notitijs, ut verum, falsum: Alia ex virtutibus & vitijs, ut honestum, premium, gloria, peccatum, pœna, pax, bellum.

EX QVANTITATIBVS.

Quæ oriuntur ex quantitativibus?

Par, impar, æquale, inæquale, dimidium, totum, duplum, triplum, &c.

Tabula

Tabula prædicamentæ Relationis

Relativorum nominum à lia ori untur ex	1. Actionibus Substantivæ.	Naturalibus, ut causa, effectus, pater filius.	
		Personarum, ut dominus, servus, maritus, uxor.	
		Rerum, ut commune, proprium, alienum, servitus, libertas, contractus.	
	2. Qualitatibus.	Voluntatis quæ discrimina facit.	
		Notitijs ut verum, falsum, lex.	
		Virtutibus & vitijs, ut	
	3. Quantitatibus.	Honestum, peccata: premium, gloria, pœna, pax, bellum.	
		Omnibus qualitatibus, causa, effectus, simile, dissimile, perfectum, imperfectum.	
		Continua, æquale, inæquale, totum, dimidium.	
		Discreta, ut par, impar, duplum, triplum.	

D 4 DE

QVÆSTIONVM
DE ACTIONE ET
PASSIONE.

Quid est Prædicamentum Actionis
& Pasionis?

Est ordo vocum, quæ actionem aut Pasionem
significant, vt Gignere & gigni.

Quid est Actio?

Actio est applicatio agentis ad patiens, qua fit
mutatio aliqua in patiente, vt calefacere.

Quid est Passio?

Passio vlt nomen correlativum actionis, & signi-
ficat receptionem actionis & effectus novi in patien-
te, ut calefieri. &c.

Quæ vocabula hic collocan-
tur?

Verba & nomina verbalia significantia motum.

Quid est motus?

Motus est agitatio substantiæ, qua acquirit ali-
quem terminum. Est autem terminus, a quo incipit
motus, & in quem progreditur, finiturq; idem motus:
Est igitur terminus duplex, a quo, vnde incipit motus
& ad quem, quod tendit motus.

Quot numerantur vlitatæ species
motus?

Sex. Quæ?

Generatio, corruptio, augmentatio, diminutio,
alteratio, motus localis.

Quid

Quid est Generatio?

Est motus a non esse ad esse, vt cum ex ovo gene-
ratur pullus.

Quid est Corruptio?

Est motus ab esse ad non esse, ut cum homo ma-
ritur, & a vermibus corrumpitur.

Quid est Augmentatio?

Est mutatio, qua acquiritur maior quantitas.

Quid est Diminutio?

Est mutatio, qua fit minor quantitas.

Quid est Alteratio?

Est motus, quo alia qualitas acquiritur, ut ca-
lesfactio, frigefactio, dealbatio.

Quid est motus localis?

Est motus, quo subinde aliud spaciū occupatur.

DIVISIO ACTIONVM.

Quæ est divisio actionum?

Actionum quædam sunt naturales, vt gignere:
Quædam voluntariæ, ut dicere,

Actiones voluntariæ quoruplices
sunt?

Duplices. Quomodo?

Aliæ sunt intellectus, ut meditari: Aliæ volun-
tariæ quæ triplices sunt, Oeconomice, ut: fovere li-
beros: politice, vt Bellare: Ecclesiasticæ, quæ sunt du-
plices, Sacramentum & Sacrificia.

D 5

(Sakra-

(Sacramenta sunt actiones divinitus institutæ per quas Deus nobis exhibet sua bona, ut Baptismus & Cœna Domini. Sacrificia sunt actiones divinitus institutæ, quibus nos Deo reddimus certa opera, quorū finis est principalis, ut eum honore afficiamus. Et sunt duplicia: ἱλαστικόν, seu propitiatorium, ut mors & rora obedientia filij Dei promerens remissionem peccatorum alijs. Et εὐχαριστικόν, quæ non merentur remissionem peccatorum, sed cum fiunt à reconciliatis, ut Deum afficiant honore, placent Deo, ut Baptis-
mæ obedientia in morte.

Quot sunt proprietates prædicamenti
Actionis & Passionis?

Duæ.

Quæ est Prima proprietates?

Actionum est contrarietas, ut calefactio pugnat
cum frigidatione,

Quæ est secunda?

In actionibus est magis & minus, ut aliàs magis,
aliàs minus calefit corpus aliquod.

Tabula

Tabula actionum prior, sumpta à
causis efficientibus.

Actiones aliæ sunt	Naturales, ut ge- neratio, corruptio, alteratio, augmen- tatio, motus localis.
	Intellect ^{us} , ut actiones ar- tium, pingere, scribere. meditari, cogitare,
Voluntariæ	Voluntatis, ut actiones virtutum & vitiorum, item membrorum exter- orum, ut pugnare.

Altera

Alterasumpta ab obiectis & cau-
sa finali:

Oeconomica, ut fovere liberos, pascere, eru-
dire, regere disciplina.

Politica, ut orare, dicere sententiam in
senatu.

Actio-
nes
sunt
tripli-
ces.

Ecclesia-
stica, hoc
est, cere-
moniæ

Sacramenta, per quæ Deus nobis
exhibet promissa bona, ut re-
missionem peccatorum, ut circū-
ciso Iudeo, Baptismus & cæna
Domini Christianis.

Sacrificia
quibus nos
reddimus
Deo certa
opera, ut
eum hono-
re afficia-
mus.

ἱλασμός, propi-
tiationis, obedi-
entia & mors fi-
lij Dei promerens
nobis reconciliati-
onem cū Deo & c.
ἔργα, opera, ope-
ra, quæ facimus
juxta verbum
Dei, ut eū honore
afficiamus, quæ
placēt Deo facta
a renatis in fide,
ut obædientia Ba-
ptistæ in morte.

DE

DE PRAEDICAMENTO

QVANDO.

Quid est Predicamentum Quando?

Est ordo vocum, quæ tempus significant,

Quid est Tempus?

Tempus est numerus alicuius motus secundum
prius & posterius.

Quæ vocabula in predicamento Quando
collocantur?

Nomina & aduerbia tempus significantia, ut
annus, mensis, dies, hora, hodie, nunc, cras, & simi-
lia.

DE PRAEDICAMENTO

VBI.

Quid est prædicamentum vbi?

Est ordo vocum, quæ locum significant, ut domi-
foris, hic, illic.

Quid est Locus?

Est spaciū continentis corporis, cedentis con-
tento.

Quomodo nomina locorum collocan-
tur in hoc prædicamento?

Quatenus corpora continent, non quatenus sunt
figura, aut ædificia.

DESITU.

Quid est prædicamentum Situs?

Est ordo vocum, quæ statum seu positum corpo-
ris

ru significant, & partium eius, ut stare, iacere, supinum esse, primum esse.

DE HABITU.

Quid est prædicamentum Habitus?

Est ordo vocum, quæ habitum seu vestitum significant, ut sunt vestium & aliorum tegumentorum nomina, quatenus ratio vestiendi consideratur, non materia, ut tunica, thorax, calceus pileus, galea, clypeus & similia.

Versus de vocibus, quæ à prædicamentis
vulgo remouentur.

Complexum, significans, fictum, polysemum,
Vox logica, Deus, excedens, privatio, parsq.

Complexum, hoc est, orationis membrum seu comma ut iustus homo, nisi pro una voce accipitur, ut corpus animatum. Consignificans, hoc est, synecdoche, ut partes orationis indeclinabiles, ut utinam, quidem, apud, heri. Fictum, hoc est vox commentitia & fabulosa, ut cerberus, sphynx, chimæra. Polysemon hoc est vox multi significans, ut canis, taurus, nisi tollatur, voce adiecta, ambiguitas, ut canis, animal terrestre, canis piscis marinus, canis signum caeleste. Vox Logica, hoc est secundæ intentionis, ut genus, species, subiectum, prædicatum, quibus aliarum vocum gratia utuntur Dialectici. Deus, quia nullum infinitum est in prædicamento. Excedens, hoc est, transcendens ut ens,

utrum

nam, verum, bonum. Privatio, cecitas, surditas, tenebra. Pars, ut forma, materia, caput, pectus, venter.

OBSERVATIO.

Est & hoc observandum, unam eandemq. vocem sæpe poni in diversis prædicamentis secundum eius diversam significationem, ut amor, ira, fiducia, in prædicamento qualitatis, quatenus sunt affectus: in relatione, quatenus habent respectum ad aliud, ut supra in prædicamento relationis dictum est. Ita inquit Boetius: Secundum aliud atq. aliud, una eademq. species duobus generibus subiecti potest. Et Aristoteles: Si contingat hoc ipsum, & quale & relativum esse, nihil est inconveniens, in utriusq. hæc generibus enumerare.

DE POSTPRAEDICAMENTIS.

Quid vocant Dialectici Postprædicamenta?

Vocabulorum aliquot ambiguum distinctionem seu enarrationem, ut oppositionis prius, simul, motus, & verbi habere.

Quot modis dicuntur opposita?

Quatuor. Quomodo?

1. Contrariè opposita ut quæ qualitates, quarum una pellit alteram, ut calor & frigus.
2. Relativè opposita, ut pater, filius, dominus, servus.

3. Pri-

3. Priuative opposita, ut lux & tenebræ, cecitas & visus.]
4. Contradictoriè opposita, vt duæ propositiones, altera affirmatiua, altera negativa, vt homo est animal, homo non est animal.

Quot modis dicitur prius?

Tribus Quomodo?

1. Tempore, vt arbor ramo, Romulus Augusto prior est.
2. Ordine naturæ, vt causa suo effectui, etiam si tempore simul sunt.
3. Dignitate, vt Consul Senatore, Rex principe.
- Quot modis dicitur aliquid Simul?
1. Tempore, vt efficiens naturale, propinquum ac patiens, vt faber & fabricatio, totam & partes principales.
2. Natura, vt relatiua & correlatiua, dominus & seruus, maius & minus.

Quot modis dicitur verbum Habere?

Octo Quomodo?

1. Vt qualitatem, vt habet scientiam, vel virtutem.
2. Vt quantitatem, vt habet magnitudinem bicubitam, tricubitam.
3. Vt aliquid circa corpus, vt vestimentum, subuculum, vel penulam.

4. Vt

4. Vt aliquid in parte corporis, vt in digito, anulum.
5. Vel vt partem, vt manum, pedem, caput.
6. Vel vt in vase, vt modus habet in se triticum, lagenam vinum, hoc est, continet.
7. Vt possessionem, vt habet domum, prædium.
8. Vt relatiuè, vt habet uxorem, habet maritum, Species motus sex, vide supra in prædicamento actionis & passionis.

DE DEFINITIONE.

Quid est definitio?

Definitio est oratio, qua vel nomen interpretamur, vel quid res sit exponimus.

Quotuplex est definitio?

Duplex. Quomodo?

Alia nominis definitio nuncupatur: Alia rei definitio.

Quid est definitio nominis?

Definitio nominis est qualiscumq, non falsa nomen seu lingue, seu figure, seu phrasis interpretatio, vt solstitium est solis statio.

(Esse sub lege, significat esse damnatum sententia legis. Esse sub gratia, significat esse sub misericordia Dei recipientis nos propter filium)

Quid est definitio rei?

Definitio rei est oratio, quæ essentiam aut causas aut partes, aut accidentia rei exponit.

E

quo

Quot sunt conditiones bonæ definitionis? Tres.

Quæ est prima?

Ne definitio sit angustior definitio.

Quæ est secunda?

Ne longius valetur definitio quam definitum.

Quæ est tertia?

Vt sit sermo definitionis proprius, perspicuus, & sine ambiguitate significans membra, quæ continentur.

Quot sunt formæ definitionis rei?

Quatuor.

Quæ?

1. Essentialis.

2. Causalis.

3. Collecta ex coacervatione partium.

4. Et collecta ex coacervatione accidentium.

Quæ est definitio essentialis?

Definitio essentialis est, quæ constat ex genere & differentia specifica, vt homo est animal rationale.

(Sæpe pro differentia specifica vtimur alijs proprijs etatibus, vt equus est animal hinniens. Dicuntur & accidentium definitiones essentielles, vbicunq; genus & differentia specifica, vel aliqua alia proprietates aecommodata nominari potest, quæ loco differentia reponitur, vt virtus est habitus inclinans voluntatem ad obediendum rectæ rationi.)

Quæ est definitio causalis?

Definitio causalis est oratio, quæ disertè causas omnes

omnes, vel aliquas recenset, ut rei naturam vel usum declararet, vt Scholasticus est persona ordinata voluntate Dei, ad discendam doctrinam generi humano necessariam, de Deo & de alijs rebus bonis.

Quæ est definitio collecta ex partibus?

Est oratio recitans partes seu essentielles, seu integrantes præcipuas eius rei, quæ declaratur, vt Philosophia est cognitio artium dicendi, Mathematicum, Physicum & doctrinæ de moribus, quæ acie humanæ mentis intelligi, & iudicari possunt.

Quæ est definitio collecta ex accidentibus?

Est oratio generi vel speciei adiungens, vel propriæ accidentia rei, vel talem coacervationem communium accidentium, quæ discernant eam ab alijs rebus, vt ignis est elementum calidum & siccum, & leuitate omnibus alijs antecellens.

Quæ est utilitas definitionis?

Est hæc: ut in omni questione, cum docendi sunt homines, fontes explicationis, quæ est vera rei definitio, teneamus.

DE DIVISIONE.

Quid est divisio?

Divisio est, cum vel vocem in sua significata, vel genus in suas species, vel totum in suas partes, seu membra partimur, vel accidentia subiecti enumeramus.

Quot sunt formæ diuisionum?

Quatuor.

Quæ est prima forma?

Distinctio nominum multa significantis in sua significata, vt nomen libertatis alias significat immunitatem, ab oneribus ciuilibus, aliàs liberationem à peccato, ab ira Dei. & ab æterna morte.

Quæ est secunda forma?

Divisio generis in species vel per differentias, vel per propria, vel per accidentia, vel per subiecta, vel per obiecta, vel per causas, vel per effectus, vt animal dividitur per differentias in species, vt animalium aliud est rationale, vt homo: aliud sine ratione, vt bos, equus.

Quæ est tertia forma?

Divisio totius in partes seu essentielles seu integrantes, vt legum Mosaiæ partes tres sunt: Moralis, Iudicialis & Ceremonialis. + Vita Deo placens totum est: partes fides & iustitia bonæ conscientie. (Cicero hanc formam proprie partitionem vocat, quia partes seu membra recenset.)

Quæ est quarta forma?

Divisio subiecti in accidentia propria, qua utimur cum alicuius personæ vel rei condiciones proprias enumeramus, vt Bonus Imperator habeat scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem & felicitatem. + Episcopus sciat doctrinam Ecclesiæ, & sit idoneus ad docendum, timeat Deum, & moribus bonis ornet doctrinam.

Quæ

Quæ est utilitas diuisionis?

Est hæc, vt res involutas rectè & eruditè in docendo explicemus, iuxta vetus dictum: Qui bene distinguit, bene docet.

DE METHODO.

Quid hætenus in Dialectica tractatum est?

Initio monstrari sunt gradus & domicilia vocabulorum seu vocum simplicium, postea dictum est, de modis definitionum & diuisionum, quorum omnium usus ostenditur in methodo.

Quid est Methodus?

Methodus est recta via seu ordo investigationis & explicationis, siue simplicium questionum, siue propositionum, quæ via in Dialectica traditur.

Quot sunt Methodi questiones?

Cum de vna voce dicendum est, viam monstrans hæ decem questiones.

Prima,	Quid vocabulum significet?
Secunda,	An sit res?
Tertia,	Quid sit res?
Quarta,	Quæ sint rei partes?
Quinta,	Quæ sint species?
Sexta,	Quæ causæ?
Septima,	Qui effectus?
Octava,	Quæ adiacentia?
Nona,	Quæ cognata?
Decima,	Quæ pugnantia?

E 3

Ex

EXEMPLVM ME-
thodi, virtus.

1. Quid significat vocabulum virtutis? Interdum vim seu facultatem, interdum habitum patientem honestas ac laude dignas actiones, vt hoc loco.

2. Estne virtus? Etiam, quia experientia testatur esse discrimen inter virtutes & vitia.

3. Quid est virtus? Est habitus inclinans voluntatem & ceteras vires, ut constanter & firmiter obediunt recte rationi.

4. Quæ sunt partes virtutis? Nullæ, quia habitus non secantur in partes.

5. Quæ sunt species? Iustitia particularis, veritas, fortitudo, modestia, temperantia, castitas, & multæ aliæ.

6. Quæ sunt causæ efficientes? Mens rectè iudicans, & voluntas obtemperans.

Quæ causæ adiuuant, Bonæ inclinationes naturales, doctrina, & accurata assuefactio.

Quæ materia ex qua? Nulla, quia materiam ex qua, nullæ accidentia habent.

Quæ materia in qua? Subiectum, voluntas, & cor, in quibus sunt virtutes.

Quæ causa finalis? Secundum Philosophos, ipsa actio honesta, iuxta doctrinam Ecclesiæ, vt Deo præstemus obedientiam, vt pœnæ vitentur, & donentur nobis præmia corporalia & spiritualia sive æterno.

7. Qui

7. Qui effectus? Tranquillitas cordis, prosperi successus, utilitas & pax publica, & imitatio.

8. Quæ adiacentia? Gloria, odia multorum, pericula, divina defensio in periculis.

9. Quæ cognata? Bonæ inclinationes, vt soppyai ποσιναι & aliarum virtutum semina.

10. Quæ pugnantiæ? Vitia seu turpitudines, & falsa simulatio virtutis.

LIBER II.

DE PROPOSITIONE.

¶ 1. Propositio.

¶ 2. Oppositio.

Loci principales ¶ 3. Conversio.

libri secundi. ¶ 4. Equipollentia.

Quid est propositio?

Propositio est oratio indicatiua, vnica & integra, verum aut falsum sine ambiguitate significans, vt, Sol movetur, homo est lapis.

Quæ est utilitas doctrinæ de Propositionibus?

Utilitas est hæc: Quod admonet querendas esse in omnibus disputationibus & scriptis propositiones principales, deinde & argumentorum membra & dirigendam omnem orationem ad aliquas certas propositiones & perspicuas asseverationes.

E 4

Quos

Quot sunt divisiones propositionum?

Quing.

Quæ est prima Divisio?

Propositionum alia sunt categoricæ; alia hypotheticæ.

Quid est propositio Categorica?

Est vnica, simplex indicativa oratio, quæ per aspiciua asseueratione vnum quiddam affirmat, vel negat, vt: Sol maior est terra, Luna non est maior terra.

Quid est propositio Hypo-
thetica?

Est oratio, in qua duæ categoricæ contextuntur per Grammaticam particulam conjunctionem, vt si emisisti, debes precium dare: si asinus volat, habet pennas.

Quot sunt partes propositionis
Categoricæ?

Tres.

Quæ?

Subiectum, Prædicatum & Copula.

Quid est Subiectum?

Est in Grammatica constructione, prior nominativus, de quo aliquid dicitur.

(Grammatica suppositum vocant, quo vel persona vel res aliqua significatur)

Quid est Prædicatum?

Est descriptio sequens copulam, seu est verbum nomen attributum.

(Gram.

(Grammatici appositum vocant, & est aut verbum aut nomen adiectiuum, aut substantiuum, quod in descriptionibus vt genus poni potest, vt Iupiter est stella. Non autem semper vnica vox est subiectum aut prædicatum, sed interdum adduntur veriq; descriptiones aliquæ. Ideo diligenter considerandum quæ membra proprie subiecti locum teneant, quæ prædicati, vt hic.

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.

Vinosus prædicati pars est, non subiecti, Est & hæc vere propositio: Didicisse fideliter artes. Emolliet more, nec finit esse ferus.

Quid est Copula?

Est Verbum substantiuum, quod est nexus vel vinculum, quo prædicatum alligatur subiecto, vt Deus est iustus.

(In verbis inest copula per sese, vt DEVS vere irascitur peccatis, id est, iratus est.)

Quæ est secunda divisio propositionis Categoricæ?

Propositionum alia est affirmativa, alia negativa.

Quid est propositio affirmatiua?

Est quæ asseuerat aliquid adesse vel inesse subiecto, vt paries est albus.

Quid est negativa?

Est quæ asseuerat aliquid abesse subiecto per particulam negativam conueniente loco positam.

E 5

(Vbi

(Vbi vere removet prædicatum a subiecto, ut voluptas non est summum bonum.)

Quæ est tertia divisio propositionum?

Propositionum aliæ sunt universales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares.

Quid est propositio universalis?

Est, in qua signum universale additur subiecto, ut complectatur omnia, de quibus subiectum dici potest, ut, Omnes stellæ sunt lucida corpora, nulla stella est conflata ex elementis.

Quæ est particularis?

Est, in quo signum particulare additur subiecto, ut complectatur non omnia, sed aliqua, seu paucæ, de quibus subiectum dicitur, ut: aliqui homines timeant Deum, aliqui homines non timeant Deum.

Quid est indefinita?

Est, in qua subiectum est vocabulum commune sine signo positum, significans alias ideam, alias particulariter, ut anima hominis est immortalis, secundæ res faciunt homines insolentiores.

Quid est singularis?

Est, in qua subiectum est proprium nomen seu individuum, ut M. Cicero est orator.
(In principio erat verbum, id est, Filius DEi erat in principio.)

Quæ

Quæ est quarta divisio propositionum?

Propositionum alia est vera, alia falsa.

Quæ est propositio vera?

Est asseveratio cum re consentiens, ut cælum semper movetur.

Quæ est propositio falsa?

Est oratio à re dissentiens, ut plures sunt mundi, ut furenter Epicurus dixit.

Quæ est quinta Divisio?

Propositionum aliæ sunt necessariae, aliæ contingentes, aliæ impossibiles.

Quæ est propositio necessaria?

Est, in qua de specie aut genus aut differentia, aut proprio, aut toto definitio prædicatur, ut homo est animal rationale, virtus est habitus incli- nans ad agendum secundum rectam rationem.

Quæ est propositio contingens?

Est, in qua accidens commune de subiecto prædicatur, ut lapis est albus, aqua est calefacta, Aeneas vicit Turnum.

(Nam & hæ propositiones, in quibus præterita de subiecto dicuntur, quæ mutari iam post factum non possunt, vocantur contingentes, quia prædicatum est extra substantiam subiecti, seu extra substantialem definitionem subiecti, ut extra substantiam Aeneæ sunt actiones & eventus, præliari & vincere.)

Quæ

Quæ est propositio impossibilis?

Est, in qua pugnantia iunguntur, aut species
disparatæ. vt, cecitas est uisus, aper est corvus.

Quæ sunt formulæ vsitatæ quærendi
de propositionibus?

Quæ? qualis? & quantæ?

Quid interrogat quæ?

Vtrum propositio sit Categorica, aut Hypothe-
tica.

Quid qualis?

Vtrum sit affirmativa, aut negativa.

Quid quantæ?

An sit vniversalis, aut particularis, aut indefi-
nita, aut singularis, iuxta versiculum:

Quæ, ca. vel Hyp: qualis ne: vel affi. u, quan-
ta, par, in, sin. Exempla.

In principio erat verbum: quæ, qualis, quantæ
Categorica, affirmativa singularis.

Omnes peccaverunt, & destituntur gloria
Dei: quæ, qualis, quantæ? Categorica, affirmativa, v-
niversalis.

Non est qui faciat bonum, ne vnus quidem: quæ,
qualis, quantæ? Categorica, negativa, vniversalis.

Rei non tantæ consuetudo pessima est: quæ, qua-
lis, quantæ? Categorica, affirmatiua, indefinita.

ACCI-

Quot accidunt propositionibus?

Tria. Quæ?

Oppositio, conuersio & equipollentia.

DE OPPOSITIONE.

Quid est oppositio?

Oppositio est dissonantia propositionum, quarum altera est affirmatiua altera negatiua eorundem extremorum sine vlla ambiguitate intellectuum, vt
Paris rapuit Helenam, Paru non rapuit Helenam.

Quot sunt Oppositionis
species?

Tres. Quæ?

Contrariæ, Subcontrariæ, & contradictoriæ.

Quæ sunt contrariæ?

Duæ vniversales, quarum altera est affirmati-
ua altera negatiua eorundem extremorum sine am-
biguitate intellectuum, vt:

Omnes dies artificiales sunt æquales.

Nulli dies artificiales sunt æquales.

Quæ sunt subcontrariæ?

Duæ particulares, quarum altera est affirmati-
ua. altera negatiua, vt:

Quidam

Quidam dies artificiales sunt æquales,
Quidam dies artificiales non sunt æquales.

Quæ sunt contradictoriæ?

1. Vniuersali affirmatiua, & particularis negatiua, vt:

Omnes dies artificiales sunt æquales,
Quidam dies artificiales non sunt æquales.

2. Item, vniuersali negatiua, & particularis affirmatiua, vt:

Nulli dies artificiales sunt æquales,
Quidam dies artificiales sunt æquales.

3. Item, Duæ singulares. altera affirmatiua, altera negatiua, vt:

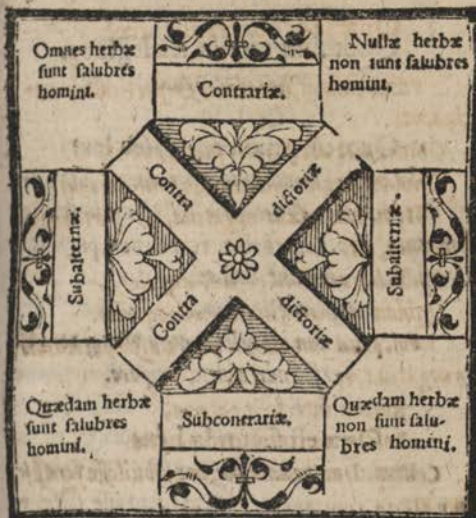
Roscius interfecit patrem,
Roscius non interfecit patrem.

4. Item, Duæ indefinitæ, in quibus Idea significatur, vt:

Virtus est finis hominis,
Virtus non est finis hominis.

FIGV.

Figura Oppositionis.

(Subalterna non dissentiunt, Sunt enim particulares sub vniuersalibus positæ, quæq; in argumentando colligi ex vniuersalibus possunt, vt, Omnes homines sapiunt, Ergo Germani sapiunt.)

REGV.

REGVLÆ SE V LEGES.

Oppositionum.

Quot sunt regulæ seu leges op-
positionum?

Quatuor

Quæ est prima regula seu lex?

In propositionibus oppositis eadem sunt extre-
ma de eodem loco & tempore respectu eiusdem, &
sine ambiguitate intellecta, ut hæc non pugnant de
diversis temporibus intellectæ:

Pompeius est victor,

Pompeius non est victor, quia utraq; vera est,
sed non eodem tempore.

Quæ est secunda Lex?

Contrariæ nunquam possunt simul esse veræ, sed
in materia contingenti possunt simul esse falsæ, ut:

Omnia poma sunt flava,

Nulla poma sunt flava,

Quæ est tertia Lex?

Subcontrariæ nunquam simul falsæ esse possunt,
sed in materia contingenti possunt simul esse veræ, ut

Quædam poma sunt flava,

Quædam poma non sunt flava.

Quæ est quarta Lex?

Impos-

Impossibile est duas contradictorias simul veras
aut falsas esse. ut?

Deus est,

Deus non est.

Ignis urit

Ignis non urit.

DE CONVERSIONE.

Quid est conversio?

Conversio est in ferre æqualem propositionem,
vel rite sequentem proximam, permutatis extremis.

Conversio est duplex: Vocabulorum simplicium,
quæ idem significant, ut equus & hinniens, bona ope-
ra, iusticia universalis, & iusticia bonæ conscientie,
quæ synonyma, & paria dicuntur, ut species & pro-
pria, species & genus cum differentia specifica, quæ
converti possunt, ut homo est, ergo loquitur. Loqui-
tur, ergo homo est. Et conversio propositionum, de
qua hic agitur.

Quot sunt modi conversionis?

Tres

Qui?

Conversio simplex, Conversio per accidens, Con-
versio pro contra positionem.

Quid est conversio simplex?

Est cum manentibus iisdem signis, manente &
eadem qualitate, ex prædicato subiectum, & ex sub-
iecto fit prædicatum.

Vbi fit?

Tantum in universali negativa, ut:

Nemo timens Deum contemnit se adulterio,

F

Ergo

Ergo. Nemo contaminans se adulterio, timer
Deum.

Item in particulari affirmativa, vt :

Aliquis humor in corpore humano mislus san-
gvine amarus bilis est.

Ergo aliqua bilis amara est.

Quid est conversio per accidens ?

Est, cum ex prædicato fit subiectum, & ex
subiecto prædicatum, manente eadem qualitate, sed
mutatis signis.

Vbi fit ?

In universali affirmativa, vt :

Omnis homo est substantia,

Ergo quædam substantia est homo.

Quid est conversio per contrapo-
sitionem ?

Est, cum ex prædicato fit subiectum, & ex sub-
iecto prædicatum, ita ut remotione prædicati, in con-
versa removeatur subiectum.

Vbi fit ?

In universali affirmativa, vt :

Omnis homo est animal,

Ergo quicquid non est animal, non est homo.

Quæ est utilitas conversionis ?

Prima est, ut posita aliqua propositione videa-
mus quæ æquivalentes, aut proxime inde sequantur,
permutatis terminis.

Secun-

Secunda, ut natura signorum conspiciatur. Ma-
ior enim vis est particule negativæ universalis, nullus
quàm affirmativæ, omnis. Quia universalis negativa
ingreditur totam propositionem & retinetur in per-
mutatione, non affirmativa, ut nullus est lapis, ho-
mo est lapis. Ergo nullus lapis est homo. Illud non fit
in affirmatiuis, neg. enim sequitur :

Omnis homo est substantia

Ergo omnis substantia est homo.

Omnis flamma est stella,

Ergo omnis stella est flamma.

Tertia, ut conversione secunda & tertia figura
Syllogismorum confirmetur & illustretur, ad quæ
vsum Aristoteles doctrinam conversionum tradidit.

Observatio de conversionibus.

Duo in conversione observentur, prius ut prin-
cipale subiectum & prædicatum permutentur, Alie-
rum, verbum substantivum interdum resolvendum est
in copulam, & participium, quod Dialectici prædica-
tum materiale appellant, ut omnes stelle sunt in cæ-
lo, Hac ita vestitur, Ergo quædam existentia in cælo
sunt stelle, non autem, cælum est in stellis. &c.

DE PROPOSITIONI-
bus modalibus.

Quid est propositio modalis ?

Est, in qua copule annectitur aliquis horum mo-
dorum, necesse, possibile, impossibile, & contingens.

F 2

Quid

Quid significat necessarium?

Quod aliter se habere non potest.

Quotuplex est necessitas?

Quadruplex.

Quomodo?

1. Necessitas absoluta, seu simplex, quæ & necessitas consequentis dicitur,
2. Necessitas definitonum & demonstrationum.
3. Necessitas Physica.
4. Necessitas consequentie.

Quid est necessitas absoluta?

Est, cuius opposita simpliciter sunt impossibilia, quæ'es sunt propositiones de essentia & virtutibus Dei, ut Deus est iustus: Deus est essentia intelligens, verax, benefica, iusta, casta, liberrima. Huius oppositum est impossibile, ut Deus non est, Deus est essentia non intelligens, mendax, iniusta, &c.

Quid est necessitas definitionum & demonstrationum?

Est, ubi si fingatur oppositum, fit implicatio contradictionis, ut si trigonus non habet tres angulos, non est trigonus. Est hic gradus primo proximus.

Quid est necessitas Physica?

Est eorum, quæ, quia natura sic ordinata est, eodem modo se habent, ut ignis necessario calefacit, necessitate Physica, hoc est ordine sic instituto divinitus. Et si Deus, quia agens est liberrimum, & omni-

omnipotens hunc ordinem mutare potest, ut cum Solem sinit in pagna Iosua.

Quæ est necessitas consequentiæ?

Est eorum, quæ reipsa quidem sunt mutabilia, sed non mutantur, vel quia sic à Deo decreta sunt, vel quia sequuntur ex causis, quæ non mutantur, cū tamen mutari potuissent, vel quia, cum sunt, contra dictorie simul veræ esse non possunt, ut necessariò futura est resurrectio mortuorum, quia Deus de ea decretum fecit, Necessariò fiunt scandala, quia magna hominum malitia est, & Diabolus multos ad peccata impellit. Et cum hæc vera est, Plato sedet, contradictoria eius, Plato non sedet, falsa est. De hoc gradu inquit Aristo, Omne quod est, quando est, necesse est esse.

Quid est impossibile?

Est, quod repugnat ei, quod potest esse, aut fieri est, contrarium necessario.

Quid est Possibile?

Est id, quod potest fieri, sive causam habeat necessariò agentem sive non necessariò agentem, ut possibile est juvenem vigentem & valentem hodie mori. Græcè dicitur δύναται ὄν.

Quid est contingens?

Est, quod cum fit, habet causam, quæ poterat ex natura sua aliter agere, ut Aeneas vicit Turnum, propositio est contingens. Quia, et si postquam hæc ita acciderunt, mutari non possint, tamen quia fieri po-

tuit, vt Æneas non vicisset Turnum propter causam gubernantem illum eventum, qui alius esse potuit, contingens propositio dicitur. De hoc modo inquit Aristoteles: Contingens dicitur, quod cum sit necessarium sit amen ponatur, seu fiat, nihil sequitur impossibile. Estq; contingens contrarium impossibili & necessario.

Quæ est huius partis utilitas?

Est, quod d' discrimen ostendit & illustrat inter necessaria & non necessaria, quod cum non observatur, horribilis errorum sequitur confusio, ut alio modo inquis agit, calefaciens necessario scilicet, quia seuundum naturæ ordinem non potest non calefacere. Alio modo voluntas humana agit, scilicet contingenter, quia potest velle aut nolle, appetere, aut auersari rem in speciem & agnitam ratione, vt Scipio potest voluntatem suam inducere, ne attingat sponsam alienam Iosephus, ne committat adulterium cum vxore sui domini. Quia libertas in homine post lapsum in actionibus externis seu locomotivæ aliquo modo relicta est.

DE AEQUIPOLLENTIA

Quid est propositio æquipollentia?

Est cum signa inter se consentiunt, vt:

Omnes amant pecuniam,

Nemo non amat pecuniam,

Quæ

Quæ sunt signa æquipollentia?

Non omnes, & quidam non: nonnulla, & aliqua: Nemo non, & omnis, & id genus alia, quorum vna & mutatio in Grammaticis discenda est.

OBSERVATIONES

duæ.

I. Particulæ exclusivæ vim habent universalium vt, tantum homo loquitur, hoc est, omnes loquentes sunt homines. Soli credentes Evangelio salvantur, hoc est, omnes salvandos necesse est credere Evangelio.

II. Phrasi Hebræa, non omnis, non unus, idem valent, quod nullus, vt: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens id est, nullus vivens. Item: Custodiet Dominus omnia ossa eorum, & unum ex eis non confringetur, id est, nullum. Item: Non est,

qui faciat bonum, nec unus quidem,

hoc est, nullus.

F 4 Liber

LIBER III.

DE ARGVMENTA-
TIONE.

Loci princi- pales libri tertij,	1. Argumentatio	} Argumenta- tionis species.
	2. Syllogismus	
	3. Enthymema	
	4. Inductio	
	5. Exemplum	
	6. Sorites.	

Quid est Argumentatio?

ARGVMENTATIO est oratio, in qua conclusio aliqua confirmatur aut refutatur per alias notiores propositiones continentes causam conclusionis, & recte ad eam accommodatas.

Quot sunt consideranda in argumentatione?

Duo. Quæ?

Materia & Forma.

Quid est materia argumentationis?

Est rerum seu propositionum cumulus, quæ sunt causæ eius conclusionis, de qua disputatur.

Quid est Forma?

Est ordo seu dispositio & connexio singularum partium in argumento. †.

(Quæ

(Quæ si nullum præceptum Dialectices violatur bona consequentia dicitur. Mala consequentia vocatur, cum connexio ab aliquo præcepto dissentit.)

Quot sunt species argumentationis?

Quatuor Quæ?

Syllogismus, Enthymema, Inductio, Exemplum, quibus additur & Sorites.

DE SYLLOGISMO.

Quid est Syllogismus?

Syllogismus est oratio, in qua positis & concessis duabus propositionibus, quæ tribus terminis ita junctæ sunt, ut sint causa conclusionis, necesse est sequi eam conclusionem, ut positis his duabus propositionibus:

Omne vinum calefacit.

Maluaticum est vinum, necessarium sequitur conclusio,

Ergo Maluaticum calefacit.

Aristoteles - Syllogismus est oratio in qua, quibusdam positis, aliud ab his quæ posita sunt, ex necessitate accidit, eo, quod hæc sunt. Boëtius ita de finis definitionem Aristotelis explanans: Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis & concessis, aliud quiddam, præter ea, quæ posita & concessa sunt, necessarium evenit, propter ea quæ posita & concessa sunt.

F S

Quotia-

Quotplex est Syllogismus?

Duplex. Quomodo?

Communis & Expositorius.

Quid est Syllogismus communis?

Est, in quo medius terminus est nomen commune, vel species, vel genus.

Quid est Syllogismus expositorius?

Est, in quo medius est nomen singulare, seu individuum.

Quot sunt partes Syllogismi?

Due propositiones ante conclusionem, in quibus sunt termini simplices tantum tres, tanquam singularia membra.

Quomodo vocantur duæ illæ propositiones?

Prior vocatur maior propositio. Secunda vocatur minor propositio.

Quomodo vocantur tres illi termini?

Maior, Minor, & Medius.

Quis est maior terminus?

Est, qui tantum in prima propositione ponitur.

(Et tribuitur postea subiecto conclusionis.)

Quis est minor?

Qui tantum in secunda propositione ponitur.

(E)

(Et est is, de quo quæstio est, de qua in conclusione pronuntiatur.

Quis est medius?

Qui bis ponitur ante conclusionem.

(Quia est vinculum duarum propositionum, & causa quare subiectum & predicatum in affirmativa conclusione jungantur, & quare in negativa distrahantur.)

REGVLÆ GENERALES.

de Syllogismis tredecim.

Quot sunt regulæ generales de Syllogismis?

Tredecim.

Quæ est prima?

Ex puris negativis nihil sequitur, vt:

Nullus lapis est baptizandus,

Nullus infans est lapis,

Ergo nullus infans est baptizandus.

Quæ est secundæ?

In Syllogismo non sint plures termini quam tres, (quiaturbatur connexio) vt:

Omnis Magistratus politicus debet vi corporali cohercere contumaces,

Petrus est Apostolus,

Ergo Petrus debet vi corporali cohercere Hannam & Caipham. Hic quatuor sunt termini seu voces simplices, magistratus politicus, cohercere contumaces, Petrus, & Apostolus.

Quæ

Quæ est tertia ?

Cavendum ne sit ambiguitas in terminis.

(Quia cum faciunt quatuor terminos, distrahunt connexionem) vt:

Nullus servus est liber,

Christiani sunt liberi

Ergo nulli Christiani sunt servi.

(Hic est ambiguitas, quia maior loquitur de libertate civili Minor de liberatione animæ ab ira Dei, de peccatis, & a morte aeterna.)

Quæ est quarta ?

Non valet consequentia, mutato genere prædicationis usitato in peregrinum.

(Quia fit ambiguitas.) vt:

Omnis caro est creatura,

Verbum, quod est Filius DEI, est caro,

Ergo Verbum est creatura,

In maiore copula, est, significat prædicatum inesse subiecto. In minore significatur personalis unio λόγος, cum natura humana, quam veram & integram assumpsit ex virgine, sicut inquit Ioannes: Et Verbum caro factum est.

Quæ est quinta ?

Ex puris particularibus non necesse est sequi veram conclusionem.

(Quia nulla est connexio, & fiunt quatuor termini) vt:

Auli-

Aulici sunt divites.

Ego ero aulicus,

Ergo ero dives.

Maior est particularis: Aulici sunt divites, aliqui, non omnes.

Recentiores Dialectici ita soluunt. Ex non distributo ad distributum non valet consequentia. Vocant autem distributa, universaliter posita, quæ in omnia inferiora distribui ac spargi possunt. Non distributa vocant particularia, ut distributum est, hoc est, universaliter positum. Animal est vivum corpus. Hæc distribuitur seu spargitur in inferiores seu speciales, hoc modo:

Animal est vivum corpus,

Ergo homo, leo, equus, est vivum corpus. Quia homo, leo, equus, sunt species animalis. Quicquid autem prædicatur seu dicitur de animali Idem prædicatur etiam de eius speciebus & individuis, tanquam de inferioribus.

Quæ est sexta ?

Non sit plus in conclusione, quam fuit in præmissis. Igitur non valet:

Inutilia non sunt discenda,

In Philosophia multa sunt inutilia,

Ergo Philosophia non est discenda.

Neganda est consequentia, quia plus est in conclusione quam in præmissis. Ideo hæc conclusio tan-

tum

rum sequitur. Ille inutiles materiæ admixtæ Philosophiæ, non sunt discende.

Quæ est septima?

Medius terminus nunquam sit membrum conclusionis.

(Quia causa est monstrata in præmissis quam reliqui duo termini coherent.)

Quæ est octava?

Conclusio semper imitatur partem debiliorem.

(Hoc est, semper particularem præmissam sequitur conclusio particularis. Item, negativam præmissam sequitur conclusio negativa.)

Quæ est nona?

Determinatio subiecti aut prædicati, quæ non est principale membrum non misceatur conclusioni, ut:

Omnes boni affectus in homine contaminantur
ab imbecillitate humana,

σοφῶν sunt per se boni. affectus,

Ergo σοφῶν per se contaminantur.

(Hæc particula, per se, non fuit transferenda in conclusionem, quia non est principale membrum, nec ad prædicatum conclusionis pertinet.)

Quæ est decima?

In prima & secunda figura maior semper est universalis.

Quia

(Quia in prima figura proceditur a genere vniuersaliter ad speciem.)

Omnis homo est animal,

Plato est homo,

Ergo Plato est animal.

(Et in secunda figura minor & conclusio per contrapositionem inferuntur ex maiore.)

Omnia delicta puniuntur a Magistratu,

Ergo quod non punitur, ut: Ebrietas, non est delictum.

Quæ est vndecima?

In prima figura, cum minor est negativa, nihil sequitur.

(Quia cū prima figura procedat a genere ad speciem, oportet in subiecto maioris includi speciem, Necesse est igitur affirmativam esse) non igitur valet.

Omne adulterium est puniendum.

Nullum furtum est adulterium,

Ergo nullum furtum est puniendum.

Quid est duodecima?

In secunda figura tantum fiunt Syllogismi negativi.

(Quia est Antithesis duarum specierum nec fit conclusio speciei in genere, ut in prima figura.)

Quæ est decima tertia?

In tertia figura non fit conclusio universalis, sed particularis.

Quia

(Quia tertia figura procedit a specie ad genus, sed aliquid generi tribuitur propter unam speciem, quod non potest universaliter tribui.)

Malvaticum est dulce,

Malvaticum est vinum,

Ergo quædam vina sunt dulcia.

DE FIGVRIS SYLLOGISMORVM.

Quod accidunt Syllogismo?

Duo

Quæ?

Figura & Modus.

Quæ est Figura Syllogismorum?

Est ordo terminorum, qui variantur colloca-
tione medi. Aliter: Figura est formæ terminorum, se-
cundum debitam subiectionem & prædicationem, dis-
positio.

Quid est modus?

Est ordinatio duarum propositionum, in debita
qualitate & quantitate.

Quot sunt Figure Syllogismorum?

Tres.

Quomodo discernuntur tres Figure
Syllogismorum?

In prima proceditur à genere ad speciem, ut ani-
mal est, ergo homo est.

In se-

In secunda discernuntur diversæ species aliqua pro-
prietate, Cometa non est perpetuus, ergo non est stel-
la.

In tertia proceditur à specie ad genus, particula-
riter, ut homo est, ergo quoddam animal est.

Dic versus de agnitione trium
Figurarum?

Prima prius subiicit medium, post prædicat ipsum

Altera bis dicit, tertia bis subiicit.

DE PRIMA FIGVRA.

Quæ est prima Figura Syllogismo-
rum?

Est talis ordo propositionum Syllogismi, ut me-
dius terminus subiectum sit in maiore, & prædica-
tum in minore, unde conclusio necessario sequitur.

Cuius hæc est figura.

{	a	b
{	c	a
{	c	b

Quot sunt modi primæ Figure?

Quatuor directe concludentes.

Qui?

Barbara, Celarent, Darij, Ferio.

Dic versus de modis.

Barbara, celarent primæ, darij, ferioq;

Cesaro, camestres, festino, baroco secundæ.

Tertia grande sonans edit darapti, felapton,

Adiungens disamis, datisi, bocardo, ferisori,

G

Quid

Quid in his nominibus obser-
vandum est?

Literæ, quæ de propositionum connexionem moneant.
Quomodo?

A Significat universalem affirmativam.

E Universalem negativam.

I Particularem affirmativam.

O Particularem negativam. *

(Sumit modus appellationem a conclusione,
nam dicitur universalis aut affirmativa, cū
conclusio est universalis, aut affirmativa,
particularis aut negativus, cum talis est con-
clusio.)

Versus:

Afferit a, negat e: sed universaliter ambæ.

Afferit i, negat o: sed particulariter ambæ

Prædicatum maioris dicitur in hac figura de
subiecto minoris, in conclusione.

EXEMPLA MODORVM.

primæ Figuræ.

Dic Exempla modorum primæ
figuræ:

BARBARA.

Bar Omne animal est substantia.

ba Omnis homo est animal,

ra Ergo omnis homo est substantia. Animal ge-
nus est, homo species,

CELA.

CELARENT.

Ce Nullum animal est lapis,

la Omnis homo est animal,

rent. Ergo nullus homo est lapis. Animal genus est.

Homo species.

DARIJ.

Da Omnis turpitudine est fugienda,

ri Quædam voluptas est turpitudine

i Ergo, Quædam voluptas est fugienda. Turpitu-
do genus est, voluptas species.

FERIO.

Fe Nulla lex naturalis est mutabilis,

ri Lex prohibens adulteria, est lex naturalis,

o Ergo lex prohibens adulteria, est immuta-
bilis.

Lex naturalis genus est. Lex prohibens adul-
teria species est,

Dic Regulam consequentiæ
in prima figura.

Quicquid dicitur vel negatur universaliter de
genere, id de specie inclusa in genere, dici vel negari po-
test, quod Dialectici vocantur dici de omni & dici de
nullo.

Quid est dici de omni?

Est quando nihil potest sumi sub subiecto ma-
joris, de quo non dicatur prædicatum maioris, ut
in Syllogismis affirmativis Barbara & Darij, ut quia
vivum corpus dicitur de animali in maiore, ut omne

animal est vivum corpus, ergo etiam idem dicitur de omnibus eius speciebus & individuis, quæ sub animalis ex genere sumuntur, ut omne animal est vivum corpus, ergo homo, equus, Plato est vivum corpus.

Quid est dici de nullo?

Est, quando nihil de subiecto maioris sumi potest, à quo non moveatur prædicatum maioris, ut in Syllogismis negativis Celarent & Ferio, ut, quia vivum corpus movetur seu negatur de gemma, in maiore. Nulla gemma est vivum corpus, ergo etiam negatur de omnibus speciebus gemmarum, & Smaragdo, Sapphiro, Magnete, hoc modo: Nulla gemma est vivum corpus, Ergo nulla Smaragdus, Sapphirus Magnes est vivum corpus.

DE SECUNDA FIGURA.

Quæ est secunda figura Syllogismorum?

Est talis ordo propositionum Syllogismi, ut medius terminus sit prædicatum in maiore & minore unde conclusio necessarîo negativa sequitur.

hac figura $\left\{ \begin{array}{ll} b & a \\ c & a \\ c & b \end{array} \right.$

Prædicatur hic subiectum maioris de subiecto minoris, in conclusione.

Quot

Quot sunt modi secundæ figuræ?

Quatuor.

Qui?

Cæsare, Camestres, Festino, Baroco.

EXEMPLA MODORVM

secundæ figuræ.

Dic Exemplum Modorum secundæ Figuræ?

CESARE.

Ces. Nulla stella consumitur,

a Omnes Comete consumuntur

re Ergo nullus cometa est stella

Stella & Cometa diversæ sunt species, consumi Comete proprietas, discernens eam à stella:

CAMESTRES.

Cam Omnes stellæ sunt corpora perpetua.

es Nullæ traiectiones in aëre sunt corpora perpetua.

tres Ergo nullæ traiectiones sunt stellæ.

stellæ & traiectiones diversæ sunt species, esse corpora perpetua stellarum proprietas, discernens eas à traiectionibus.

FESTINO.

Fes. Nulla natura elementaris habet infirmitates,

ti Mens humana habet infirmitates,

G 3

Ergo

no Ergo mens humana non est conflata ex natura elementari. Natura elementaris & mens humana sunt diversæ species, habent insitas noticias mentis humanæ proprietas, discernens eam à natura elementari.

BAROCO.

Ba Omne corruptibile compositum est ex elementis.

ro Mens humana non est composita ex elementis.

co Ergo mens humana non est corruptibilis. Corruptibile & mens humana diversæ sunt species; non esse compositum ex elementis proprietas est animæ discernens eam à corruptibilibus quæ ex elementis compositæ sunt.

Dic regulam consequentiæ in
secunda Figura.

Remoto genere removetur species, ut animal non est, Ergo homo non est, quæ consequentia valet per contrapositionem hoc modo:

Omnis stella est corpus perpetuum,

Ergo quod non est corpus perpetuum, ut Cometa, non est stella. Hinc talis fit Syllogismus in Baroco.

Omnis stella est corpus perpetuum,

Cometa non est corpus perpetuum,

Ergo Cometa non est stella.

DE

DE TERTIA FIGURA.

Quæ est tertia figura Syllogismorum?

Est talis ordo propositionum, ut medius terminus sit subiectum in maiore & minore, unde conclusio particularis necessario sequitur.

hac figura $\left\{ \begin{array}{ll} a & b \\ a & c \\ c & b \end{array} \right.$

Prædicatur hic prædicatum maioris de prædicato minoris in conclusione.

Quot sunt modi tertiæ Figuræ?

Sex Quæ?

Darapti, Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferison.

EXEMPLA MODORVM
tertiæ figuræ.

Dic Exempla Modorum tertiæ Figuræ.

DARAPTI.

Da Omnes sopyai conditæ à Deo in natura hominis sunt res in suo genere bonæ.

rap Omnes sopyai sunt affectus,

ti Ergo quidam affectus sunt boni, sopyai species est, affectus genus,

G 4

FELA-

FELAPTON.

- Fe Nullum iustum imperium est excutiendum,
 lap Omnia etiam iusta imperia habent aliqua onera
 duriora, & aliqua errata,
 ton Ego aliqua onera & aliqua errata non sunt ex-
 cutienda, Species iustum imperium, genus onera
 duriora.

DISAMIS.

- Dis. Ius naturale concedit defensionem contra la-
 trones,
 am Ius naturale est ius divinum,
 is Ergo ius divinum concedit defensiones contra
 latrones. Ius naturale, species, ius divinum
 genus.

DATISI.

- Da Omnis cognitio virtutum necessaria est Orato-
 ri.
 tis Cognitio virtutum est Philosophia,
 i Ergo Philosophia est necessaria Oratori.
 Cognitio virtutum species, Philosophia ge-
 nus.

BOCARDO.

- Boc. Provocatio ad iudicem non est prohibita Chri-
 stianis.
 ar. Omnis provocatio est venire in iudicium,
 seu

seu certare in iudicio cum adversario.

- do. Ergo certare in iudicio non est prohibitum
 Christianis. Provocatio ad iudicem species, venire in iu-
 dicium genus.

FERISON.

- Fe Nulla hebenus est alba,
 ris Hebenus est lignum Guaiacum,
 on. Ergo lignum Guaiacum non est album,
 Hebenus species, lignum Guaiacum genus.
 Dic regulam consequentiæ in ter-
 tia Figura?

Posita specie necesse est poni genus, in conclusi-
 one, sed particulariter, ut:

Malvaticum est dulce,
 Malvaticum est vinum.

Ergo quædam vina sunt dulcia.

Hic aliquid videlicet dulcedo, tribuitur generi
 vino particulariter, propter unam speciem vini Mal-
 vatici, quod dulce est.

DE SYLLOGISMO
expositorio.

Quid est Syllogismus expositori-
 rius?

Syllogismus expositivus est, in quo medium est
 singulare, cuius ordo ad tertiam figuram congruit,

Quia medius terminus in utraq; præmissa subiactum est.

Quotuplex est?

Duplex. Affirmativus & negativus.

Quid est affirmativus?

Cuius conclusio est affirmativa, ut:

Hæc res calefacit

Hæc res est Zingiber,

Igitur Zingiber calefacit.

Dic regulam consequentiæ?

Quod convenit definitio, idem, convenit definitioni, & quod subiecto singulari tribuitur, idem tribui eius speciei, differentiæ vel proprio potest. Sed sine ambiguitate.

Quid est negativus?

Cuius conclusio est negativa, ut:

Petrus non tenuit imperium.

Petrus tenuit claves Ecclesiæ.

Ergo Ecclesiæ claves non sunt imperium.

Quæ est regula consequentiæ?

Ea, quæ remouentur ab uno singulari, à se mutuo remouentur.

DE ENTHYMEMATE.

Quid est Enthymema?

Enthymema est imperfectus Syllogismus, in quo deest vel maior vel minor propositio.

Quos

Quot sunt partes Enthymematis?

Duae. Quæ?

Antecedens, quæ est prior pars & consequens quæ est posterior pars.

Dic Enthymema in quo deest maior propositio?

Clodius prior impetum fecit in Milonem,

Ergo iusta fuit defensio.

Adde maiorem: Defensio iusta fuit adversus eum qui non lacescit vim iustam inferri.

Dic Enthymema in quo deest minor.

Vim vi repellere licet,

Ergo Milo iure occidit Clodium.

Adde minorem, Clodius prior vim fecit.

Quid negandum est in vitioso Enthymemate?

Aliàs negatur antecedens, aliàs consequentia. (Nunquam consequens negatur.)

Quando negatur antecedens?

Antecedens negandum est, cum illud verum non est, ut Poëtæ docent inutilia.

Ergo Plato iuste eos eiecit è civitate. Quia

Poëtæ, ut Cicero ostendit in Oratione pro

Archia, multa utilia docent ac manent & Horatius inquit.

Aut

Aut prodesse volunt, aut delectare Poetæ!

Aut simul & jucunda & idonea dicere vitæ.

Quando negatur consequentia?

Cum in ea parte vitium est, quæ desideratur, quæ est vinculum connexionis, ut:

Abel est iustus, Igitur non interficietur.

(Non valet, quia in maiori, quæ desideratur (Iusti non interficiuntur) vitium est. Nam non est vniversalis, quia Ecclesia subiecta est cruci in hac vita.)

DE INDVCTIONE.

Quid est inductio?

Inductio est ex singularibus sufficientibus enumeratis constituere universalem, ut:

Vinum Creticum calefacit,

Vinum Italicum calefacit,

Vinum Rhenanum calefacit, nec vllum dissimile exemplum monstrari licet,

Ergo omne vinum calefacit. ♪.

Cur addis: Nec dissimile exemplum reperiri?

Quia ut vniversalis vera sit, necesse est congruere omnes singulares.

Quomodo refutatur Inductio?

Prola-

Prologo dissimili exemplo, seu (ut vulgo dicunt) data instantia, ut:

Athanasius fuit cœlebs,

Ambrosius fuit cœlebs,

*Basilus fuit cœlebs, & alij Episcopi innumera-
merabiles.*

Ergo omnes Episcopi fuerint cœlibes.

(Non valet, quia proferri possunt dissimilia exempla vera & probata, ut Spiridonis, Nazianzeni patris Pelicijatis, & aliorum qui martiri fuerunt.)

DE EXEMPLO.

Quid est Exemplum?

Exemplum est forma argumenti, qua singulare per aliud singulare in una specie confirmamus propter similem rationem, ut:

Maxima pars humani generis in diluuiio perijt propter libidines,

Ergo postea puniuntur libidines.

Quando non valet consequentia in exemplo.

Cum ratio factorum dissimilis est, ut:

Abraham rectè fecit volens immolare filium Isaac.

Ergo Agamemnon rectè fecit mactata Iphigenia.

(Non)

(Non valet, quia dissimilitudo est. Nam Abraham novo mandato & certa voce Dei iussus est offerre filium, certi omnes communi præcepto obtemperare debent, Non occides.

DE SORITE.

Quid est Sorites?

Est coacervatio vocum necessariò coherentium, in qua aliam ex alia ratiocinamur, & tandem addimus conclusionem repetito initio, ut;

Homo est animal,

Animal est corpus viuum,

Corpus viuum est Substantia,

Ergo homo est Substantia.

Dispositio congruit ad quartam figuram Syllogismorum, quam nonnulli præter dictas tres tradunt, in qua medium est prædicatum in maiore subiectum in minore.

Quæ sunt voces necessariò coherentes?

Species, genus, differentia, proprium seu definitum & definitio, propriæ causæ & proprii effectus.

Dic Soriten ex causis & effectibus.

Vexatio dat intellectum seu cognitionem iræ Dei & nostræ miseriæ.

Cognitio

Cognitio Dei hortatur nos ad poenitentiam.
Poenitentia est necessaria expetentibus salutem.
Ergo vexatio necessaria est expetentibus salutem.

Dic Regulam consequentiæ in Sorite?

Quantum alterum de altero, ut de specie prædicatur, quicquid de prædicato dicitur, id de ea specie quoque dici potest, ut homo prædicatur de Platone, ut Plato est homo, animal verò de homine, ut homo est animal. Ergo etiam animal prædicatur de Platone, ut Plato est animal.

Qui sunt vitiosi Sorites?

Primò negativi, ut:

Homo non est bos,

Bos est animal,

Ergo homo non est animal.

Quia in maiore bos non negatur de homine, quantum ad substantiam attinet, quæ utriusque est eadem corporea, sed quantum ad differentiam attinet specierum, quia homo & bos differunt specie. In minore autem animal dicitur de bove, quantum ad substantiam attinet. Sunt igitur quatuor termini, quos parit prædicationis diversitas.

Secundò cum voces non necessariò coherent, vel genera & species, ut:

Homo est animal,

Animal est genus,

Ergo homo est genus,

Vel

Ex malis moribus fiunt bonæ leges,

Bonæ leges sunt expetendæ,

Ergo mali mores sunt expetendi.

(Vitiosa est connexio, quia mali mores non sunt per se causa bonarum legum, sed mens bonorum gubernatorum.)

Quomodo convenit Sorites ad gradationem
Rhetoricam, quæ vocatur κλίμαξ?

Sorites dicitur, cum principium repetitur in conclusione. Gradatio, quando principium non repetitur, ut:

Inscitia literarum parit tenebras Religionis,
Tenebræ Religionis pariunt superstitiones, aut
Ethnicum contemptum DEI.

(Hic si addatur conclusio, repetito principio erit Sorites.)

Ergo inscitia literarum parit superstitionem
aut Ethnicum contemptum Dei.

REGVLÆ BONÆ
consequentia.

Quot sunt regulæ bonæ consequentia?

Viginti præcipuè.

Quæ

Quæ est Prima?

Ex vniuersali rectè sequuntur suæ particulares & singulares, sed non e contra, ut non valet:

Hoc vinum est rubrum,

Ergo omnia vina sunt rubra.

Quæ est Secunda?

Quicquid sequatur ad consequens bonæ consequentia, sequitur & ad antecedens, hoc est; quicquid comprehenditur sub consequente, de eo rectè etiam dicitur prædicatum antecedentis, ut:

Omnia politica officia sunt concessa.

Ergo iudicia sunt concessa, & per consequens litigare in foro est concessum. Hic litigare comprehenditur sub iudicijs, tanquam species suo sub genere: ergo etiam litigare concessum est homini Christiano, sicut iudicia, & cætera politica officia legitima Christiano concessa sunt.

Quæ est tertia?

Non est mutandum genus prædicationum in Syllogismo. Ideo non valet consequentia.

Omnis caro est creatura,

Verbum est caro,

Ergo Verbum est creatura. Non valet consequentia. Quia in maiore est vtitata prædicatio generis de specie, Omnis caro est creatura, id est, substantia creata, in minore est prædicatio inuoluta, loquens de personali unione duarum naturarum in Christo, diuina & humana.

H

Quæ

Ab eo quod inest per se, ad aliud quod per accidens accidit, non est bona consequentia, nec contraria, ut non valet:

Temperantia est bona,

Febris affert temperantiam,

Ergo febris est bona. Non valet, quia febris est causa temperantie per accidens, non per se, quæ est voluntas ægroti abstinentis:

Quæ est quinta?

Pugnancia non tribuuntur uni & eidem simul, & respectu eiusdem, ut:

Euangelium nõ prohibet discerni cibos & dies,

Ergo male faciunt medici, qui eos discernunt.

(Nõ valet, quia finis diversi sunt, quare prohibeat discrimen ciborum & dierum Evangelium, ne videlicet putetur abstinentia esse cultus Dei, seu iustitia: & quare idem præcipiant medici, videlicet ut conseruetur vel restituetur valetudo.)

Quæ est sexta?

Cum vnum contrarium tribuitur subiecto, alterum detrabitur, & non contraria, præsertim in contrarijs mediatis, ut valet consequentia affirmatiua:

Paries est albus,

Ergo non est niger.

Nõn

Non autem valet:

Vestis non est alba,

Ergo est nigra. Potest enim esse mediæ coloris, ut cærulea aut purpurea.

Quæ est septima?

A contrario, cum subiecta opponuntur secundum differentias proprias, valet consequentia, non cum secundum accidentia communia opponuntur, ut non valet:

Pater est robustus.

Ergo filius non est robustus. Non valet, quia esse robustum & non esse robustum, non sunt propriæ differentie patris & filij, sed accidentia communia, valet autem hæc consequentia: Zacharias genuit Ioannem Baptistam, Ergo Ioannes Baptista non est Pater Zachariæ, sed filius eius. Quia hic fit oppositio in essentiali differentia inter patrem & filium, gignere videlicet, quod est patris, & gigni, quod est filij.

Quæ est octava?

Contrariæ qualitates possunt in eodem subiecto esse gradibus remissis, ut calor & frigus in aqua calida, in corde dolor & tristitia. Non igitur valet consequentia. In Dauide est fiducia & gaudium, audita consolatione. Ergo non est in eo trepidatio seu tristitia, de admissio peccato. Quia potest simul, dolere de offenso Deo, & admissu scandalu, & letari de reconciliato Deo & remissis peccatis.

H 2

Quæ

Quæ est Nona?

Ex causis non sufficientibus non valet argumentum, Pompejus tam paratus est, quam Cæsar, Ergo vincet. Quia ad victoriam requiritur etiam auxilium Dei, prudentia, felicitas, & fauor militum.

Quæ est decima?

Propter quod vnumquodq; est tale, illud magis est tale, ut.

Aqua calet propter ignem,

Ergo ignis magis calet.

Hæc regula tantum valet in causis efficientibus, propinquis & totalibus, non valet in causis remotis & partialibus, nec in formalibus, ut:

Cæsar est clemens propter clementiam,

Ergo clementia est magis clemens.

Quæ est vndecima?

Ex non sufficiente enumeratione partium non valet argumentum, ut:

Jura Mosaica & vetera Romana non suspendunt furem.

Ergo fur non est suspendendus.

(Non valet consequentia, quia leges imperatorum recentiorum iubent suspendi furem, propter causam probabilem, hanc videlicet, crescentibus delictis, poenæ exasperari debet)

Quæ est duodecima?

A diuisi-

A diuisis ad coniuncta valet consequentia, si natura patiatur coniungi vocabula, ut:

Aristoteles est Philosophus & eruditus,

Ergo est eruditus Philosophus. Non valet:

Cicero est orator & claudus, quia alterum pertinet ad animum, alterum ad corpus.

Quæ est tredecima?

Ab est tertij adiecti, ad est secundi adiecti, valet consequentia, cum accidens positiuum de substantia prædicatur, ut: Carolus est victor.

Ergo Carolus est.

Non valet in priuatiuis, ut:

Plato est mortuus,

Ergo Plato est.

Nam in his copula non habet vim significandæ substantiæ, sed est connexio priuatiui vocabuli: nec valet in idæis, hoc est, definitionibus, ut Rosa est planta, igitur Rosa est, id est, subsistit (in hyeme, cum nullæ vsquam florent Rosæ.)

Quæ est decima quarta?

Dici de aliquo requirit inesse, ut:

Cæsar est fortis. Parius est albus.

Quæ est decima quinta.

Talia sunt subiecta, qualia à prædicatis proprie & dextrè acceptis esse permittuntur, ut cum dicitur: Paulus est pictus, imago intelligitur, non substantia viuentis.

QVÆSTIONVM
DE PROPOSITIONI-
bus Hypoteticis.

Quid est propositio Hy-
pothetica?

Est, in qua duæ Categoriæ per aliquam con-
iunctionem contextæ sunt, ut: Si emes, erit dandum
pretium.

Quot sunt eius species?

Tres.

Conditionalis, Copulativa, & Disiunctiva.

Quæ est conditionalis?

Est, cui præponitur particula, si, quæ significat
propositionem totam nihil asseuerare nisi posita cau-
sa vel modo, quem particulas Si, designat, ut: Si Pha-
rao obtemperabit Moyfi, non peribit.

Dic regulam de veritate con-
ditionalium?

Conditionalis nihil statuit, nisi posita causa vel
modo in antecedente, ut: Si Asinus volat, habet pen-
nas, hæc nihil statuit, sed querenda est alterius par-
tis veritas, quæ explicatur in integro Syllogismo.

Quotuplices sunt Syllogismi
conditionalium:

Duplices, Affirmatiui & negatiui.

Quæ est regula consequentiæ
de affirmatiuis?

Apo-

A positione antecedentis ad positionem conse-
quentis, valet consequentia affirmatiue, ut:

Si homo est, animal est,

Sed homo est,

Ergo animal est.

Quæ est regula de negatiuis?

A destructione consequentis ad destructionem
antecedentis, valet consequentia negatiue, ut:

Si homo est, anima est,

Sed animal non est,

Ergo homo non est

Quomodo fiunt Syllogismi con-
ditionalium?

Finis ponitur tota conditionalis, deinde loco
minoris altera pars sumitur, vnde ratiocinamur in
conclusionem alteram, ita sit asseueratio collecto in-
tegro Syllogismo.

Quid est copulativa?

Est, in qua duæ propositiones junguntur per
particulam copulatiuam, ut: Et mortuus est Christus,
ut pro nobis victima fieret, & ex mortuis reuixit, ut:
nos regat nova luce, iustitia & vita æterna donet.

Dic regulam de veritate
copulatiuæ?

Ad veritatem copulatiuæ requiritur, ut utraq;
pars sit vera.

H 4

Que

Quæ est regula bonæ consequentiæ
in copulativis?

A tota copulativa ad quamlibet eius partem est bona consequentia, ut si hæc tota vera est, necesse est partes veras esse. Et politicus ordo in societate humana, Dei beneficium est, & ab eo conservatur, & accedunt in imperijs multæ confusiones & vitia, quæ non oriuntur à Deo, ut blasphemie & tyrannides, Sed hæc tota vera est. Verum est igitur, blasphemias & tyrannides, quæ sunt imperiorum confusiones, & vitia, nequaquam à Deo oriri.

Quæ est regula malæ consequentiæ?

A parte copulativæ ad totam, non valet consequentia, quia deprehensa falsitate unius partis, non admittenda est tota copulativa.

Quid est propositio disiunctiva?

Est, in qua duæ propositiones junguntur per particulam disiunctivam, ut: Aut voluptas est finis hominis aut virtus.

Dic regulam de disiunctivis:

Ad veritatem disiunctivæ satis est alteram partem esse veram.

Quæ

Quæ est forma Syllogismi in
disiunctivis?

Initio tanquam loco majoris ponitur tota disiunctiva, deinde minor unius partis remotio est, sequitur ergo conclusio, asseveratio reliquæ partis, ut:

Aut propter legem, aut propter Filium Dei fide recipimur in gratiam,

Sed propter legem non recipimur in gratiam,
Ergo propter Filium Dei recipimur fide.

Quæ est regula consequentiæ?

A remotione unius partis aut plurium ad asseverationem reliquæ partis valet consequentia.

Quid requiritur in Syllogismo
Hypothetico?

Ut sit in maiore integra specierum aut partium enumeratio.

H S

LIBER

LIBER IV. DE LOCIS ARGVMENTORVM.

- 1 Divisio Dialectices.
 2 Divisio Syllogismorum.
 3 Genera propositionum.
 4 Causæ certitudinis.
 5 Demonstratio.
 6 Loci personarum.
 7 Loci Dialectici.
 8 Ratio soluendi viciosa argumenta.
 9 Fallaciæ.

Loci princi-
pales libri
quarti.

Quæ est vetus divisio partium
Dialectices?

EST hæc: Alia pars Dialectices est iudicatrix,
alia inventrix.

Quæ est pars iudicatrix?

Est, quæ discernit voces, indicat quæ rectè con-
nectantur, quæ non rectè jungantur, discernit &
propositiones, & iudicat quam rectè cobereant
membra in syllogismis & cæteris formis argumen-
torum, de qua hætenus dictum est, Græcè *νεκτανή*.

Quæ est pars inventrix?

Est, quæ monet quomodo res ex certis locis in-
uestigande sint, aut proposito cumulo, docet elige-
re ea, quæ præsentem materiam seu questionem illu-
strant, Græcè *τεκνική*.

DIVI-

DIVISIO SYLLOGIS- morum.

Quotuplices Syllogismi petun-
tur ex locis?

Triplices.

Demonstrativi, Dialectici, & Sophistici.

Quid est Syllogismus demon-
strativus?

Est, qui constat ex materia necessaria & im-
muta.

Quid est Syllogismus Dialecticus?

Est, qui constat ex materia probabilis,

Quid est Syllogismus Sophi-
sticus?

Est, qui constat ex falsis, sed tamen speciem ve-
ri habentibus.

(Hæc divisio sumpta est à diversitate mate-
riæ, quæ triplex ex locis sumitur, videlicet ne-
cessaria, probabilis & falsa, seu palam, seu
speciem veri habens. Ex hac & propositio-
num diversa genera sumuntur.)

GENERA PROPO- sitionum.

Quot sunt propositionum
genera?

Tria, ut Syllogismi sunt triplices. Nam aliæ
propositiones sunt certò veræ, aliæ incertæ, aliæ fal-
sæ seu palam falsum, assenerantes, aut speciem veri
habentes.

Quæ

Quæ sunt propositiones
certo veræ?

Sunt quibus rectè cognitis mens assentiri cogitur, aut propter euidentiā, vel propter demonstrationem, vel propter vniuersalem experientiam, aut testimonia non fallentia.

Quæ sunt propositiones incertæ?

Sunt quibus rectè cognitis, assensio suspenditur, aut etiam si propter concinnitatem magis inclinamus in unam partem, tamen languida est assensio.

Quæ sunt propositiones falsæ?

Quæ non congruunt cum rebus. Et sunt duplices, aliæ speciem veri habent, vt: Voluptas est summum bonum. In alijs est manifesta falsitas, ut: Sol est halitus quotidie deflagrans.

DE CAUSIS CERTITVDINIS in doctrinis.

Quot sunt causæ certitudinis
in doctrinis?

Tres. Experientia vniuersalis, principia, & ordinis intellectus in iudicanda consequentia, quæ Stoici nominarunt $\kappa\rho\iota\sigma\iota\gamma\iota$ & doctrinarum.

Quid est vniuersalis experientia?

Est, cum de ijs, quæ sensu percipiuntur, sani homines eodem modo indicant, vt ignem calidum esse,

esse, feminam parere. Aliud vitam esse, aliud mortem.

Quid sunt principia?

Sunt notitiæ nobiscum nascentes, quæ sunt semina singularum artium & virtutum diuinitus insita nobis, vt inde artes extruantur, quarum usus in vita necessarius est, vt, Totum est majus qualibet sua parte. Homines nascuntur ad societatem certo ordine tuendam.

Quotuplicia sunt principia?

Duplicia.

Alia sunt speculabilia, alia practica.

Quæ sunt principia speculabilia?

Sunt notitiæ naturales seu propositiones naturæ, ex quibus Physicæ & mathematicæ doctrinæ extruuntur, vt: Totum est majus qualibet sua parte: quæ sunt vni equalia, inter se sunt equalia.

Quæ sunt principia practica?

Notitiæ naturales seu propositiones, quæ regunt hominum mores, vt Deo est obediendum, Societas humana est conservanda.

Quod est tertium $\kappa\rho\iota\sigma\iota\gamma\iota\omicron\pi$?

Intellectus ordinis in Syllogismo rectè coagmentati membris.

Cur hoc additur superioribus?

Quia in vita non satis est nosse simplices propositiones, ut sunt principia & sententiæ per experientiam.

rientiam notæ. sed ex his multa ratiocinari necesse est, & contexti Syllogismos.

Quæ est præter dictas causas tres, certitudinis causa in Ecclesia Dei?

Patefactio divina certis testimonijs facta quæ extat in libris Prophetis & Apostolicis, cui non minori constantia omnes creaturas rationales assentiri oportet, quam assentiuntur ijs, quæ naturali luce cernuntur.

(Hæc assensio fides vocatur, quæ in alijs languidior, in alijs firmior est.)

Quod est discrimen ab ijs quæ diuinitus patefacta sunt?

Quædam etiam natura nota sunt, ut præcepta Decalogi. Quædam antea prorsus ignota fuerunt omnibus creaturis, ut vox Euangelij de filio Dei, de reconciliatione, de præmijs & pænis æternis.

Quomodo nuncupatur argumentatio, quæ ex his causis certitudinis necessaria consequentia sequitur?

Demonstratio.

DE DEMONSTRATIONE.

Quid est demonstratio?

Est syllogismus, in quo aut ex principijs naturalibus, aut vniuersali experientia, aut ex definitione de sub-

de subsumpto, bona consequentia, necessariam & immotam conclusionem extruimus, aut ex causis proximis, effectus proprios sequi ostendimus, aut e contra procedimus.

Suntne demonstrationes in omnibus doctrinis?

Etiā,

Dic exemplum demonstrationis in Physica?

Laceratio nervorum non est opinio, quia fit in parte non cogitante, & interdum sine cogitatione, fit aut aliquo humore, ut in pecudibus & pueris. Cruciatu seu dolor corporis fit laceratione nervorum, igitur cruciatu seu dolor corporis non est opinio, nec fit opinione, ut fingeat deliria Stoici.

Dic exemplum demonstrationis in Ethica.

Viti cuiuslibet naturæ est propriissima eius natura actio.

Voluptas non est propriissima actio hominis, sed actio virtutis.

Non igitur vitium est voluptas.

Suntne dicendæ demonstrationes, quæ extruuntur ex ijs, quæ sunt in sacris literis?

Etiā, quæ assentiiri Deo patefaciendi necesse est.

Da exemplum.

Deus

Deus propter filium remittit peccata gratis omnibus dolentibus se peccasse, & fide perentibus veniam,
Ego doleo & fide peto remissionem,
Quare certum est me recipi, & exaudiri gemitus meos propter Mediatorem.

DE LOCIS ARGVMENTO. rum Dialectices.

Quid est locus Dialecticus?

Locus Dialecticus est sedes argumenti seu index monstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio, de qua dubitatur.

Quotuplices sunt loci?

Duplices, Personarum & rerum.

DE LOCIS PERSONARUM.

Qui sunt loci personarum?

Sunt indices, qui monent, quæ consideranda sint ordine in personis.

Quot sunt præcipui?

Decem.

Recense.

Patria	Vitæ genus
Sexus	Res gestæ
Parentes	Euentus
Educatio	Ætas
Mores	Mors.

P A R-

PATRIA.

Dic exemplum à patria

Cretensis est,

Ergo mendax est.

Quæ est Regula?

Patria bene morata auget decus, E contra patria male morata obicitur tanquam probum.

SEXVS.

Dic exemplum à sexu.

Mulier est, Ergo loqui in Ecclesia non debet.

Quæ est regula?

Alia masculino sexui, alia femineo congruunt.

PARENTES.

Dic exemplum à parentibus.

Ex fortibus & bonis natus est. Ergo bonus & fortis est.

Quæ est Regula?

Pe natis iudicatur ex parentum naturis & moribus.

EDVCATIO.

Dic exemplum ab educatione?

Cato Stoicus est, Ergo durior & rigidior est.

Quæ est regula?

Studia abeunt in mores, & consuetudo est altera natura.

I

MORES

QVÆSTIONVM
MORES.

Dic exemplum à moribus?

Iulius clementer servat victos cives,

Ergo laudandus est †:

Quæ est Regula?

Vera & summa laus aut vituperatio morum
est.

VITÆ GENVS.

Dic exemplum à vitæ genere.

Petrus est Apostolus.

Non igitur prælietur gladio, sed doceat Evan-
gelium. †.

Regula.

Aliæ actiones alijs generibus congruunt.

RES GESTAE.

Dic exemplum à rebus gestis?

David præliatus est pro Ecclesia,

Igitur laudandus est. ✕.

Regula.

Congruunt res gestæ cum vitæ genere divinitus
ordinato.

EVENTVS.

Dic exemplum ab eyentu.

David

David potitus est victoria,

Ergo placet Deo. †.

Regula.

Honestæ causæ ornantur secundis eventibus, &
Deus dat iustis prosperos successus.

ÆTAS.

Dic exemplum ab ætate.

Senex est, ergo audiendus est.

Adolescens est, Ergo non regat Ecclesiam,

Regula.

Alia alijs ætatibus conveniunt.

MORS.

Dic exemplum à morte.

Caligula & Nero misere perierunt,

Igitur à Deo reiecti sunt.

Regula.

Scelerati habent tragicos exitus. Econtra, Iusti
& moderati plerumq; placida morte extinguuntur.

DE LOCIS RERVM.

Qui sunt loci rerum?

Sunt indices, quæ monent quæ consideranda
sint ordine in rebus.

Quot sunt?

Triginta unus.

Recense:

	1 Definitio & definitum	
	2 Genus	19 Similia
	3 Species	20 Paria
	4 Differentia	21 Ex minore
	5 Etymologia, Nomē	22 Ex maiore
	6 Coniugata, Casus	23 à proprietate
	7 Forum, Partes	24 Pugnancia
	8 Divisio	25 Contrapositio
	9 Causæ Exterior-	26 à contrario
Interiores 12.	10 Effectus res 12	sensu
	11 Antecedentia	27 Disparata
	12 Consequentia	28 Inversio
	13 Ab absurdo	29 Signa
	14 A necessario	30 Autoritas
	15 Ab impossibili	31 Testimonia
	16 Adiuncta	
	17 Connexa, Circumstantiæ	
	18 Communiter accidentia	

Quomodo dividuntur
rerum loci?

In interiores octodecim quibus rei proposita applicatur definitio, monstrantur causæ, effectus, connexa, adiacentia & adiuncta. Et in exteriores tresdecim, qui longius quærant argumenta, videlicet
ex colis

ex collatione aliarum rerum, similium, aut pugnantium, aut cæterorum.

LOCI INTERIORES

DEFINITIO.

Quotuplicia argumenta ducuntur à loco definitionis?

Duplicia, Affirmativa & negativa, idē, nunc à definitione ad definitum, nunc à definito ad definitionem.

Dæ exemplum affirmativum à definitione ad definitum?

Approbatio conscientie recte iudicantis, est appetenda.

Gloria est talis approbatio.

Ergo gloria est appetenda. ¶ Hic gloria est definitum, approbatio conscientie, definitio.

Dic exemplum affirmativum à definito ad definitionem?

Gloria est appetenda, Ergo approbatio conscientie recte iudicantis vel iudicantium est appetenda. Definitio est approbatio conscientie recte iudicantis, definitum gloria.

Dic regulam huius consequentiae seu maximam?

Cui convenit definitio, eidem convenit & definitum, & econtrà.

Da exemplum negatiuum à definitione ad definitum?

Approbatio leuium hominum, & non rectè indicantium non est gloria.

*Thraso appetit talem approbationem,
Ergo non appetit veram gloriam. ↓.*

Dic exemplum negatiuum à definitione ad definitionem?

Non tenet Rhetoricam, Ergo non tenet artem ornate, prudenter, & copiose dicendi. Ars dicendi ornate, prudenter, & copiose, definitio est, Rhetorica definitum.

Dic regulam seu maximam?

Cui adimitur definitio, eidem & definitum adimitur, & e contra.

Cur definitio est primus locus?

Quia ut in qualibet explicatione ante omnia necessarium est nosse definitiones veras & non ambiguas, ita plerumq; ex hoc loco prima argumenta ducuntur, quæ & firmissima sunt.

GENVS.

Quomodo argumentamur à Genere?

Affirmative cum signo universalis, & negative, etiam sine signo.

Dic

Dic exemplum affirmatiuum?

*Omne animal est Ergo piscis est.
Deus est ubiq; Ergo hic adest. ↓.*

Dic regulam seu maximam.

A superiori cum signo universalis, ad inferius semper valet consequentia affirmatiue & negativæ.

Dic exemplum negatiuum?

*Nulla dona Dei sunt vituperanda,
Ergo nullæ artes honestæ sunt vituperandæ.*

Dic exemplum negatiuum.

sine signo,

*Lapis non est animal,
Ergo lapis non est homo. ↓.*

Dic regulam seu maximam?

A genere sine signo vniuersali ad speciem tantum negativæ ducuntur argumenta, quia cui adimitur genus, eidem adimitur & species.

SPECIES.

Dic regulam de specie?

A specie ad genus tantum affirmatiue ducuntur argumenta, ut:

*Homo est,
Igitur Animal est. ↓*

Cur valet consequentia?

Quia posita specie, necesse est poni genus. Item, Cui species tribuitur, eidem & genus tribui necesse est.

I 4

DIF.

DIFFERENTIA.

Dic regulam de differentia.

A differentia specifica ducuntur argumenta affirmativa & negativa.

Dic exemplum affirmativum?

*Animal rationale est,**Igitur homo est. x.*

Cur valet consequentia?

Quia cui tribuitur differentia specifica, eidem tribuitur species.

Dic exemplum negativum?

*Est animal carens ratione,**igitur homo non est.*

Cur valet consequentia?

Quia cui adimitur differentia specifica, illi adimitur species.

PROPRIVM.

Dic Regulam de proprio?

A proprio utroq; modo argumenta ducuntur affirmative & negative.

Dic exemplum affirmativum.

*Hic lapis trahit ferrum,**Est igitur Magnes.**Christus creat & exuscit mortuos,**Ergo Filius Dei est omnipotens & natura**Deus. †.*

Cur valet consequentia?

*Quia**Quia cui tribuitur proprium, huic etiam essentiam tribui necesse est.*

Dic exemplum negativum?

*Non loquitur,**Igitur homo non est. †.*

Cur valet consequentia?

Quia cui adimitur proprium eidem adimitur ejus species.

ETYMOLOGIA, NOMEN

Rei & Periphrasis.

Quomodo argumentamur ab

Etymologia?

*Affirmative & negative perinde ut à loco definitionis, ut?**Christus vocatur agnus,**Igitur est victima pro peccatis.**Non est studiosus sapientie,**Igitur non est Philosophus. †.*

Quot sunt regulæ huius loci?

Dix.

Quæ est prima?

*Argumenta principalia à proprio dictis sumenda sunt ut:**Ioannes vocat Christum Filium Dei, per quem omnia condita sunt.**Ergo Ioannes affirmat Filium verè Deum esse omnipotentem & conditorem cum Patre.*

15

Quæ

Quæ est secunda?

Quando verba gignunt absurditatem intellectus
sine figura, decurrendum est ad figuras, & quærenda
concinna interpretatio, ut, Tyrannus est lupus, id est,
similis lupo. Spartam nactus es, hanc orna, id est, ho-
nestum locum seu vocationem. Si oculus te offendit,
effodito, id est, abice falsam persuasionem, quamvis
dulcem, quæ abducit à Deo.

A CONIUGATIS

seu casu.

Qui sunt coniugata seu casus?

Coniugata sunt nominum derivationes, ut ju-
sticia, justus, quæ nunc concreta & abstracta appel-
lamus.

Dic Regulam.

Cui tribuitur concretum in eodem rem esse neces-
se est, quæ effertur voce abstracti, ut:

Aqua est calida,

Ergo in aqua est calor,

Baptista recepit milites,

Igitur approbavit militiam.

Cur valet consequentia?

Quia approbatione exempli in subiecto approba-
tur res in genere.

Quando non valet consequen-
tia in coniugatis?

Cum

Cum in coniugatis est ambiguitas, ut:

David rapiens alienam conjugem fecit tyran-
nicè,

Ergo David est tyrannus.

(Nego consequentiam, quia facere tyrannicè
significat actionem. Esse Tyrannum, significat ha-
bueri sceleratè faciendi.)

DE TOTO ET PAR-

TIBUS.

Quomodo argumentamur à toto
& partibus?

Affirmativè & negativè.

Dic exemplum affirmativum?

Totum iudicium est res approbata à Deo.

Ergo & partes concessæ sunt, accusare & re-
spondere.

Quæ est regula consequentiæ?

Posito toto, necesse est poni omnes principales
partes.

Dic exemplum negativum?

Huic edificio deest tectum,

Non est igitur domus.

Quæ est regula consequentiæ?

Destructa una principali parte, totum de-
struitur.

DE LOCO A DIVISIONE.

Dic Regulam à loco divisionis?

In ar-

In argumentatione à divisione generis in species, seu totius in partes, fiat integra enumeratio specierum aut partium, ut:

Omnis stella aut est fixa aut Planeta,
Cometa non est fixa stella neq; Planeta,
Non est igitur stella. x.

Cur valet consequentia?

Quia à sufficiente enumeratione specierum seu partium argumentamur affirmative & negative.

Quando non valet consequentia à divisione?

Cum non omnes species seu partes enumerantur, ut:

Ius divinum non strangulat fures, nec Romanum vetus.

Ergo non est iustum strangulare fures.

(Non valet, quia omittuntur novæ leges Imperatorum, & consuetudo.)

DE LOCO CAU-

SARUM.

Quæ est prima divisio causarum?

Causarum alia nominantur per se cause, alia per accidens.

Quid est causa per se?

Est, qua posita in actu cum ceteris per se causis necesse est sequi effectum, & qua non posita in actu, etiamsi cetera ponantur, non potest sequi effectus.

Quæ

Quæ est causa per accidens?

Est, qua posita in actu, non est necesse sequi effectum, ut febris est causa per accidens temperantiæ.

Quot sunt causæ per se?

Quatuor: Efficiens, materia, forma, & causa finalis.

EFFICIENS.

Quid est efficiens?

Est, à quo primo fit motus, id est, quod revera, aut principaliter agit, vel aliud efficit, ut: Sartor est causa efficiens tunice, sabel ædificij. 4.

Quot sunt regulæ de causis efficientibus?

Tredecim.

Quæ est prima Regula?

Non positis causis sufficientibus, non sequitur effectus, ut non valet consequentia

Habet exercitum,

Ergo vincet.

Quæ est secunda?

Posito effectu necesse est causam esse, aut fuisse, ut: Edificium est. Ergo est vel fuit architectus.

Quæ est tertia?

Causa ordine naturæ præcedit effectum, ut: Sol prior est ordine naturæ, quam sparsio radiorum.

Quæ est Quarta?

Positis causis naturalibus sufficientibus & non

in pet

impeditis, si sit admota materia, sequitur effectus necessitate Physica, ut:

Stipulæ coniectæ sunt in ignem,
Ergo urentur.

Quæ est quinta?

Naturalis causa uno & eodem modo agit, etiam si in diversis subiectis videntur dissimiles effectus, ut:
Solis calor liquefacit ceram, durat lutum.

Quæ est sexta?

Voluntaria causa potest cessare & agere dissimiliter, ut faber volens aut ædificat aut non ædificat, & cum vult facit molem quadratam aut rotundam.

Quæ est septima?

Voluntatis divinæ, quæ est immutabiliter bona, omnes effectus boni sunt. Valet igitur consequentia.
Deus condidit politias.

Ergo politiæ sunt res bonæ & Deo placentes,

Quæ est octava?

Voluntatis humanæ, quæ est mutabilis, effectus sunt dissimiles. Non igitur valet consequentia.

Voluntas Davidis fuit hactenus iusta.

Ergo omnes eius actiones sunt iustæ.

Quæ est nona?

In causis essentialiter ordinatis impossibile est progredi in infinitum. Igitur necesse est pervenire ad unam primam causam, quæ habet potentiam infinitam, quæ est Deus.

Quæ est decima?

Causa

Causas accidentaliter ordinatas non necesse est simul poni, ut cum duo equi simul trahunt currum.

Quæ undecima?

Impossibile est causam efficientem totalem genere deteriore esse effectum. Ideo necesse est primam causam rerum esse naturam intelligentem.

Quæ est duodecima?

Lex referenda est ad causas efficientes, quia est cogitatio principaliter movens agentem, ut:

Non est iniuste faciendum parentum aut amicorum causa.

Recte igitur fecit Ionathas, quod texis Davidem contra dictum patris.

Quæ est tredecima?

A causis per accidens non valet consequentia, nam sæpius fit, ut non sequatur effectus, ut:

Laboravit febris,

Ergo factus est temperans.

Venit in iudicium,

Ergo odit adversarium.

MATERIA.

Quæ est Materia?

Est ex qua aliquid fit, ut, ex farina fit panis, ex elementis fiunt mixta corpora. †.

(Et tribuitur nomen materiæ ex qua, tantum substantiis, non accidentibus.)

Quot sunt regulæ de accidentibus?

Quatuor.

Quæ

Quæ est prima?

Cui adimitur materia, adimuntur & partes
materie & accidentia propria illi naturæ seu sub-
iecto, vt:

Stellæ non sunt constatæ ex elementis,

Ergo non aluntur vaporibus.

Quæ est secunda?

Accidentia propria mentis, non sunt tribuenda
corpori nec e contra, ut:

In statua non est mens,

Ergo nec est nutritia vel cogitatio.

Quæ est tertia?

Accidentia non possunt esse sine subiecto, quare
destructo subiecto, accidentia etiam intereunt, ut:

Oculus est corruptus,

Ergo extincta est visio.

Quæ est quarta?

Diversæ materiæ variant rerum dignitatem, ut:
Thorax aureus est preciosior ferreo.

FORMA.

Quid est forma?

Est, quæ dat esse rei, id est, ipsa rei consumma-
tio seu quasi ex ædificatio, qua res est talis, ut figura
navis, aut domus ex ædificatæ est ipsa forma.

Quotuplices sunt Formæ?

Duplices: Substantiales, ut Bos constans ex ma-
teria & forma Et accidentiales, ut accidentia qua per
se formæ sunt, vi virtus, iustitia.

Dic

Dic Regulam de Forma?

Posita forma substantiali res ipsa ponitur, Et ubi
non est forma substantialis, ibi nec res est eius speci-
ei, cuius est forma illa specifica, vt:

Stellæ non habent animas insitas,

Igitur non sunt animalia,

DE CAUSA FINALI.

Quid est causa finalis?

Est cogitatio de fine seu usu, qua movetur &
regitur agens in opere instituendo.

Quid est Finis?

Est ipse usus rei, ut finis calcei est muniri pedem &.

Quot sunt Regulæ de causa finali?

Tres.

Quæ est prima?

Omnes res tota naturæ conditæ sunt ad aliquos
fines, vel aliquos.

(Ideo dixit Aristoteles, Natura nihil facit
frustra. Item, Natura agit propter finem.)

Quæ secunda?

Vnius rei possunt esse multi fines, sed subordi-
nati, vt, Vinum nutrit & sanat: Homo conditus est
vt agnoscat & celebret Deum. Item, ut iuuet com-
munem societatem.

Quæ est tertia?

Propter quod unumquodq; appetitur, illud ma-
gis appetitur, vt:

K

Avarus

*Avarus appetit navigationem propter pecuniam,
Ergo pecuniam magis appetit.*

*Dic communem regulam de
omnibus causis?*

*Positis omnibus causis sufficientibus in actu sit
effectus.*

DE EFFECTIBVS.

Dic regulam de effectibus.

*Effectu posito, necesse est causas proprias esse vel
assuisse, vt:*

Homo est natura intelligens.

*Ergo necesse est eius architectum esse intelli-
gentem. †.*

**DE LOCO ANTECEDEN-
tium & consequentium.**

Quid sunt Antecedentia?

*Non sunt propriæ causæ sed aut præparationes
rei, aut subiecta, aut signa, ut Messiem antecedit sa-
rio, curationem morbus, Solis ortum aurora.*

Quid sunt consequentia?

*Sunt quæ comitantur rem, etsi non sunt propriæ
effectus, vt posterior dies sequitur priorem: Cruciatu
animi sequitur conscientiam scelerum.*

Quotuplicia sunt?

*Duplicia, Alia necessariò seu semper antecedunt,
alia plerumq; sic & consequentia differunt.*

Quæ

Quæ est regula de antecedentibus?

*Valet argumentum ab antecedente ad conse-
quens, seu necessariò, seu probabiliter, vt:*

Venit in anlam,

Ergo incidit in pericula.

Quæ est regula de consequentibus?

*Posito consequente, valet argumentum cum o-
stendimus præcessisse illud antecedens, quod semper
præcedere solet, vt:*

Peruenit ad metam,

Ergo iter fecit per priora spacia.

Iustificati fide pacem habemus,

Præcedunt igitur pavores in iustificandis.

DE ABSVRDO.

Quotuplex est absurdum?

Duplex Quomodo?

*Aliud est absurdum in Philosophia, aliud in do-
ctrina Ecclesiæ.*

Quid est absurdum in Philosophia?

*Est, quod immediatè pugnat cum communi sen-
sentia, quod est, principijs natura notis, aut universali expe-
rientia. †.*

*Quæ est regula de absurdis in
Philosophia?*

*Absurda reiicienda sunt. & hypotheses falsas esse
necesse est, ex quibus absurda sequuntur, vt: Ex E-
picuri dogmate de voluptate, sequitur absurdum*

videlicet, concedi voluptates, Ergo dogma Epicuri est falsum.

Quod est absurdum in doctrina

Ecclesiæ?

Quod pugnat cum testimonijs divinis non male detoris. ♣.

Quod sunt regulæ de absurdis in doctrina Ecclesiæ?

Due.

Quæ est prima?

Vitanda est absurditas, id est, sententia pugnant cum perspicuis præceptis moralibus, aut articulis fidei, ut Christus ait: Si oculus tuus offendet te, effodias eum, Ergo præcipit lacerationem corporis.

(Hic est absurditas, quia consequentia pugnat cum lege divina. Non occides. Igitur decurrendum est ad figuram, quærenda concinna interpretatio, videlicet abiicias duleia, quæ abducunt à Deo.

Quæ est secunda?

Generalia dicta vitandæ absurditatis causse restringenda sunt, ut cum dicitur: Non vindicantes vos ipsi, vindicta prohibitio ad privatam restringenda est.

DE NECESSARIO.

Quid est necessarium?

Est quod aliter se habere non potest. ♣.

Dic

Dic regulam de necessario?

Cognita necessitate in artibus & consilijs, sublata dubitatione, mens assentiatur & obtemperet necessarijs, ut:

His quatuor sunt:

Ergo octo esse necesse est.

Pater est.

Ergo necesse est, ut alar sobolem.

AB IMPOSSIBILI

Quid est impossibile?

Est, quod repugnat ei, quod esse aut fieri potest. 10.

Quæ est regula de impossibili?

Cognita impossibilitate in artibus aut consilijs, rejicienda sunt impossibilia, sublata omni dubitatione, ut:

Impossibile est Phaetonti regere Solis currum

Ergo tantæ rei conatus omittendus est.

CONNEXA SEV CIRCUM-
stantiæ.

Quid sunt Connexa?

Sunt velut proprietates rerum, sine quibus res esse non possunt, ut: tempus, locus, sexus, auxilia, eventus, & similia, quæ & circumstantiæ appellantur.

K 3

Quis

Quis, quid, ubi, quibus, auxilijs, cur, quomodo,
quando? ↓.

Quæ est Regula de tempore?

Posito corpore, aut alia quacung; re, necesse
est ei tempus attribui. Item remoto tempore univer-
saliter, res ipsa remouetur, vt:

Pythagoras nondum natus fuit Numæ tempore.
Non igitur fuit auditor Pythagoræ Numæ.

Dic Regulam de loco?

Posito corpore aut alia quacung; re finita, neces-
se est ei locum attribui. Item unum corpus seu una
res finita non est simul in pluribus locis: & absentiu
membra nihil agunt in eo loco vnde absunt, vt:

Cicero non est Romæ, cum Iulius interficitur.
Non igitur sua manu interfecit Iulium.

ADIACENTIA ET
adiuncta.

Quid sunt adjacentia?

Sunt perpetua specierum accidentia, quorum
coaccervatio re ipsa est speciei proprietates.

Quæ sunt adjuncta?

Sunt, quæ semper comitantur rem natura vel
ordinatione aliqua, vt umbra comitatur corpus posi-
tum ad lumen. Recte facta comitatur gloria: Aro-
gia delicta comitantur poenæ. ↓.

Dic

Dic regulam adjacentibus & adiun-
ctis?

Posita specie, simul ponuntur adjacentia & ad-
iuncta, & rursus destructa specie, destruuntur adia-
centia & adiuncta, vt:

Metalla gravia sunt,

Ergo multum in eis terræ est,

Episcopus est,

Ergo timeat Deum, recte intelligat doctrinam
Evangelij, & sedulo doceat, sit amans concor-
diæ & pacis in Ecclesia.

COMMVNITER ACCI-
dentia,

Quæ dicuntur communiter
accidentia?

Quæ plerung; accidunt, vt:

Hyems est, Ergo navigatio est difficilior.

Ebrius est, Ergo est calidus. ↓.

Quomodo differunt communiter ac-
cidentia ab adjacentibus?

Adjacentia sunt perpetua, & gignunt firmis-
res probationes, sed communiter accidentia, et si
plerung; accidunt, tamen interdum impediuntur, vt:
Igni semper inest calor, sed ebrio plerung; accidit, vt
fiat calidior.

LOCI RERVM EXTERIO-
res tredecim, Similia.

K 4

Quæ

Quæ vocantur similia in doctrina locorum?

Non solum duæ qualitates similes, sed etiam officia, quorum est aliqua convenientia, vt iudex, arbiter, bonus princeps.

Dic Exemplum à simili?

In pictura summum decus est rectissime imitari naturales figuras corporum,

Ergo & in eloquentia summum decus est, res verè cogitatas oratione propria exprimere.

Quando valet consequentia à similibus?

Cum sit collatio earum partium, quæ congruunt, vt cum collatio specierum refertur ad genus vel ad alias communes qualitates, non ad specificas differentias.

Quando non valet consequentia à similibus?

Cum collatio sit earum rerum, quæ dissimiles sunt.

PARIA.

Quæ uocantur Paria?

Duo facta specierum vicinarum sub eodem genere, quorum eadem est ratio, nec multum antecellit alterum alteri, vt:

David in casu necessitatis usus est panibus Sacerdotum.

Ergo

Ergo & Maccabeus pie fecit, cum in causa neccitatis in Sabbato preliatus est.

Cur valet hæc consequentia?

Quia ceremoniæ præferenda est necessitas & lex moralis, iuxta regulam: Lex inferior cedit superiori.

A MAIORE.

Quomodo argumentamur à maiore?

Ad minus negative tantum, vt:

Rex non potest oppugnare arces,

Ergo multo minus aliquis inferior præses. †.

Dic Regulam consequentiæ?

Si id non inest, quod magis inesse videtur, nec illud inest, quod minus inesse videtur.

A MINORE.

Quomodo argumentamur à minore?

Ad maius affirmative, vt:

Licet Sabbato bovem servare,

Ergo multo magis hominem. †.

Dic Regulam consequentiæ?

Si id inest, quod minus inesse videtur, multo magis id inest, quod magis inesse videtur.

DE PROPORTIONE.

Quid est proportio?

K §

Est

Est duarum quantitatum ejusdem generis collatio inter se, quæ certa appellatione exprimitur, vt: quaternarij ad binarium dicitur esse proportio dupla Græcè λόγος.

Quid est proportionalitas?

Est duarum proportionum similitudo, vt sicut se habent quatuor ad duo, sic se habent sex ad tria. Græcè διεσπολογία.

Dic exemplum à proportionem?

Sicut se habet gubernator ad navem, sic se habet Episcopus ad Ecclesiam,

Sed gubernator regit & gubernat navem,

Ergo & Episcopus regat & gubernet Ecclesiam,

Quotuplex est analogia seu proportionalitas?

Duplex. Quomodo?

Arithmetica & Geometrica.

Quid est analogia seu proportionalitas Arithmetica?

Est, cum tres aut plures termini ita dispositi sunt, vt seruetur æqualitas differentiarum, vt 1. 2. 3. 4. &c. Hic sequens numerus superat præcedentem & superatur à sequente, tantum unitate, Hac utimur in contractibus, vt:

Sicut se habent 1. 2. 3. 4. æqualibus differentijs distantes, ita etiam æqualia dentur in contractibus commutatione precij & mercedis, absque respectu
seu

seu collatione personarum. Quare tantum dandum est regi in venditione, quantum subito rustico.

Quid est analogia seu proportionalitas Geometrica?

Est, cum tres aut plures termini ita dispositi sunt, vt seruetur similitudo proportionum, neglecta numerorum differentia, vt 3. 6. 12. 24. &c. quæ in inter se conferuntur.

Sicut se habent 3. ad 6. ita se habent 12. ad 24. Hac utimur in collatione personarum, graduum & rerum, permutata proportionem, hoc modo:

Sicut se habent 1000. ad 100. sic se habet Cancellarius ad Quæstorem.

Sed Quæstori dantur 100. aurei nummi,

Ergo Cancellario dentur aurei 1000.

LOCVS A PVGNANTIBUS.

Quotuplicia sunt pugnantia?

Quadruplicia, Contraria, privative opposita, relative opposita, Contradictoria.

Quæ vocantur hic contraria?

Due qualitates inter se oppositæ, quarum una pellit alteram, aut quarum una posita in gradibus excellentibus, altera in eodem subiecto simul non ponitur, ut: calor frigus, humiditas siccitas, infuscia infuscia, virtus vitium, leticia tristitia. &c.

Quo-

Quotuplicia sunt contraria?

Duplicia. Immediata, ut siccitas, humiditas. Et mediata, ut albedo, nigredo. Sunt enim medij colores rufus, viridis, cœruleus, &c.

Quod sunt Regulæ de contrarijs?

Quatuor.

Quæ est prima?

Duæ qualitates graduum excellentium non sunt simul in eodem subiecto, ut aqua valde calefacta, non potest esse frigida.

Quæ est secunda?

Omnia pugnantia opponuntur juxta differentias, quibus dissident, non juxta genus, aut communia accidentia, ut valet consequentia:

Pater genuit,

Ergo filius non genuit,

Non valet,

Pater est robustus,

Ergo filius non est robustus.

Quæ est tertia?

In omni oppositione vitanda est ambiguitas, nam vera oppositio illa dicitur, quæ intelligitur de eodem tempore, eodem subiecto, & respectu eiusdem.

Igitur non valet:

Æthiops est albus dentibus, & niger facie,

Ergo est albus & niger,

Quæ est quarta?

Posita una qualitate in gradibus excellentibus, removetur contraria qualitas, ut:

Paries

Paries est niger,

Ergo non est albus.

Sed contra, remoto uno contrario, non oportet poni alterum, præsertim in contrarijs mediatis, ut non valet consequentia.

Vestis non est alba,

Ergo est nigra.

Potest enim esse medijs coloris, & cœrulea.

RELATIVE OPPOSITA.

Quid sunt Relativè opposita?

Relativum & correlativum, ut pater filius, dominus servus, emptio, venditio, &c.

Quæ est Regula de relativè oppositis?

Posito relativo, necesse est poni correlativum, sed in alio subiecto, ut:

Est filius,

Ergo habet patrem.

Et e contra, destructo altero, destruitur alterum, ut:

Non est dominus,

Ergo servum non habet.

PRIVATIVE OPPOSITA.

Quid sunt privativè opposita?

Sunt habitus & privatio.

Quid est Habitus?

Est res, quæ verè est aliquid positivè,

Quid

Quid est Privatio?

Est rei amissio & destructio, ut cæcitas, tenebræ, infirmitas. &c.

Quæ est Regula de privative op-
positis?

In gradibus excellentibus detracto habitu ne-
cesse est subjecto tribui privationem, & e contra, ut:

Turiosus est,

Igitur non consentit.

Ætas pueri non indicat,

Ergo non facit votum.

CONTRADICTION.

Quid est contradictio?

Due propositiones categoricæ contradictoriae,
id est, quarum altera est affirmativa, altera negati-
va, ut:

Sol movetur, Sol non movetur. &c.

Quæ est regula de contradi-
ctoriis?

Est hæc: Impossibile est duas contradictorias,
in quibus non est ambiguitas, simul veras aut falsas
esse, quare vna parte contradictionis recepta, necesse
est alteram rejci juxta hoc principium. Quodlibet
est aut non est, ut: Si hæc est vera, Cælum movetur,
falsa est: Cælum non movetur.

FORMA PER CONTRA-
positionem.

Que

Quæ est forma argumentandi à
contrapositione

Est, cum ex universali affirmativa ducitur per
contrapositionem consequens negativum à genere ad
speciem, ut:

Omnis homo est animal,

Ergo quicquid non est animal, non est
homo. &c.

Omnis qui ex Deo est, verba Dei audit,

Ergo omnis non audiciens verba Dei, non
est ex Deo.

A CONTRARIO SENSU.

Quid est forma argumentandi à
contrario sensu?

Est, cum subjecto & prædicato adduntur nega-
tiones in altera propositione, etiam si non fiat con-
versio, ut:

Omnis agens pœnitentiam, & credens sibi remit-
ti peccata propter filium Dei, recipitur à
Deo.

Ergo omnis non agens pœnitentiam, nec credens
non recipitur, &c.

Quando valet hæc forma?

Cum prædicatum est definitio aut proprium, aut
causis proprii effectus atrextuntur, aut contrà.

A DISPARATIS.

Quæ dicuntur disparata?

Duo

Duæ species diuersæ, quæ in unam rem confundi non possunt, vt homo & asinus, albedo & scientia.

Quæ est regula de disparatis?

Posita vna specie, remouentur omnes disparata,

vi: ↗

Scientia est qualitas mentis,

Ergo non est magnitudo vel figura.

INVERSIO.

Quid est Inversio?

Est forma argumentandi, cum causam, quam aduersarius pro se citat, maxime contrarium confirmare ostendimus, vt:

Vlyses sepelijt Aiacem,

Ergo occidit. ↓.

Id invertitur: imò si occidisset, non sepelisset.

Ignosendum est aduersarijs veræ doctrinæ, quia non didicerunt doctrinam Ecclesiæ.

Invertitur sic: Ergo magis delinquent, quia uerumq; grave scelus est, non discere, & de rebus incognitis pronunciare.

A SIGNIS.

Quid est Signum?

Est quiddam incurrens in sensus, quod ratiocinam rem communes facit de alia re, quæ coniuncta est illi signo, vt Pallor perpetuus est signum malæ concoctionis in iuuenili corpore. ↓.

Quotuplicia sunt signa?

Dupli-

Duplicia. Alia dicuntur necessaria, quæ sunt causæ vel effectus, res significatiuæ, vel perpetuò coniunctæ cum causis aut effectibus, vt: Lucefcere est necessarium signum exortu Solis, Græcè *τελευτή* & vocatur. Alia non necessaria, quæ communiter accidentia vocamus vt Pallor est signum non necessarium amoris, Græci *εἰσότης* appellant.

Dic regulam?

A signis necessarijs valet consequentia perpetuò, vt Lac habet, Ergo est prægnans, aut peperit. Sed à non necessarijs plerumq; valet, non perpetuò, vt:

Boreæ spirant,

Ergo erit serenitas.

LOCVS AB EXEMPLIS.

Quid sunt exempla?

Sunt facta similia, quæ in aliqua specie congruunt de quibus propter similitudinem idem iudicatur.

Quomodo valet consequentia in exemplo?

Cum ratio factorum est similis, ut:

Theodosius rectè fecit claudens templa Idolorum,

Ergo pii principes, qui Idolorum cultus prohibent, rectè faciunt.

Quando non valet consequentia?

Primo, cum ratio factorum est dissimilis, vt:

L

Petrus

Petrus occidit Ananiam,

Ergo Episcopis licet punire gladio delinquentes.

Neganda est consequentia, quia hæc sunt dissimilia facta, punire verbo, & punire gladio.

Secundo non valet consequentia, cum exemplificatur pugnantia cum legibus, ut:

Cambyses occidit sororem,

Igitur idem licet alijs.

Neganda est consequentia, & ratio est, quia allegare inconueniens, non est solvere.

AUTORITAS.

Quid est autoritas?

Est testimonium probati artificis ↓.

Quot sunt Regulæ de autoritate?

Duæ præcipuæ.

Quæ est prior?

In Philosophia valet tantum affirmativè argumentum ductum ab autoritate, vt:

Cicero dicit Poetam valere natura,

Ergo hoc verum est.

Quæ est altera?

In doctrina Ecclesiæ valent argumenta ducta ab autoritate & affirmativè & negativè, vt:

Paulus ait hominem iustificari fide,

Ergo hoc verum est.

Nas-

Nusquam legitur demones esse salvandos,

Ergo demones non salvabuntur:

TESTIMONIA.

Quæ est regula de testimonijs?

Valer argumentum, cum testimonia firma sunt in quolibet genere. ↓.

Quid cognatum est testimonijs?

Sententiæ, quarum aliæ vocantur *ὑποκρίσεις*, aliæ *ἔρεσες*.

Quid sunt *ὑποκρίσεις*?

Sunt in philosophia morali præcepta de moribus, quæ sunt velut communes regulæ vitæ, vt Ne quid nimis. vel sunt dicta de eventibus ipsis, seu bonis, seu malis, vt:

Constia mens ut cuiq; sua est, ita concipit intra
Pectora pro meritis spemq; metumq; suis.

Quid sunt *ἔρεσες*?

Sunt dicta quoruncumq; artificum aut hominum, quibus autorum nomina adduntur, vt Theseus dixit, Non est turpe hominibus affici matris miseris.

DE COMPARATIONE.

Quot modis utimur dictis locis?

Duobus, aut in simplici quaestione, ut cum quaeritur, quare ebrietas lædat cerebrum. Aut in comparatione, vt cum Medicus querit, unde sint infirmitates, utrum ex siccatate cerebri, seu calore ni-

inio seu ex cruditate in ventriculo non edente bal-
neus somno viles.

Quot sunt regulæ de comparatione?

Tres.

Quæ est prima?

Inventa seu animadversa demonstratione in spe-
culabilibus, reiicienda est contraria imaginatio,

Quæ est secunda?

In speculabilibus ambiguis, cum duo verisimilia
proponuntur, queritur utrum sit verisimilius.

Quæ est tertia?

In practicis quia fit comparatio de electione,
bona sunt eligenda, mala fugienda.

Et in his gradibus sunt honestum, utile, suave.
Hæc si non sunt coniuncta, honestum antefendum:
ut Confessio veræ doctrinæ retinenda est, etiamsi hæc
vita corporalis amittenda sit.

DE NOMINIBVS DI-
stinctionum?

Quid est doctrina de distin-
ctionibus?

Est quasi rerum numeratio, ostendens quæ iun-
gi, & quæ divelli oporteat, ut: Aliud est Deus, aliud
creatura, aliud substantia, aliud accidens.

Quotuplex est distinctio?

Duplex. Realis & Rationis.

Quæ

Quæ est distinctio Realis

Est rerum diversitas non imaginatione tantum
facta, nec à voluntate nostra instituta, sed quarum
naturæ sunt aliæ, ut aqua & frigus.

Quot sunt regulæ de distinctione
reali? Duæ.

Quæ est prior?

Realiter distinguuntur omnia quæ separari pos-
sunt, ut aqua à frigore, anima à noticia, virtus à vi-
tio.

Quæ est altera?

Quæ subjectis distinguuntur, realiter distingu-
untur, ut opinio & affectus.

Quæ est distinctio rationis?

Est, cum cogitatio aut voluntas facit discrimen
in re una & eadem, ut idem aer est superior & infe-
rior. Una eademque substantia est intelligens & appe-
tens.

Quomodo fiunt distinctio-
nes rationis?

Cum nostra cogitatio aut voluntas unicæ actio-
ni plures fines attribuit, aut unicæ rei quasi plures
personas induit, ut eadem pugna Davidis est opus po-
liticum, & cultus Dei, quia voluntas refertur ad de-
fensionem civium, & ad illustrandam gloriam Dei.
Idem Roscius alias est Palamedes, alias Ulysses.

DE RATIONE DISSOLVEN-
di vitiosa argumenta.

1. Tabella de ratione solvendi vitiosa argumenta.

Ratio solven- di vitiosa ar- gumenta est triplex, fit anim vel	1. Reprehensione consequentiæ, cū vitiū est in forma.
	2. inficiatione cum vitiū seu fal- sitas est in materia.
	3. Data instantia, hoc est, exemplo opposito, cum propositio ratione satis perspicua refutari non po- rest.

2. De vitijs argumentorum.

1. Forma, & rejicitur totum argumentum reprehensione consequentiæ.	
Vitiū argu- menti aliās est in	1. Falsa, & solvitur inficiati- one vel maioris vel minoris propositionis in syllogismo, vel antecedentis, vel conse- quentiæ in enthymemate, inductione & exemplo.
	2. Mate- ria, quæ vel est.
	1. reb. solvitur
	2. ge- distinctio- bigua nere ne maio- orta sermo- ris vel mi- vel ex nis, & noris. (vel antecedentis)

3. De

3. De fallaciis.

1. In dicti- one cuius species sunt 6.	1. Equivo- catis	4. Divi- sio.
	2. Ambigui- bolia	5. Figura dictionu
	3. Composi- tio.	6. Accen- tus.
Fallacie sunt aut	1. Fallacia accidentis.	
	2. Extra dictionem cujus spe- cies sunt 7.	2. A dicto secundum quid ad dictum simpliciter.
		3. Secundum non causam vt causam.
		4. Fallacia consequentiæ.
		5. Fallacia secundum plu- res interrogationes
		6. Petitio principij.
		7. Ignoratio Elenchi.

Quotuplex est ratio dissolvendi
vitiosa argumenta?

Duplex, Aut enim vitiū est in forma tantum,
vel, in consequentia, aut est in materia seu rebus
Quomodo solvitur argumentum
cum vitiū est in consequentiā?

Rejicitur totum argumentum reprehensione
consequentie.

L 4

Quomodo

Quomodo, cum vitium est in materia
seu rebus?

Triplex est via Nam solvitur aut inficiatione aut
distinctione, aut solutione per instantiam.

DE VITIIS FORMÆ.

seu consequentiæ.

Quæ est regula de reprehensione
consequentiæ?

Est hæc: Cum discrepat consequentia ab aliqua
regula supra tradita, totum argumentum reprehen-
sione consequentiæ reiiciatur, & monstretur regula
à qua discrepat, vt:

In omnibus sanctis in hac vita manet peccatum,
Adulterium est peccatum.

Ergo in sanctis manet adulterium.

(Neganda est consequentia, & ratio est, quia
in secunda figura ex puris affirmativis ni-
hil sequitur.)

DE VITIIS MATERIÆ.

Quando vitium est in materia
seu rebus?

Cum maior aut minor propositio falsa est, aut
ambigua, & solvitur aut per inficiationem, aut per
distinctionem, aut per instantiam.

Quando solvitur per inficiationem?

Cum propositio vel maior vel minor falsa est. ↓
(Hoc est, cum aut definitio non congruit, aut causæ,

aut

aut effectus, quorum sit mentio, non congruunt, aut
cetera de quibus in locis traditur) vt:

Non decet fucus & accersitus ornatus inuti-
lis,

Ergo eloquentia non decet Philosophos,
Nego minorem, nam definitio est falsa: Elo-
quentia enim est facultas, res veras recte &
perspicue bono genere sermonis exponendi,
& in hac expositione elocutio non est fucus,
sed est nativa & non monstrosa forma ora-
tionis.

Aliud.

Onnis invocans Deum conditorem, verum Deum
invocat,

Turcæ invocant Deum conditorem.

Ergo verum Deum invocant.

Respondet per inficiationem, & nego minorem
quia Turcæ non invocant Deum conditorem. Negant
enim hunc esse Deum conditorem, qui est Pater Do-
mini nostri IESV Christi, & cum Filio & Spiritu san-
cto res creavit, & se illustribus testimonijs patetescit
Ecclesia.

DE DISTINCTIONE.

Quando solvitur argumentum per
distinctionem?

Cum propositio maior aut minor est ambigua,
quam distinguere oportet.

L 5

Quod

Quotuplex est ambiguitas?
Duplex. Quomodo?

Alia oritur ex genere sermonis, & judicatur ex Grammatica & Phrasi suæ linguæ. Alia oritur ex rebus, & indicatur ex ea arte, ad quam controverſia pertinet.

Ex rebus, hoc est, aut ex genere aliquo, ubi specierum distinctio prætermiſſa est, aut ex diſſiſionibus non ſufficientibus. Ideo poſito genere videndum est, de qua specie proprie prædicatur.

Hic exemplum ambiguitatis, quæ oritur ex genere sermonis.

Verba activa ſignificant actionem,

Deus dicit: ego indurabo cor Pharaonis,

Ergo Deus eſſicit impiam pertinaciam in Pharaone, et
est causa peccati.

Reſpondeo ad maiorem per diſtinctionem. Indurabo dictum est, pro ſinam indureſcere, cum me audire nolit. Quia in Hebræa lingua verba activa valde crebro permiſſionem ſignificant, non actionem.

Dic exemplum ambiguitatis
ortæ ex rebus?

Nullus peccator auditur, Job. 9.

Omnes homines ſunt peccatores.

Ergo nulli homines exaudiuntur. &

Reſpon-

Reſpondeo per diſtinctionem ad maiorem. Alij homines ſunt peccatores agentæ pœnitentiam, alij non agentes pœnitentiam, de quibus maior loquitur.

DE SOLVTIONE
per instantiam.

Quando ſolvitur argumentum per instantiam?

Cum propositio aliqua non ſatis perſpicua ratione reſutari poteſt, breviter eam oppoſito exemplo reſolvimus, ut:

Legati ſeu nuncij in itineribus non violentur,

Ergo nec iſte nuncius violandus fuit.

Reſpondeo ad antecedens per instantiam.

Arbenienſes intercepterunt Legatos Lacedæmoniæ euntes ad regem Perſicum, ut eum ſibi adjuungerent contra civitatem Atticam.

DE FALLACIIS.

Quid est Fallacia?

Eſt deceptio in argumento, quæ ſpecie aliqua veri inſidiatur auditori,

Quæ est diviſio fallaciarum?

Aliæ vocantur fallaciæ in diſtinctione, aliæ extra diſtinctionem,

Quæ

Quæ sunt fallaciæ in dictione?

Sunt, ubi ambiguitas, quæ parit errorem, magis est in sermone, quam in rebus, ut:

Ira Dei venit super filios incredulitatis,

Ergo filij nati ex incredulis, non possunt converti ad Deum.

(Hic phrasi Hebraica vocat filios incredulitatis inobedientes & contumaces.)

Quæ sunt fallaciæ extra dictionem?

Sunt, ubi deceptio magis confusione rerum, aut mala connexionione oritur, quam ex Grammatica, ut:

Peccatum non gignit hominem,

Concupiscentia gignit hominem

Igitur concupiscentia non est peccatum, †

(Maior est falsa, quia est rerum confusio, nam generatio quæ tribuenda erat naturæ, tribuitur morbo propter vicinitatem, quia hæret in natura.)

FALLACIAE INDICTIONE.

Quot sunt fallaciæ in dictione?

Sex.

Quæ?

1 Equivocatio,

4 Divisio,

2 Amphibolia,

5 Figura dictionis

3 Compositio

6 Accentus.

DE AEQVIVOCATIONE.

Quid est æquivocatio?

Est

Est titulus deceptionum, in quibus deceptio fit ambiguitate unius vocis:

Brachium est corpus,

Deus habet brachium,

Ergo Deus est corporeus.

(Nego consequentiam, & ratio est, quia est fallacia æquivocationis. In maiore brachium propriè dicitur de brachio, quale est humanum. In minore metaphorice significat potentiam, seu robur, seu efficaciam.)

AMPHIBOLIA.

Quid sunt Amphibolia?

Sunt, ubi syntaxis aut plura verba errorem pariunt, ut Ajo te Acacia Romanos vincere posse. Ciuias Attica salua erit in muris ligneis, †.

COMPOSITIO.

Quid est Compositio?

Est titulus captionum, qui monet interdum ambiguitatem oriri ex compositione eorum, quæ erant disjungenda, ut:

Quicquid est in mea domo, est in oppido,

Unicus fons est in domo mea,

Ergo unicus fons est in oppido. †.

Nego consequentiam, quia ambiguitas est in compositione particulae unicus, quæ non debet referri ad prædicatum in oppido.

Aliud

Aliud.

Duo & tria sunt paria & imparia;

Quinq; sunt duo & tria,

Igitur quinq; sunt paria & imparia.

Quid est divisio?

Est titulus captionum, quæ ex divisione membrorum oriuntur, quæ coniungi oportet, ut:

Omnes sapientes Græciæ sunt septem,

Solon & Pericander sunt sapientes Græciæ

Ergo Solon & Pericander sunt septem.

Nego consequentiam, quia ambiguitas oritur ex divisione. In maiore particula (omnes) posita est collective, ideo non recte subsumitur.

Quomodo fit fallacia divisionis?

Aut cum membra malè distinguuntur, aut cum testimonia mutilata citantur.

FIGVRA DICTIONIS.

Quid est Figura dictionis?

Est titulus captionum, qui comprehendit ambiguitates seu errores, qui oriuntur ex depravatione casuum aut generum, aut ex syncategorematum, aut præpositionum, aut coniunctionum abusu, aut hi quæ posita sunt Τεχνικῶς, ut vulgo nominant, non significare, ite, et quos ἀνυπολόγιστοι parant. 4.

Dic

Dic exemplum ex mutatione casuum;

Cæsus est nequam,

Tu es Cæsum,

Ergo tu es nequam,

Dic exemplum expositis

Τεχνικῶς.

Mus rodit cæsum,

Mus est syllaba,

Ergo syllaba rodit cæsum.

Aliud.

Animal est generis neutri,

Vrsus & Vulpes sunt animalia,

Ergo vrsus & vulpes sunt generis neutri.

Dic exemplum ex

ἀνυπολόγιστοι.

Quicquid non amisisti, habes,

Cornua non amisisti,

Ergo cornua habes.

Aliud.

Deus inquit: Ego indurabo cor Pharaonis.

Ergo Deus est causa peccati.

Nego consequentiam, & ratio est. quia est acyrologia in verbo indurabo, & significat sinam indurascere.

ACCENTVS.

Quid est accentus?

Est titulus captionum, in quibus ambiguitas oritur

itur ex accentu, aut diphthongis, aut gestu pronunciationis, aut ex us, quæ *μικτῶς* dicuntur, id est re-
citativè.

Dic exemplum de accentu?

In ara sacrificatur.

Stabula porcorum sunt haræ,

Ergo in stabulis porcorum sacrificatur.

Dic exemplum de Diphthongis?

Equus est animal biemens,

Hic contendens omnia esse Imperatoris, habet
æquum.

Ergo habet animal biemiens.

Dic exemplum de gestu pro-
nunciationis?

Christus inquit ad Apostolos: Dormite iam &
requiescite.

Ergo rectè fecerunt.

Ironia est, quæ aliter effertur quam simplex nar-
ratio, & continet reprehensionem securitatis & ne-
gligentiae. Sic sæpe affirmativa oratione significa-
mus negativam, aut econtra, quod gestu pronunciati-
onis indicatur.

Dic exemplum ex dictis

μικτῶς.

Paulus inquit: Non aringas, non gustes, non
contrectes,

Ergo prohibet usus ciborum.

Nego

Nego consequentiam, quia est ambiguitas, nam
Paulus hac membra *μικτῶς* recitat, tanquam
exempla traditionum, quas reprehendit. Non est asse-
veratio docentis.

FALLACIA EXTRA
dictionem.

Quot sunt modi fallaciarum extra
dictionem?

Septem.

Qui?

1. Fallacia accidentis.
2. A dicto secundum quid ad dictum simpliciter
3. Secundum non causam, ut causam.
4. Fallacia consequentis.
5. Fallacia secundum plures interrogationes.
6. Petitio principij
7. Ignoratio Elenchi.

De Fallacia acciden-
tis.

Quid est fallacia accidentis?

Est titulus captionum, in quibus aliquid soli sub-
stantiae conveniens, tribuitur ejus accidenti, aut cum
accidentia non rectè conjunguntur, aut cum ab even-
tu per accidens, ratiocinamur aliquid adesse per sese,
seu propter illud tanquam veram causam, ut:

David est beatus,

M

David

David est adulter,

Ergo adulteri sunt beati. ↓.

(Nego consequentiam, quia est fallacia accidentis, nam non adulterium, sed poenitentia Davidis causa fuit per se, cur salvatus est David.)

Dic exemplum, in quo accidentia male coniuncta sunt.

David est rufus & est Musicus,

Ergo est rufus Musicus.

(Nego consequentiam, quia est fallacia accidentis, quia male confunduntur accidentia animæ & corporis.)

A dicto secundum quid, ad dictum simpliciter.

Quid est fallacia à dicto secundum quid, ad dictum simpliciter?

Est titulus captionum, cum aut à particulari ad universale argumentamur, aut cum totum complectimur, ubi de parte tantum dicitur, aut ubi signum in rem ipsam transformatur. ↓.

Monet igitur hic titulus, ne plus sit in conclusione quam in præmissis.

Dic exemplum à particulari ad universale?

Vinum est febricitanti malum,

Ergo est prorsus malum.

Dic

Dic Exemplum à parte ad totum?

Æthiops est albus dentibus,

Igitur Æthiops est albus.

Dic exemplum à signo ad signatum?

Hector est pius,

Ergo est homo,

Hæc statua est signum Dei,

Ergo est numen aliquod.

(Nego consequentiam, quia signum non est à re significata.)

SECUNDVM NON CAUSAM vt causam.

Quid est fallacia secundum non causam vt causam?

Est titulus captionum, cum prætextu alicujus causæ, quæ tamen non est causa, decipimur, vt:

Ebrietas est mala,

Igitur vinum est malum.

(Nego consequentiam quia vinum non est causa immoderati usus, sed mala voluntas potantis.)

Aliud.

Multi Evangelici dissolutè vivunt,

Ergo doctrina est mala.

(Nego consequentiam quia vitia professorem non à doctrina, sed ab alijs causis oriuntur.)

M 2

Uli

Aliud

Paulus iubet cavere, ne per Philosophiam decipi-
piamur,

Ergo Philosophia est mala.

Nego consequentiam, quia est fallacia secundum
non causata ut causam, nam bonæ rei potest esse mul-
tiplex abusus.

FALLACIA CONSE-
quentis.

Quid est fallacia consequentis?

Est titulus captionum, in quibus vitiosa est mem-
brorum connexio, id est, quæ ab aliqua regula bonæ
consequentiae supra tradita discrepat, ut cum ex pu-
ris particularibus, aut ex puris negativis falsum rati-
ocinamur, aut alias regulas, supra traditas, violamus,
ut :

Omnis stella lucet,

Cometa lucet,

Erga Cometa est stella.

Nego consequentiam, quia in secunda figura ex
puris affirmativis nihil sequitur,

Aliud.

Pallor,

Igitur studiosus est.

Nego consequentiam, quia ex signis non pro-
prijs non ducitur firmum argumentum.

Aliud.

Cuiuslibet contradictionis altera pars est falsa:

Hæc

Hæc propositio, cælum movetur, est contradictionis
altera pars.

Ergo hæc propositio, cælum movetur, est falsa.

Responsio.

Nego consequentiam, quæ non valet a particulari
ad universale, vel, ut recentiores dialectici loquun-
tur, a non distributo ad distributum, distributum vo-
cantes dictum universale, quod in inferiora distribui
ac spargi potest. Fit autem hic subsumptio sub hoc
membro particulari proposito, loco prædicati, non sub
teli, altera pars, non sub universali, cuiuslibet contra-
dictionis: debebat autem ita fieri subsumptio.
Cuiuslibet contradictionis altera pars est falsa, Hæc
est contradictio, cælum movetur.

Ergo in hac contradictione altera pars est falsa, vi-
delicet, cælum non movetur. Hoc modo solvun-
tur similes cavillationes.

SECUNDVM PLVRES

interrogationes?

Quid est fallacia secundum plures
interrogationes?

Est titulus captionum, cum in delectu materia-
rum aut ipsi erramus, aut astute falsa eligimus ad
decipiendos alios, ut cum adversarij clamitant do-
ctrina, Evangelij laxari disciplinam, interim disi-
mulantes, quam necessaria sit vera DEI agnitio &
invocatio, &

M 3

Mo:

Monet hæc fallacia, vt cum verè docere alias volumus, quæramus propria negotiorum fundamenta, vtdicamus de re propofita, $\omega\delta\epsilon\zeta\epsilon\pi\theta$, vt sæpè in Dialecticis præcipitur, nam sæpe decedit, vt vni propofitioni quærantur diuerfa fundamenta quorum alia vera sunt, alia falſa, aut alia alijs rectiora & firmiora.

PETITIO PRINCIPII.

Quid eſt petitio principii?

Eſt, cum velle incerta ea quæ pariter incerta ſunt, confirmare velle videmur, vel cum idem ſubinde repetitur iſdem verbis, aut paululum mutari, quæ vocatur.

Dic exemplum prioris?

Non errant, qui à mortuis auxilia petunt, quia magna multitudo id fecit longo tempore.

Nego conſequentiam, quia eſt petitio principij, nam hoc quæritur, an rectè fecerit illa multitudo.

Dic exemplum poſterioris?

Clodius fecit inſidias Miloni,

Ergo eſt ei inſidiatus.

IGNORATIO ELENCHI.

Quid eſt ignoratio Elenchi?

Eſt titulus captionum, in quibus aliquid de eſt argumento, quo minus vincat auditorem.

Eſtq;

(Eſtq; hic titulus velut commune domicilium omnium cavillationum.)

Da exemplum huius fallaciæ?

Cælum tegit omnia,

Ergo ſe quoq; tegit: ψ .

(Nego conſequentiam, quia vniuerſalis res ſtringenda eſt vt cælum tegit omnia, præterquam ſe.)

ALIVD,

Plato ſcribit domi, & non ſcribit foris,

Ergo Plato ſcribit & non ſcribit.

Nego conſequentiam, quia in contradictione extrema intelliguntur reſpectu eiſdem.)

DE QVINQUE MODIS

primæ figuræ ſyllogiſmorum
iudirectim concludentibus.

Qui dicuntur modi indirectim concludentes?

Quorum conſuſio non eſt tam concinna & naturalis, quam eſt modorum quatuor primæ figuræ Barbara, Celarent, Darij, Ferio, in quibus prædicatum maioris dicitur de ſubiecto minoris directim in conſuſione. In modis autem indirectim concludentibus minor terminus prædicatur de maiore in conſuſione.

M 4

Quoſ

Quod sunt modi indirectim conclus
dentes primæ figuræ syllo-
gismorum?

Quing.

Qui?

Baralypton, Celantes, Dabitur, Fapesmo, Frise so
mo. 1271.

Quid est modus Baralypton?

Est in quo datis tribus terminis, ex vniversali-
bus præmissis affirmatiuis, particularis affirmatiua in
directim concluditur seu inducitur, vt:

Ba Omne animal est substantia,

rali Omnis homo est animal,

ptou. Ergo quædam substantia est homo.

(Hic in conclusione minor terminus, homo, prædica-
tur indirectim de maiori, substantia, particulariter.

Ad quem modum directum hic
modus reducitur?

Ad Barbara: Quomodo?

Conclusione illius per accidens conuersa, ita vide-
licet, vt ex prædicato fiat subiectum, & ex subie-
cto prædicatum manente eadem qualitate, sed muta-
to signo particulari, in vniversale, hoc modo:

Omne animal est substantia,

Omnis homo est, animal,

Ergo omnis homo est substantia.

Hæc conclusio versa est per accidens ex hac:
Quædam substantia est homo, quia homo ponitur loco
subiecti, & substantia, loco prædicati, mutato
parti

particulari signo, quædam, in signum vniversale, o-
mnis.

Quis est modus indirectus
Celantes?

Est, in quo, datis tribus terminis, ex vniversali
affirmatiua maiore, & vniversali affirmatiua mino-
re, vniversalis negatiua indirectim concluditur, hoc
modo:

Ce Nullum animal est lapis.

lan Omnis homo est animal,

ter Ergo nullus lapis est homo

(Hic in conclusiue, minor terminus, homo præ-
dicatur de maiore lapis, negative vniversaliter.)

Ad quem modum directum
reducitur?

Ad Celarent, conclusione conuersa simpliciter,
Hoc est, conuerso prædicato in subiectum, & subie-
cto in prædicatum, manentibus iisdem signis & qua-
litate, hoc modo:

Ce Nullum animal est lapis,

la Omnis homo est animal,

rent Ergo nullus homo est lapis.

(Hic maior terminus in conclusione prædicatur
de minore homo, negative vniversaliter.)

Quis est modus tertius Dabitur?

Est, in quo datis tribus terminis, ex vniversali
affirmatiua maiore & particulari affirmatiua mi-
nore

nore, conclusio affirmativa particularis inducitur, hoc modo:

Da Omne animal est substantia,

bi Quidam homo est animal,

ti Ergo quædam substantia est homo.

(Hic minor terminus, homo prædicatur de majori substantia, affirmative, particulariter.)

Ad quem modum directum
reducitur?

Ad Darij, conclusione conversa simpliciter, id est mutato prædicato in subiectum, & subiecto in prædicatum, manentibus ysdem signis & eadem qualitate hoc modo:

Da Omne animal est substantia,

ri Quidam homo est animal,

i Ergo quidam homo est substantia.

Quis est modus quartus indirectus
Fapelsmo?

Est, in quo datis tribus terminis, ex universali affirmativa maiore & universali affirmativa minore, conclusio particularis negativa inducitur, indirectum, hoc modo:

Fap Omne animal est substantia,

se Nullus lapis est animal,

mo Ergo quædam substantia non est animal.

(Hic minor terminus, lapis prædicatur de maiore substantia, indirectum, particulariter, negative.)

Ad

Ad quem modum primæ figuræ
reducitur?

Ad quartum Ferio.

Quomodo?

Maiore per accidens, & minore simpliciter conversa, & præmissis transpositis, manente eadem quantitate, & qualitate, hoc modo:

Nullum animal est lapis,

Quædam substantia est animal,

Ergo quædam substantia non est lapis.

Per accidens ita, ut ex prædicato fiat subiectum, & ex subiecto prædicatum, mutato signo universalis in particulare.

Quis est modus quintus indirectus
Frisesomorum?

Est, in quo, datis tribus terminis, ex particulari affirmativa maiore, & universali negativa minore, particularis negativa indirectum inducitur, hoc modo:

Frif Quidam lapis est substantia,

es Nullum animal est lapis,

mo Ergo quædam substantia non est animal.

Ad quem modum primæ figuræ
reducitur?

Ad Ferio.

Quomodo?

Utraque præmissa conversa simpliciter & transposita, hoc modo.

Fe: Null

Te Nullus lapis est animal.

ri Quædam substantia est lapis.

o Ergo quædam substantia non est animal.

Transpositis præmissis, ita, vt maior præmissa ponatur loco minoris, & minor loco maioris, vt in dicto exemplo patet. Simpliciter, hoc est, posito prædicato loco subiecti, & subiecto loco prædicati, manentibus iisdem signis, Et transposita, vt ex minore fiat maior, & contra ex maiore fiat maior.

De Ratione Reducendi syllogismos
modorum secundæ figuræ,
ad primam figuram cui-
dentis causa.

Quid est reductio syllogismorum?

Est, qua Syllogismi secundæ & tertiæ figuræ, reducuntur ad Syllogismos primæ figuræ vel illustrandæ rei, vel confirmandæ causæ.

Cupitplex est reductio?

Duplex. Quomodo?

Ostensiva & per impossibile.

Quid est reductio ostensiva?

Est, qua modi secundæ & tertiæ figuræ, præter Baroco & Bocardo, reducuntur ad modos primæ figuræ rei illustrandæ causæ.

Quid est reductio per impossibile?

Est, qua sumitur contradictio conclusionis & ex ea fit minor aut maior propositio, & infertur contra.

contradictio minoris, rei confirmandæ gratia, fit, tantum in Baroco & Bocardo.

Dic versiculum de ratione reducendi
Syllogismos?

S vult simpliciter verti, P. verò per acci.

M Vult transponi, C, per impossibile duci.

OBSERVATIO.

Modi secundæ & tertiæ figuræ reducuntur ad eosmodos primæ figuræ, qui ab eadē litera incipiunt
Qui modi secundæ figuræ, ad quos modos primæ reducuntur?

Cæsare	} reducitur	Celarent
Camestres		Celarent
Festino		Ferio
Baroco	} ad	Barbara

In secundâ figura subiectum maioris prædicatur de subiecto minoris, in conclusione. vt in sequenti syllogismo lapis de homine.

Da syllogismum secundæ figuræ
in Cæsare.

Cæ Nullus lapis est animal,

4 Omnis homo est animal,

11 Ergo nullus homo est lapis.

Ad quem modum primæ figuræ
reducitur?

Ad Celarent, maiore conversa simpliciter, hoc
modo:

Ce. Nul-

ce Nullum animal est lapis.
 la Omnis homo est animal,
 rent. Ergo nullus homo est lapis.

Dic syllogismum in Camestres?

Cam Omnis homo est animal,
 es Nullus lapis est animal,
 tres Ergo nullus lapis est homo.

Ad quem modum primæ figuræ
 reducitur?

Ad Celarent, minore conversa simpliciter, &
 præmissis transpositis, hoc modo:

ce Nullum animal est lapis,
 la Omnis homo est animal,
 rent Ergo nullus homo est lapis.

Da Syllogismum in Festino?

Fes Nullus lapis est animal,
 ii Quidam homo est animal,
 oo Ergo quidam homo non est lapis.

Ad quem modum primæ figuræ
 reducitur?

Ad Ferio, maiore conversa simpliciter, &
 Fe Nullum animal est lapis
 ri Quidam homo est animal,
 o Ergo quidam homo non est lapis.

Dic syllogismum in Baroco:

Ba-

Ba Omnis homo est animal,
 ri Quidam lapis non est animal,
 oo Ergo quidam lapis non est homo.

Ad quem modum i. figuræ reducitur?

Ad Barbara Syllogismo ducente ad impossibile.

Quid est Syllogismus duci ad
 impossibile?

Est quoties contradictio ponitur conclusionis,
 & assumitur altera sumptarum propositionum no-
 ta, pariter & concessa, ex quibus deinde, nempe posita
 & assumpta, colligitur Syllogismus, alteram ab as-
 sumpta, concludens: quæ, quia manifeste falsa depre-
 henditur (quippe contradictoria vera per hypothesein
 exabat, una cum assumpta) per eam alterutra peri-
 menda venit præmissarum, ut exempli gratia, sit
 falsus Syllogismus in prima figura in Barbara:

Bar Omne animal est substantia,
 la Omnis homo est animal,
 ra Ergo omnis homo est substantia.

Huius syllogismi, si conclusio ipsa vel dubitetur
 vel negetur prorsus, tunc si contexto syllogismum ad
 impossibile ducentem:

Quidam homo non est substantia,
 Omnis homo autem est animal,
 Igitur quoddam animal est substantia.

Quia autem hæc conclusio falsa est, sequitur al-
 teram præmissarum falsam quoque, esse (quia ex fal-
 so fal-

falsum sequitur) non minorem quidem, quoniam & ipsa in altero Syllogismo vera est ex hypothese concessa: Ergo maiorem necesse est esse falsam, quare eius contradictoria, quæ erat: Omnis homo est substantia, vera est: Et hæc nimirum conclusio prioris Syllogismi erat, quod erat, propositum; Ex hypothese, hoc est, ex subiectione speciei sub genere, quia species supponitur seu subijcitur generi, tanquam inferius superiori, & quod dicitur de genere, etiam de specie dici potest. Quia igitur animal est substantia. Ergo etiam homo est substantia, quia homo est species animalis.

De ratione reducendi Syllogismos tertie figuræ ad syllogismos primæ figuræ.

Da syllogismum in primo modo tertie figuræ Darapti-

- Da Omnis homo est substantia,
rap Omnis homo est animal,
ii Ergo quoddam animal est substantia.

In tertia figura prædicatum maioris dicitur de prædicato minoris in conclusione, ut hic substantia de animali.

Ad quem modum primæ figuræ reducitur?

Ad Darij, minore per accidens conversa, ita, ut ex prædicato fiat subiectum, & ex subiecto prædicatum

catum, manente eadem qualitate, sed mutatis signis hoc est quantitate.

- Da Omnis homo est substantia,
ri Quoddam animal est homo,
i Ergo quoddam animal est substantia.
Te Nullus homo est lapis,
lap Omnis homo est substantia,
iii Ergo quoddam substantia non est lapis.
Ad quem modum primæ figuræ reducitur?

Ad Ferio, minore conversa per accidens hoc modo:

- Te Nullus homo est lapis,
ri Quædam substantia est homo,
o Ergo quædam substantia non est lapis.
Dic Syllogismum in Disamis?

- Dis Quidam homo est substantia,
am Omnis homo est animal,
ii Ergo quoddam animal est substantia.
Ad quem modum primæ figuræ reducitur?

Ad Darij, maiore & conclusione conversis simpliciter, & præmissis transpositis, hoc modo:

- Da Omnis homo est animal,
ri Quoddam substantia est homo,
i Ergo quoddam substantia est animal.

Dic exemplum in Datifi.

N

Da Om-

Da Omnis homo est substantia,
 tis Quidam homo est animal,
 i Ergo quoddam animal est substantia.
 Ad quem modum reducitur?
 Ad Darii, minore conversa simpliciter, hoc

modo:

Da Omnis homo est substantia.
 ri Quoddam animal est homo,
 i Ergo quoddam animal est substantia.
 Dic Syllogismum in Bocardo?
 Bo Quidam homo est lapis,
 car Omnis homo est animal,
 do Ergo quoddam animal non est lapis.
 Ad quem modum reducitur?
 Ad Barbara, Syllogismo ducente ad impossi-
 bile, de quo supra dictum est.

Dic exemplum in Ferifon.
 Fe Nullus homo est lapis,
 ris Quidam homo est animal,
 on Ergo quoddam animal non est lapis.
 Ad quem modum reducitur?
 Ad Ferio, minore conversa simpliciter, hoc

modo:

Fe Nullus homo est lapis,
 ri Quoddam animal est homo.
 o Ergo quoddam animal non est lapis.

REGV.

REGVLÆ SPECIALIS

de tribus figuris.

In prima figura, & tertia minor semper est affirmativa. In secunda figura maior est vniversalis. In secunda figura alterutra præmissarum est negatiua. In tertia figura enclitico semper est particularis.

Regula Nicephori.

Commune omnibus Syllogismi modis est, vt conclusio sequatur deteriorem propositionem. Est autem deterior particularis vniversali, & abdicatiua nientis, hoc est, negatio affirmatione.

DERATIONE INVENIENDI

medii termini in Syllogismo, regulæ & admonitiones.

In omni disputatione seu propositione confutanda vel refutanda videndum est, quare prædicatum recte ac verè dicatur de subiecto in conclusione syllogismi. Hæc causa vocatur in compositione syllogismorum, terminus medius, estq; fundamentum totius ratiocinationis. Cicero argumentum vocat, quod sit probabile inventum, ad faciendam fidem dubie propositioni, Græci vocant *παρεσπον*, Latini medium. Vocatur & causa, quare subiectum & prædicatum recte cohereant in conclusione, & asseritur hæc causa extrinsecus, sed ita tamen, vt conclusionem aliquam habeat cum vtroq; extremo, ut est subiecto & prædicato conclusionis, Sicut in-

quit Quintilianus, Quicquid confirmandum est ex ali quo alto, quod aliqua ratione ipsi est cognatum & coniunctum fidem assequitur. Neq; ulla res per se ipsa probari & consutari potest, sed per aliud extrinsecus assumptum & adhibitum. Estq; hoc medium vel medius terminus argumentum & causa quasi vinculum totius connectionis syllogisticae, utraq; extremae, quæ Alexander Aristoteles vocat, subiectum & prædicatum coniungens, unde duæ propositiones, quæ præmissæ latini & τὰ Græci vocantur, fiunt, quia connectio seu coniunctio subiecti & prædicati in Syllogismis affirmativis & disunctio in negativis, per medium terminum, duabus hæc regulis Geometricis demonstrari solet.

Prima, quæ duo uni tertio sunt æqualia, inter se sunt æqualia.

Secunda, quorum alterum tertio est inæquale, ipsa inter se sunt inæqualia.

ACCOMMODATIO HARVM

regularum ad connexionem

Syllogismorum;

Prioris.

Sicut iam duo ligna, quæ uni tertio sunt æqualia, inter se quoq; sunt æqualia, ita quoq; duo extrema, hoc est, prædicatum & subiectum, sunt æqualia, hoc est de se mutuo prædicari possunt, & coniungi in conclusione, quæ uni tertio sunt æqualia

ha, hoc est, quibus medius terminus tribuitur, seu convenit in præmissis.

Alterius.

Sicut duo ligna, quorum alterum uni tertio in æquale est, inter se quoq; inæqualia sunt, item duo extrema, hoc est, prædicatum & subiectum, inter se inæqualia sunt, hoc est, de se mutuo dici non possunt, seu prædicari in conclusione, quorum alterum tertio alicui termino inæquale est, hoc est, ei non convenit.

EXEMPLVM PRIORIS REGVLÆ de syllogismis affirmativis.

Thema seu conclusio Syllogismi.

Magistratui est obediendum. Hic subiectum est, Magistratui, prædicatum, obediendum. Iam quæritur medius terminus, qui causam contineat, cur obediendum est, rectè dicatur de Magistratu videlicet ordinatio divina & addatur hic terminus seu hæc causa primum prædicato, loco subiecti, estq; maior syllogismi propositio, hæc modo:

Ordinationi divine est obediendum,

Postea addatur hic terminus seu hæc causa etiam subiecto thematis, videlicet magistratui loco prædicati, sitq; minor syllogismi, hoc modo:

Magistratus est divina ordinatio, unde iam sequitur rectè conclusio.

Ergo Magistratui est obediendum. In hoc syllogismo,

- De Ordinationi divina est obediendum;
 si Magistratus est ordinatio divina, Rom. 13.
 Ergo Magistratui est obediendum.

In qua conclusionē, Magistratus, & obediendum, sunt duo quasi ligna de quibus dicitur, an sint per se equalia, hoc est an obediendum, recte dicatur, de Magistratu.

EXEMPLVM POSTERIORIS

regulæ negativum, Ioan 8.

Thema seu conclusio negativa?

Iudei non sunt ex Deo, Hic subiectum est, Iudei prædicatum, non sunt ex Deo. Iam querendus est medius terminus seu causa, quæ cum altera parte thematis seu conclusionē Syllogismi conveniat, cum altera repugnet, audire verbum Dei. Vnde sequitur, hæc duo membra, hoc est subiectum & prædicatum, non posse coniungi in themate seu conclusionē, sicut duo ligna, quæ vni tertio sunt equalia, inter se quoque sunt inequalia, hoc est, coniungi apte non possunt, firg, hinc talis Syllogismus.

Qui verbum Dei audit, est ex Deo.

Hic medius terminus seu causa audire verbum Dei apponitur ad prædicatum thematis, esse ex Deo.

Vos Iudei non auditis. Hic medius terminus, audire verbum Dei, negatur seu tollitur à subiecto, Iudei vnde sequitur negativa conclusio.

Ergo vos Iudei, non estis ex Deo. In hoc syllogismo,

Ea qui

- Qui ex Deo sunt verbum Dei audiunt.
 Vos Iudei non auditis verbum Dei,
 Ergo ex Deo non estis.

Sed Christus argumentatur à causa ad effectum, ostendens, cur Iudei non audiant verbum Dei, quia non sunt ex Deo, hoc est, non sunt renati per Spiritum Sanctum, sed deserti à Deo propter blasphemiam in filium DEI, & contemptum eius doctrinæ, hoc modo:

- Qui verbum Dei audit, est ex Deo.
 Vos non estis ex Deo,
 Ergo verbum Dei non auditis.

Ita enim inquit Ioan. 8. Qui ex DEO est, verbum Dei audit, propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

DE EXPEDITA ET FACILI ratione contexendi syllogismos.

Themare proposito, quod Syllogismi est conclusio, queratur eius causa seu ratio, atque ex ea fiat maior propositio, & postea in minore accommodetur hæc causa subiecto thematis, vel affirmativè, vel negativè vnde in legitima connexionē terminorum inferatur conclusio.

Thema.

Iudei non audiunt verbum Dei.

Ratio seu causa.

Quia non sunt ex Deo.

N.

Hinc

Hinc fit Syllogismus, causa posita loco maioris, eaq; accommodata subiecto thematis, in minore, hoc modo:

- Ba Qui audiunt verbum Dei, sunt ex Deo,
 ro Iudei non sunt ex Deo,
 co Ergo Iudei non audiunt verbum Dei.

Aliud Thema,

Fides iustificat.

Ratio.

Quia pacificat conscientiam. Hinc fit Syllogismus.

- Ba Quicquid pacificat conscientiam, iustificat,
 ro Fides pacificat conscientiam,
 i Ergo fides iustificat:

Aliud Thema.

Mahometistæ non honorant patrem.

Ratio.

Quia non honorant Filium.

Syllogismus.

- Ba Honorans patrem, Honorat filium,
 ro Mahometistæ non honorant filium,
 co Ergo non honorant Patrem.

Ita assuesfaciant se pueri in lectione aut orum ex propositione eiusq; ratione seu causa contexere Syllogismos, facientes ex causa maiorem præmissam, & in minore accommodantes terminum medium, ad subiectum minoris, vt Roman. 3. Non est distinctio

Iudei

Iudei vel Græci. quantum ad iustificationem attinet, coram Deo.

Ratio seu causa.

Omnes enim peccauerunt. & destituuntur gloria Dei. Hinc talis Syllogismus contexatur.

Qui sunt peccatores, & destituentur gloria Dei nullam habent prærogatiuam coram DEO, quantum iustificationem attinet.

Iudei & gentes pariter sunt peccatores, carentes gloria Dei.

Erga nulla est eorum distinctio aut prærogatiua coram Deo, sed iustificantur gratia omnes per illius gratiam, fide &c.

Protematum Dialectices selectorum finis.

NS

ELE:

ELEMEN- TORVM RHETORI-

ces Libri duo Philippi Melancthonis,
in breues in interrogationes contracti,
ediscendi causa

LIBER PRIMVS, DE INVENTIONE.

Loci prin-
cipales li-
bri primi.		1. Definitio Rhetorices.
		2. Genera causarum quatuor.
		3. Status.
		4. Partes orationis sex.
		5. Loci communes
		6. Affectus.

Quid est Rhetorica?

RHETORICA est ars quæ docet viam ac ra-
tionem recte ac ornate dicendi. quæ facultas
eloquentia vocatur.

Quod est officium seu finis
Rhetorices?

Iudicare de longa oratione, qualis sit partium
series, quæ sunt ornamenta, item efficere, ut oratio
certas partes habeat, & res magnas non exponat bre-
uiter. sed addat verborum lumen.

Quod

Quod est discrimen Dialecticæ
& Rhetoricæ?

Dialectica res nudas proponit, Rhetorica vero
addit elocutionem, quasi vestitum.

Quot sunt officia Oratoris?

Quinq. Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria,
Pronunciatio, &

Quid est inventio?

Est, ut Cicero fuit, excogitatio rerum verarum
aut veresimilium, quæ causam probabilem reddunt.

Quid est dispositio?

Est, rerum inventarum in ordinem distributio.

Quid est elocutio?

Est idoneorum verborum & sententiarum ad
inventionem accommodatio.

Quid est memoria?

Est firma animi, rerum ac verborum ad inven-
tionem perceptio.

Quid est pronunciatio?

Est ex verborum & rerum dignitate, vocis &
corporis moderatio.

Circa quid versatur inventio
& dispositio?

Circa res inveniendas & disponendas certo or-
dine.

Circa quid versatur elocutio?

Circa

Circa verba. quibus res excogitatie & ordine
apud animum dispositæ significanter exponuntur.
(Memoria parum admodum ab arte adiuuatur. A-
ctio decens imitatione discenda est.)

GENERA CAUSARVM.

Quot sunt genera causarum?

Quatuor: Didascalicum sive didacticum, Iudiciale
Deliberativum, Demonstrativum.

Quid est genus Didascalicum?

Est Methodus illa docendi, quæ traditur in Dia-
lectica.

Quid est genus Iudiciale?

Est quod controversias forenses tractat.

Quid est genus Delibera-
tivum?

Est, quod in suadendo & dissuadendo versatur.

Quid est genus Demonstrativum?

Est quo laus & vituperium continetur. ↓

Ad quid conducit nosse genus
causæ?

Vt occurrant certi loci ad patefaciendam &
tractandam materiam vires, & vt prospiciatur finis
orationis hoc est, præcipua intentio, & summa con-
sili, seu (vt vocant) scopus orationis.

Ad

Ad quos fines omnis oratio
instituitur?

Aut vt doceat aliquid aut at præter cognitionem;
aliquid fieri iubeat.

Quæ orationes iubent ali-
quid fieri?

Suasoriæ, vt si quis suadeat suscipiendum bellum
Turacum.

Quæ docent?

Demonstratiuæ, vt si quis laudes Alexandri enar-
ret, & Didascalice, vt si quis doceat, quid sit Euan-
gelium, quid fides.

(Est igitur finis generis deliberatiui actio, demon-
stratiui & didascalici cognitio.)

DE GENERE DI- dascalico.

Quid est genus Didascalicon?

Est Methodus docendi seu explicandi quæstio-
nes simplices & propositiones, quam Dialectica tradis-
vimur eo in docendo, sciiscitando, interrogando, re-
spondendo, differendo, exponendo siue interpretando;
omnis generis scripta.

Quæ negocia seu causæ pertinent ad genus
Didascalicon?

Quæstiones quæcunq; de quibus docendi sunt ho-
mines.

Quotuplices sunt quæstiones
huius generis?

Dupli-

Duplices, Simples & coniunctæ.

Quid est quæstio simplex?

Est cum de vna voce queritur, vt quid sit virtus, aut sit penitentia.

Quid est quæstio coniuncta?

Est integra propositio, quæ aut est confirmanda, aut consutanda, vt, oporteat ne Christianum abyscere faciliates.

Quot sunt loci, quibus quæstio simplex tractatur?

Sex precipui,

Quid sit.

Quæ sint partes seu species.

Quæ causæ.

Quæ effectus.

Quæ cognatæ.

Quæ pugnantia,

Quæ est horum locorum utilitas?

Vt, cum docere aliqua de re homines volumus, admoneant nos, vbi querenda sit materia, aut certe quid ex magno acervo eligendum sit, & quo ordine distribuendum.

Dic exemplum quæstionis simplicis?

Fides.

Quid significat vocabulum Fidei?

Intel

Interdum historiam de Christo. sed in Prophetis & Apostolis significat fiduciam, qua assentimur promissionibus Dei.

Quid est Fides?

Est assentiri promissioni Dei. in qua posset ceteris se nobis fore propitium propter Christum.

Quæ sunt partes Fidei?

Nullæ possunt recenseri, quia fides, est vnus quidam motus mentis in rebus promissiones. Complectitur tamen noticiam in intellectu, & voluntatem, quæ vult, & accipit oblatum beneficium.

Quæ sunt species fidei?

Fides versatur alias circa promissiones rerum corporalium, alias circa promissiones gratiæ & rerum æternarum.

Quæ est causa efficiens fidei?

Spiritus sanctus, & voluntas hominis assentiens seu non repugnans.

Quæ est causa instrumentalis?

Verbum promissionis per quod efficax est Spiritus Sanctus. impellens mentem seu voluntatem hominis.

Quod est subiectum fidei?

Mens hominis seu voluntas.

Quod est Obiectum?

Promissiones rerum corporalium & æternarum.

Quis

Quis est finis?

Visu æterna.

Qui sunt effectus fidei?

Iustificatio seu imputatio iustitiæ, tranquillitas
& gaudium conscientie, dilectio, inuocatio & euen-
tus vita æterna.

Quæ sunt cognata?

Spes expectans futuram liberationem, & dile-
ctio.

Quæ pugnantia?

Simulatio fidei, desperatio, & temeritas seu
Præsumptio.

DE CONIUNCTIS

quæstionibus.

Qui sunt loci thematis coniuncti?

Definitio, Causæ, Effectus, Partes, Pugnantia.

Da exemplum coniuncti
thematis?

Discedere à facultatibus non est Christiana ius-
titia.

Proba à definitione?

Christiana iustitia est res æterna in spiritu, nos-
se actimere Deum, credere in Deum.

Discedere à facultatibus non est res æterna, ne-
que ad spiritualem vitam necessaria.

Igitur Christiana iustitia non est discedere à
facultatibus.

Proba à causis

Enan-

Euangelium non abolet res politicas,

Tenere proprium est res necessaria in politia.

*Igitur Euangelium non præcipit discedere à
facultatibus.*

(Nihil opus est per omnes locos vagari,
neq; enim qualibet causâ omnes locos re-
cipit.)

DE STATIBVS.

Quid in primis observandum est in
quolibet negotio seu con-
troversia?

Status.

Quid est status?

Est principalis quæstio seu propositio, quæ con-
tinet summam negotii, ad quem omnia argumenta re-
ferenda sunt, veluti ad principalem conclusionem.

Quid præterea observandum est?

Principalis Syllogismus, qui in qualibet contro-
versia statum maxime inuit.

Quomodo vocantur partes
huius Syllogismi?

Conclusio vocatur status *ἡ ἐκείνη*, ὑποθέσις
ὑποκείμενον, Maior & minor vocantur *ἄκτιον* &
quibus altera, de qua dimicatio est, & qua confirma-
ta conclusio sit plana, dicitur *ἡ ἐκείνη*, probatio,
ἡ ἐκείνη appellatur, *ἡ ἐκείνη*, quia totum Syllo-
gismum connectit.

O

Die

Dic Syllogismum in quo maior
est *πείρασμα*.

Evangelium non abolet Politias,
Tenere proprium est res politica.

Igitur Evangelium non vetat tenere proprium.

Dic Syllogismum cuius minor
est *πείρασμα*.

Viu vi repellere licet.

Milo viui vi repulit.

Igitur Milo iure occidit Clodium.

DE GENERE IUDICIALI.

Quid est genus Iudiciale?

Est, quo controversiæ & lites continentur, cuius species sunt, accusatio, defensio, expositio, expurgatio, exprobratio, graves querelæ: comminationes, inuectivæ, deprecationes, & si quæ aliæ sunt sumiles.

Quot sunt status generis Iudicialis?

Tres. Coniecturalis, Iudicialis, & legitimus
Legalis.

DE STATV CONIE

cturali?

Quid est status coniecturalis.

Est, cum de facto est controversia, An Roscius occiderit patrem.

Vnde

Vnde oritur?

Ex questione an sit.

Quid est status Iuridicialis?

Est, cum de iure queritur, vi iure ne Cæsar interfectus sit.

Vnde oritur?

Ex questione quale sit factum, recte an secus.

Quid est legitimus status?

Est, cum queritur quid sit, vi: Quid sit inflicta Christiana, fides an opera?

Vnde oritur?

Ex questione quid sit.

DE PARTIBVS ORATIONIS Rhetoricæ.

Quot sunt partes orationis Rhetoricæ?

Sex, Exordium, Narratio, Propositio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio.

DE EXORDIO.

Quid est Exordium?

Est initium orationis, quæ preparamus animos audientium ad reliquam orationem.

Est duplex, rectum quod apertis rationibus constat: & obliquum quod dicitur insinuat, & fit occulte ac per dissimulationem.

Quot sunt partes Exordij?

Tres: Benevolentia, Attentio, Docilitas,

O 2

Vnde

Vnde captatur benevolentia?

A personis & rebus & quæ utriusq; coniuncta sunt.

Quomodo reddimus auditores attentos?

Cum significamus nos de magnis & utilibus rebus dicturos esse.

Quomodo reddimus dociles?

Cum summam negotij breuiter ostendimus.

(Ordinur interdum à tempore, à locis & alijs circumstantijs, Decet initijs etiam dubitatio, Admiratio & ὁμοῖος ὁμιλίαν, votum & similes figuræ.)

Tabula de exordio.

Exordij constat	1. Captatione benevolentia, à	rebus.
		Personis.
	2. Attentione, cū affirmamus dicturos nos esse de rebus.	Novis
		Necessarijs
		Utilibus
	3. Docilitate, cum affirmamus dicturos nos	Difficilibus
		Obscuris.
		Breuitate
		Dilucidè.

DE NARRATIONE ET propositione.

Quid est Narratio?

Est facti expositio, quæ statim exordio subiicitur.

Quid est facti propositio?

Est, quæ summam rei continet, & sequi narrationem debet.

Quid Rhetores hic divisionem seu partitionem vocant?

Cum propositionem ita constituimus, ut simul moueamus, quæ delinquere velimus; aut enumeramus quam multæ partes nobis tractandæ fiat.

(Interdum multæ propositiones ponuntur, sed ubi gradus per priores ad vnam quandam principalem faciendus est.)

DE CONFIRMATIONE.

Quid est Confirmatio?

Est difficilissima pars oratory operis, quæ persuadere iudici debet, ut propositioni assentiatur.

Vnde petitur confirmatio?

Ab argumentorum locis, qui admovent dicentem, unde sumendæ sint in quolibet genere causæ, seu potius, magno rerum cumulo proposito qui eligi debeat, quod ad propositum quadret.

DE LOCIS CONFIRMATIONIS in statu conjecturali.

D.E

O 3

Quid

Quot sunt loci confirmationis in statu coniecturali?

Duo: *Voluntas & Facultas.*

Voluntas quot habet species?

Duas. *Impulsionem & ratiocinationem.*

Quid est impulsio?

Est, quæ affectus continet, ut Clodius oderat Milonem, Ergo cupiebat eum extinctum esse.

Quid est Ratiocinatio?

Est cum argumentum à spe commodi ducitur, ut Clodio proderat Milonis interitus,

Ergo verisimile est, Clodium fecisse insidias.

Quid continet facultas?

Signa & Circumstantias.

Quid sunt signa?

Sunt facta aut notæ alienius causæ vel effectus factorum quæ communi sensu indicantur sine doctrina.

Quotuplicia sunt signa?

Duplicia. Antecedentia quæ quasi causa sunt facti. Et consequentia, quæ sunt quasi effectus rei, ut: fugit, expalluit, erubuit.

Quæ sunt circumstantiæ?

Tempus, locus, instrumenta, facultas, modus, apparatus, iuxta versiculum:

Qui, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo quando.

DE

DE CONFUTATIONE.

Quid est Confutatio?

Est dissolutio argumentorum, quæ obijciuntur.

Quot sunt modi dissolucendi objecta argumenta?

Tres.

Quis est primus modus?

Est reprehensio consequentiæ, cum peccatum in forma argumenti ostenditur.

Quis est secundus?

Distinctio qua ambigua explicantur.

Quis est tertius?

Insiciatio, qua negamus illa quæ obijciuntur, & exponimus rationes, quæ reddunt verisimilem insiciationem.

(postremis rationibus utimur, cum peccatum seu virium est materia argumenti.)

Quot loci adduntur defensori peculiares?

Duo. Inversio scilicet & absolutio, propter contrariam signorum interpretationem,

Quid est Inversio?

Est, cum docemus signum vel causam contra nos allatam, pro nobis facere, ut Si occidisset, non sepelisset. Satius enim fuisset, statim relicto cadavere sugere Græcè & ῥις & ποπ appellanti.

Quid est Absolutio?

O 4

Est

Est, cum interpretamur signum aut causam aliter, quam adversarius, ut: sepelji, sed misericordia motus, cum obiter praterirent.

DE PERORATIONE.

Quid est peroratio?

Est conclusio orationis, in qua principalis propositio repetitur.

(Tunc enim vocatur propositio, cum ante confirmationem collocatur. Conclusio vocatur, cum post confirmationem ponitur.)

Quibus rebus constat Peroratio?

Duabus, scilicet repetitione propositionis, & positorum argumentorum & effectibus.

DE STATV IVRIDICIALI.

Quid est status juridicialis?

Est, cum disputatur, utrum jure aliquid sit factum an secus, ut, jure ne C. Caesar sit interfectus, justum ne sit fures suspendere.

(Fabius statum qualitatibus, Græci δὲ καὶ οὐλογοῦ, non appellant.)

Quas partes habet hic status?

Easdem quas superior, Exordium, Narrationem, Propositionem, Confirmationem, Conjuratorem & perorationem.

Quot

Quot ex his nova præcepta requirunt?

Confirmatio, & Conjuratio.

Quot sunt loci confirmationis in statu juridiciali?

Septem, Natura, Lex, Consuetudo, Æquum, Bonum iudicatum, pactum.

Dic thema his locis confirmandum.

Constantinus Imperator recte fecit, quod bellum Licinio intulit, defendorum Christianorum causam, si cum Licinio sedere, & affinitate coniunctus erat.

Proba à natura?

Ius naturale est, suscipere defensionem contra iniustam crudelitatem, præsertim si sit manifesta, seu ut vocant, notoria iniuria. Talem suscepit defensionem Constantinus, ergo recte fecit.

A lege scripta?

Leges divine & humane præcipiunt regibus & omnibus Magistratibus, ut defendant innocentes, & maxime eos, qui propter Religionem affliguntur.

Ab exemplis?

Honestum fuit Atheniensibus suscipere defensionem liberorum Herculis, adversus Eurysthea: quanto honestius est imperatori suscipere defensionem sacerdotum.

Quot loci adduntur defensori peculiare in hoc statu?

O 5

Tres

Tres, Pugnatio, Translatio criminis, & deprecatio.

(Hi loci communi nomine confessionis continentur, quam vocant, cum res non excusat crimen, sed studet mitigare, & petit sibi veniam dari.)

Quid est Purgatio?

Est, qua aliqua parte levatur culpa, videlicet, cum negamus dolo esse factum, vt, Feci errore, Feci incundia, non feci animo ledendi.

Quid est translatio criminis?

Est, qua culpam conferimus in alios, vt, Persuasit nox, amor, virum, adolescentia. Feci, sed iussus ab alio.

Quid est deprecatio?

Est, cum non defendimus factum, sed petimus misericordiam, quam commouent rei ætas, dignitas, vita modestè acta.

(Sumuntur & argumenta à persona iudicis.)

Quot habet partes in hoc statu peroratio?

Easdem quas habet in superiori statu, Repetitionem propositionis & argumentorum quorundam, et idoneos affectus.

DE STATIBVS

Legalibus.

Quot sunt status legales?

Sæc. Definitio, Contrariæ leges, Scriptum & Sen-

Sententia, Ambiguum, Ratiocinatio, Translatio.

STATVS DEFINITIVVS

Quid est Definitio?

Est, cum aut de vocabuli significatione contenditur: aut quid res sit declarandum est.

Vnde ducuntur confirmationes & confutationes huius status.

Ex locis Dialecticis, Genere, Differentia, Causis, Effectibus, Partibus, & autoritate seu testimonijs.

Dic Exemplum?

In Epistola ad Romanos dicitur, quæ res sit iustitia, & definit Paulus esse fiduciam misericordiæ propter Christum promissæ.

Quibus argumentis confirmat hanc definitionem?

Primo ab autoritate.

Credidit Abraham, & imputatum est ei ad iustitiam, Ergo fide consequimur, & reputemur iusti. Item, Beati quorum remissæ sunt iniquitates, Ergo cum omnes oporteat accipere remissionem peccatorum, qui sunt beati, necesse est fateri, quod habeant peccata. Non ergo sunt iusti propria dignitate, sed fide in Christum, neg, enim satisfaciunt legi.

Secundo à causa.

Promissionem gratiæ oporteat esse certam, Promisso fieret incerta, penderet ex conditione legis.

Ergo

Ergo promissio non pendet ex conditione legis,
Sed gratis propter Christum fide contingit,
Tertio ab effectu.

Iusticia est Deo non irasci,
Lex facit ut Deo irascamur, quia semper accusat,
Ergo lex non iustificat, sed fides.

(Exordia & perorationes in hoc statu sequuntur communia præcepta supra tradita.)

DE STATV CONTRARIARUM LEGVM.

Quis est status contrariarum Legum?

Est cum faciunt controuersiam contrariae leges seu sententiæ, quas Græci vocant ἀντινομίας.

(Quales sunt: Melius est nubere quam uri. Et Canon. Non licet sacerdotibus uxores ducere. Item, Non facies furtum. Et mandatum, ut Hebræi spoliarent Aegyptios.

Vnde ducuntur confirmationes & refutationes in hoc statu?

A causis efficientibus, lex enim habet autoritatem à causa efficiente.

Dic regulas de dissolvendis contrariis legibus?

1. Lex inferior cedit superiori.
2. Lex specialis derogat generali.

3. Lex

3. Lex tum una cedit diuine.

4. Leges veteres corrigantur aut abrogantur novis.
Dic Exemplum?

Lex generalis & inferior: Non facies furtum, cedit speciali ac superiori, scilicet primo mandato, quod Deus novo mandato iussit spoliare Aegyptios, Abraham immolaturus filium, solutus est à lege homicidii, per novum mandatum Dei iubentis immolare Isaac. Iehu capiens arma adversus suum regem, solutus est legibus secundæ tabulæ per primam: Deus enim novo mandato iusserat Iehu arma capere.

Ducuntur etiam confirmationes & confutationes ex materia, hoc est ex ipsis legibus si cum ratione consentiant, aut pugnent cum ratione, si circumstantiæ expendantur, quibus latæ sint, & an ad hos casus recte detorqueantur. Ut consuetudo recipit in templis imagines, lex prohibet. Hæc controversia dirimitur quia nos non tenemur lege Moysi.

DE STATV EX SCRIPTO & SENTENTIA.

Quid est status ex scripto & sententia?

Est, cum alter verbum ipsis, quæ scripta sunt, alter sententia scriptoris nititur: cum videtur scriptoris voluntas à scriptis discedere, quod sit propter scripti

scripti obſcuritatem aut ambiguitatem. Græci ſtatim ἄντ' ἄλλ' δ' ἀνοίξεσ' appellant.

Vnde ſumendi loci huius ſtatus :

Ex Dialectica, Definitio, quæ pateſcit obſcura Diſpoſitio, quæ diſcernit ambigua.

(Ad hos locos accedūt reliqui, vt loci cauſarū & effectuum, circumſtantiarum, pugnantium. In Eccleſiaſticis negotiis confirmatio, quæ ducuntur ex testimoniis ſcripturæ clarioribus, ex quibus quod efficiatur bona conſequentia, id quoq; clarum eſſe iudicatur.)

Quando retinendum eſt. ἔντεν seu ſcriptū in præceptis ſeu dogmatibus ſacris ?

Cum abſurditas tantum in iudicium rationis impingit.

Quando inquirenda eſt ſcriptoris voluntas ?

Cum ſcriptum ſeu ἔντεν aut eſt obſcurum, aut abſurdum, ingens in aliquem articulum fidei, ſeu maniſeſtum ſcripturæ locum, vt in hoc dicto Chriſti, Si oculus tuus dexter ſcandalizaverit te eruas eum, Oculum figuratè ſignificat conſilium malum, Manus ſocios malos.

DE

DE AMBIGVO.

Quid eſt ſtatus ambigui ?

Eſt, cum verbum aliquod ambiguum, aut generale parit diſſenſionem, vt in Canone : Sacerdos ducens uxorem, ſuſpendatur.

(Vbi intelligunt quidam vt ab arbore ſuſpendatur, alii mitius interpretantur, ſuſpendi tantum eſſe feriari, ab officio ad tempus.)

Vnde iudicantur ambigua ?

Alia ex Grammatica ſeu phraſi & figuris, vt non cognovit eam, donec peperit filium ſuum primogenitum, hoc eſt nequaquam cognovit eam. alia ex artibus, ex quibus ſumuntur, vt non reddas malum pro malo, generalis ſententia eſt, quæ ex ſcriptura ſacta iudicatur, prohiberi tantum vindictam privatam non publicam.

RATIOCINATIO.

Quid eſt ſtatus Ratiocinationis ?

Eſt, cum caſus, qui non habent certam legem, referuntur ad ſimilia, aut ad cognata, quibus videntur connekti poſſe, vt : non licet hæredibus pecuniam ciuitati ad ſpectacula legatam, repetere. Igitur nec legatam ad pios uſus, repetere licet.

Vnde ſumuntur Ratiocinationes ?

Ex

Ex locis dialecticis, cum ex causa, ex toto, ex genere ducitur argumentum, aut ex locis communibus, qui plurimum in hoc statu valent.

Quid præstandum est in hoc statu?

Ut in Syllogismo sit bona consequentia, hoc est, membra consentiant, & aliud ex alio recte sequatur.

TRANSLATIO.

Quid est status translationis?

Est, cum non respondetur ad rem, sed opponitur exceptio aliqua, ut coram hoc iudice causa agi non potest.

(Iuri consulti exceptionem vocant.)

Tabula

Tabula generis judicialis?

1. Coniecturalis, an sit, in quo confirmatio sumitur à	Voluntate, cuius loci sunt	impulsio, ⁴ Status ira, odium, avaritia, Ratio cinatio, quæ à spe commodorum ducitur:
	Facultate quæ constitatur signis	loco, tempore viribus signis, Antecedentibus, (nec Consequentibus.
	Signis	loci accusatori et defensori communi
	Loci defensori proprii	Inversio, Absolutio.
2. Iuridicalis, in quo confirmationis loci sunt	Natura, Lex, Consuetudo, Æquum, Bonum, Iudicatum, Pactum,	
	Loci defensori proprii criminis	Purgatio, Translatio, Deprecatio.
3. Legalis seu legitimus, cuius loci sunt sex.	Definitio, Ambiguum	
	Contrariae leges, ratiocinatio, Translatio, scriptum & sententia.	

QVÆSTIONVM
DE GENERE DELI-
beratiuo se u suasio.

Quid est genus Deliberativum?

Est, quod versatur in suadendo ac dissuadendo, adhortando & dehortando petendo & precando consolando & similibus negocijs, ubi finis est non cognitio, sed præter cognitionem actio aliqua.

quot sunt orationis partes in hoc genere?

Vtimur iisdem partibus, quibus in causis judicialibus. †.

(Pertinent ad suatorium genus & in sacris literis ad hortationes, consolationes, deprecationes. Ad hortationes jubent aliquid agere. Consolationes jubent expectare auxilium à Deo. Deprecationes jubent aliquid nobis concedi. Exordia sunt, ut in alijs causis. Vtimur narratione tantum, cum res posita. Narrationem sequitur propositio, qua interdum utimur, cum deest narratio. Neg. enim omitti propositio vlla in causis potest.)

Qui sunt loci confirmationis in hoc genere?

	Honestum	Inhonestum
In suadendo	utile	In dissuadendo Inutile
	Facile	Difficile

In quibus comprehenditur, etiam necessarium & possibile. Honestum est, quod propter se expeditur,

le, quod

le, quod expeditur vsus gratia. Facile pertinet ad materiam.

Vnde sumitur honestas?

Ex legibus divinis & humanis, & ex virtutum definitionibus, quæ ad causam efficientem pertinent, & hominum voluntates ad agendum movent.

Vnde sumitur utilitas & facultas?

Utilitas sæpe cernitur, ab indoctis, quæ cum manifesta est exaggeranda erit oratione: facultas posita est in comparatione virium, temporum & locorum.

quot sunt partes perorationis in hoc genere?

Dua, sicut in alijs generibus, videlicet, repetitio propositionis & quorundam argumentorum, & affectus, †. qui cum in tota Oratione variè spargendi sunt, tum in peroratione eligi debent, qui sunt acerrimi, nec procul petiti.

P 2

Tabu

Tabula generis Deliberativi.

Par- tes sūt,	Exordium,	sua- dendo	{	Honesto
	Narratio,			Vtili
	quæ raro est.	ab	{	Facili.
	Propositio,			
	Confirmatio	Dissua- dendo	{	Inhonesto
	quæ sumitur			Inutili
in	ab		Difficili.	

Magnam vim habent in hoc genere exempla,
in suadendo & dissuadendo.

DE GENERE DEMONSTRATIVO.

Quid est genus demonstrativum?

Est, quod laudationem & vituperium continet.

Quotuplex est genus demonstrativum?

Triplex; aut enim personæ laudantur, ut Cæsar.
Aut facta, ut factum Cæsaris, quod Marcellum resistit:
Aut res, ut fortitudo, Philosophia, medicina, per-
eloquentia.

DE LAUDE PERSONARUM.

Quibus partibus orationis utimur in laudibus Personarum?

Exordio, Narratione, Peroratione,

Quæ

Quid est ratio exordij?

Eadem quæ in superioribus generibus causarum, nisi quod exordia in hoc genere libertiora sunt.

(Ut in Epithalamio & Epicedijs apparet, quæ interdum à pompa publica, interdum ab effectu aliquo, à querela, vel gratulatione inchoantur.)

Quid est narratio in hoc genere.

Est perpetua quedam historia totius vitæ commemoratio, in qua seriem rerum dicenda sequimur, & præcipua decora sunt amplificanda, & ad admirationem proponenda.

Quot sunt loci, quibus in laude personarum utimur?

Patria, Sexus, Natales, Ingenium, Educatio, Disciplina, Doctrina, Res gestæ, Præmium rerum gestarum, vitæ exitus, Opinio post mortem, &c.

(Utimur interdum confirmatione & consutatione, cum incidunt loci, qui habent aliquam disputationem.)

DE LAUDE FACTORVM

ET RERVM.

Quibus partibus orationis utimur in factorum ac rerum laudibus?

Exordio, Narratione, Propositione, Confirmatione, Conclusionem. &c.

(Nam in hoc genere omnes partes existere possunt.

Vnde sumuntur loci, quibus factum
ant rem laudamus?

Ex genere Deliberativo, Honestum, Utile, Facile,
Difficile.

Vnde sumitur honestas in laudandis
rebus?

Ex causis efficientibus, videlicet ab inventoribus
ut, Philosophia digna est cognitione, quia est donum
Dei.

Vnde utilitas?

Ex finibus, ut Philosophia ostendit præsidia vite
disciplinam de moribus civilibus, leges, medicina, me-
meros, mensuras, quæ res omnes in hac tota vita
ximè necessaria sunt. ↓.

Interdum facultas, interdum difficultas lau-
danda est, idq; ad consilium Oratoris perti-
net, considerare quid deceat. Conclusio con-
stat repetitione & affectibus.)

Tabula generis demonstrativi?

Personas	a	Patria	Rebus gestis
		Sexu	Præmio rerū
		Natalibus	gestarum
		Ingenio	
		Educatio-	Vitæ exitu
Facta ab	a	ne	Opinione
		Disciplina	post mor-
		Doctrina	tem
		Honesto	Difficili
		Utiles	Possibili
Demonstrativum	genus est	Facile	Impossibili.
		Circumstantiis,	quis quid
		ubi, quibus auxilijs,	cur,
		quomodo, quando.	
		Causis efficientibus au-	toribus scilicet.
Res a	a	Honesto	
		Utiles	
		Facile	
		Difficili.	

DE LOCIS COMMVNIBVS.

Quid sunt loci communes?

Non tantum sunt virtutes & vitia, sed in omni doctrina genere, præcipua capita, quæ fontes & summam artis continent,

Quomodo rectè cognoscuntur loci communes?

Cum artes illæ, in quibus versatur, perfectæ fuerint cognitæ.

Quis est usus locorum communium.

Ut ijs causis proposita & probetur & amplificetur.

(Etenim fere in omni probatione, maior na- scitur ex aliquo loco communi.)

Quot modis usurpantur loci communes?

Duobus. Aut enim totam causam continent, in quibus Thesis versatur: aut incidunt obiter, cum varie ad eos alluditur, ut Cicero pro Milone, cum dicitur Clodium Deo propter violatas Religiones pœnas dedisse, alludit ad locum communem, & breviter probat, Deum esse, & hunc mundum à Deo gubernari.

Quomodo vocant Rhetores, cum in causis ad aliquem locum communem alluditur?

Transferre Thesis ad Hypothesin.

Quid

Quid est Thesis?

Est questio generalis quæ nullis circumstantiis conscripta est, ut: Liceatne Christiano bellum gerere? Sitne ducenda uxor.

Quid est Hypothesis?

Est negotium, de quo controversia est circumscriptum circumstantiis, ut: Sitne bellum movendum adversus Turcam, Sitne Catoni jam seni uxor ducenda.

DE AFFECTIBVS.

Quid est affectus?

Est circumstantiæ emphasis, misericordiam aut iram movens, aut aliud huiusmodi.

Oriuntur affectus ex locis expetendorum, aut fugiendorum. videlicet honesto, turpi, utili, inutili. Nam honesta & utilia merentur amorem. Turpia, abhorrentia a natura, iniusta, damnoſa oderunt homines. Misericordiam movet calamitas, seu fortuna indigna ætate, genere, virtute.)

Quotuplices sunt affectus?

Duplices. Nam alij sunt effectus leniores, qui vocantur *ῥῶν*, qui blandis verbis efferuntur, qui significationem humanitatis atq; officij præbent.

Quale est & hoc apud Ovidium:

Omnis in Ascanio chari stat cura parentis.

Alij sunt affectus vehementiores, qui dicuntur *πᾶν*.

P 5

(18

In his utendum est atreōcibus & Tragicis
verbis ut in hoc Virgilij.)

Altaria ad ipsa tremantem
Traxit. & in multo lapsantem sanguine nati.

Quid imprimis movet affectus?

Hypotyposes cum signa & gestus commemoran-
tur, cumq; alicujus rei imago in oculos occurrit, qua
vim oculis atq; animo affert, ut apud Vergilium de
Mezentio.

DE DISPOSITIONE.

Quid est Dispositio?

Est apta partium orationis & argumentorum
collocatio.

Quotuplex est?

Duplex: Generalis & Specialis.

Quid est dispositio generalis?

Est partium orationis ordo, ut primo dicatur
Exordium, deinde Narratio, hanc sequatur Propo-
sitiō, de qua est dimicatio, deinde Confirmatio, postea
Confutatio. Extremus locus tribuatur perorationi.

Quid est dispositio Exordij?

In Exordij raro Syllogismi, sed plerumq; con-
stant Enthymematis. ↓.

(Quare initio ponitur aliqua sententia tanquā
exordij propositio, cui postea subiicitur ratio,
Deinde interdum sequitur aut alia propositio,
aut amplificatio, aut adversativa.)

Que

Quæ est dispositio Narra-
tionis?

In disponenda narratione, rerum seriem plerumq;
sequimur, perinde atq; fit in historijs.

Quæ est dispositio confirmationis
& confutationis?

Hæ partim Syllogismis, partim Enthymematis
constant. Et plerumq; à minore, inchoatur argumen-
tatio raro à maiore, ut in oratione pro Cælio:

Cælius est studiosus,

Nullus autem studiosus est luxui deditus,

Ergo in Cælio nulla reperitur luxuria.

Ad quid prodest observare hunc or-
dinem indicendo?

Ad melius intelligendas & jucundas eruditorum
orationes, & ad inveniendum quid ipsi, & è quo loco
aptè dicam us.

Quid est dispositio specialis?

Est, quæ singula argumenta suo disponit loco,
quod ut rectè fiat, magna est industria & usus.

LIBER.

LIBER II.

DE LOCVTIONE.

Loci prin cipa les.	1. Figu- ra	Tropus	
		Schema.	
	2. Ordo figura- rum tri- plex.	1. Parti- nens ad sitū ver- borum	Gram maticæ Dictionis Constructi- onis.
		Rhetoricæ, ad emphā- sin & lucem vocabulū.	
		2. Sententiam seu mentem orationis cui motum seu gestum addit.	
	3. Imitatio,	3. Amplificationem orationis.	
	4. Tria genera causarum.		

Quid est Elocutio?

EST, quæ dilucida & perspicua oratione res exponit & illustrat.

In quot rebus eloquendi ratio consistit?

Tribus.

Primo

Primo in sermone Grammatico.

Secundo in Figuris.

Tertio in amplificationibus.

(Crassus apud Ciceronem lib. 3. requirit in oratione quatuor partes, vt Latine, vt dilucide, vt ornate, vt apte dicatur.

Quid est sermo Grammaticus?

Est, qui constat verbis vsitatis, proprijs & significantibus, quæ iuxta Grammaticæ præcepta certa ratione coniungi & construi debent ad imitationem eorum, qui eleganter & verè Latine & non moleste locuti sunt, quales sunt Terentius, Cicero, Cæsar, Livius, & quidam alij.

DE FIGVRIS.

Quid est Figura?

Est, quemadmodum Quintilianus definit, artè aliqua novata dicendi forma.

Quotuplex est figura?

Duplex. Tropus & Schema.

DE TROPO.

Quid est Tropus?

Est, cum vox à propria significatione ad rem similem aut vicinam vertitur. vt Demosthenes inquit: Philippum magnitudine rerum gestarum ebrium esse. (Hic apparet non retineri propriam significationem ebrietatis.)

Quotuplex est tropus?

Duplex

Duplex. Dictionis & Orationis.
Qui sunt Tropi dictionis?

Metaphora,	Antonomasia,
Metalepsis,	Onomatopœia,
Synechdoche,	Catachresis.
Metonymia,	Periphrasis.

Iure recensentur inter Tropos, Hyperbole & contraria extenuatio, sed de his infra de amplificationibus dicitur.

Quid est Metaphora?

Est cum vox genuina & à propria significatione ad non propriam transfertur, ut ferreum pectus pro eo, quod flecti aut terreri non potest. Allatrare pro convitiari. Teneo aut video, pro intelligo.

(Latine Translatio, Cicero brevem similitudinem vocat.)

Quid est Metalepsis?

Est, cum non transfertur nomen à simili, ut in Metaphora, sed sumitur à causa aut effectu, ut Pallida mors quia fecit pallere corpora. Vinum calidum, quia calefacit corpora. Latine transumptio.

Quid est Synechdoche?

Est, cum ex vno plura intelliguntur, aut e contra, Pœnus pro Pœni, Tectum pro domo.

Quot modis fit?

Sex:

Primò, cum totum parte comprehendimus, ut cum animam dicimus, pro animante seu homine.

Secundo

Secundo, cum pro parte totum dicimus, ut exercitus cæsus, pro plurimi interfecti sunt.

Tertio, cum continens pro contento sumitur, ut Epotos cados, pro vino epoto, apud Ciceronem.

Quarto, cum materia ponitur pro forma, seu re confecta, ut ferrum pro gladio.

Quinto, cum species ponitur, pro genere, ut Pontus pro quolibet mari.

Sexto, cum ex præcedentibus intelliguntur sequentia, ut vixerunt, pro mortui sunt, concutere muros, pro oppugnare.

Quid est Metonymia?

Est, cum vicinum nomen pro vicino ponitur, ut signum pro signato, sceptra pro regno, fasces pro imperio, claves pro officio vel potestate, toga pro pace, agnus pro victima. Item cum inventorum seu auctorum nomina sumuntur pro rebus, ut Bacchus pro vino, Ceres pro frugibus, Mars pro bello, Moyses pro lege, Christus pro Evangelio.

(Latine Transnominatio.)

Quid est Antinomasia?

Est, cum definitionem aut Etymologiam, aut descriptionem pro aliquo nomine ponimus, ut pro Homero Poëtam: pro Aristotele Philosophum, pro Christo Salvatorem, pro irabilem effervescentem.

(Latine nominis permutatio.)

Quid est Cathachresis?

Est nominis abusus, ut cum parricidam dicimus.

pro

Pro eo qui propinquum occidit. Item, cum pro virtutibus vicina vitia aut contra dicimus, vt pro crudelitate severitatem: parsimoniam pro avaritia.

(Latine abufio.)

Quid est Onomatopœcia?

Est nova fictio nominis, vt Bombarda Taratarata, pro cantu tubæ,

Quid est Periphrasis?

Est circuitio nominis, vt studiosus sapientia, pro Philosopho: ars bene dicendi, pro Rhetorica: qui cubito se emungit, pro falsamento.

Qui sunt Tropi orationis?

Allegoria & eius species.

Quid est Allegoria?

Est perpetua metaphora, non in uno verbo, sed in sententia, cum aliqua res significatur similitudine quadam, vt jugulum petere, pro eo quod est causse caput aggredi.

Quot sunt species Allegoriæ?

Aenigma, Paremia, Pronia, Sarcasmus.

Quid est Aenigma?

Est obscura quædam Allegoria, vt Hesiodus: *ὄλεον ὕμιν πάντες.*

Quid est Paremia?

Est celebre dictum aliqua nouitate insignem: catule dominas imitantur, hoc est familia abut in mores domine.

Quid est Ironia?

Est dissimilitudo quædam, cum id, quod recipi debet, detrabi-

detrabimus, prolixè concedimus in speciem, vt Cicero: Verres homo sanctus & diligens. Terentius: Eho dum bone vir quid agi?

Quid est Sarcasmus?

Est, cum hostis calamitatem exprobat hosti, vt: En agros, & quam bello Troiana peristi, Hesperiam metire iacens.

(Talia sunt: Ave Rex Iudeorum, Si filius Dei es, descende de cruce, vicina est Ironia: *μίμνσις* cum alterius gestum representamus, aut recitamus verba. Talia sunt apud Paulum in Coloss. Ne attingite, ne gustate, ne contrectate,

DE SCHEMATIBVS.

Quid est Schema?

Est, quasi gestus orationis, in quo non necesse est vocis significationem mutari, vt cum dicit Poëta: Tutā frequensq; via est, per amici fallere nomen, Tutā frequensq; licet sit via, crimen habet. (Hic vbiq; retinetur propria verborum significatione, & cum res sine repetitione dici potuisset, tamen plus gratia habet oratio propter repetitionem.)

FIGVRARVM ORDINES.

Quot sunt ordines figurarum?

Tres.

Quis est primus ordo?

Est earum, quæ ad Grammaticos pertinent & agunt

Q

agunt de situ verborum, aut de emphasi ac luce vocabuli.

(Et hic pertinent etiam Tropi.)

Quis est secundus ordo?

Est earum, quæ proprie non ad verba, sed ad mentem seu sententiam pertinent, & motum orationi addunt, ut interrogatio, admiratio, dubitatio, quærela, &c.

Quis est tertius ordo?

Est earum, quæ conveniunt rationem amplificandi, hoc est, figuras, quæ orationem longiorem atq; ampliore faciunt, ut expositio, distributio, congeries.

PRIMVS ORDO

Figurarum.

Quotuplices sunt figuræ 1. ordinis?

Duplices. Grammaticæ & Rhetoricæ.

FIGURÆ GRAMMATICÆ

Quotuplices sunt figuræ Grammaticæ?

Duplices, Dictionis & Orationis.

DICTIONIS.

Quot sunt figuræ Dictionis?

Quatuordecim.

1. Prosthesis,

3. Proparalepsis

2. Epenthesis.

4. Aphæresis.

5. Syn-

5. Syncope.

10. Episymphe.

6. Apocope.

11. Synalephe.

7. Ectasis

12. Eclipsis.

8. Systole.

13. Antithesis.

9. Diæresis.

14. Metathesis.

Quid est Prosthesis?

Appositio ad principium scilicet dictionis: vel literæ vel syllabæ, ut: gnatus pro natus, tetuli pro tulus.

Quid est Epenthesis?

Est interpositio, cum inter primam & ultimam dictionis syllabam adjicitur vel litera, ut religio pro religio, vel syllaba. Ut Induperator pro Imperator.

Quid est Proparalepsis?

Dum ad finem quippiam accedit, ut dicier pro dici, Latine præsumptio.

Quid est Aphæresis?

Ablatio à principio dictionis vel literæ, ut ruit, pro eruit: vel syllabæ, ut temnere pro contemnere.

Quid est Syncope?

Concisio, quoties è dictionis medio aliquid exciditur, ut dixi pro dixisti, accessis pro accessistis.

Quid est Apocope?

Abscisio dictionis in fine vel literæ, ut Achilli pro Achillis, vel syllabæ, ut dō pro δῶμα apud Romanos.

Quid est Ectasis?

Extensio syllabæ naturæ contractæ, ut exerceo Diana choros.

Quid est Systole?

Contractio syllabæ naturæ protensæ, ut *Idolum* media brevi apud *Prudentium*.

Quid est Diæresis?

Divisio vnius syllabæ in duas, ut *aulai*, pro *aula*, *Æneidos tertio*.

Quid est Episynalephe?

Conglutinatio duarum syllabarum in vnam, ut, *aeripidem*, pro *aripidem*, apud *Virgilium*.

Quid est Synalephe?

Deletio, cum videlicet duabus vocalibus concurrentibus, prior quasi deletur, ut *Cartag^e Italiam*, pro *Carthago Italiam*, *Æneid. I.*

Quid est Eclypsis?

Elisio quædam vocalium cum consonantibus asperi concurrentibus, mult' ill' & terris iactatus & alio.

Quid est Antithesis?

Cum litera pro litera ponitur, ut: *Olli*, pro *illi*.
(Alio nomine *Antistæchon*.)

Quid est Metathesis?

Transpositio quædam literarum, ut *Tymbre* dixit *Poëta* pro *Tymber*, *Æneid. 10.*

FIGURÆ CONSTRV.

tionis.

Quot sunt figuræ constructionis?

Novem.

Quæ?

Appositio.

Zeugma,

Syller

Syllepsis,
Prolepsis-
Synechdoche,
Synthesis,
Antiphrasis,
Euocatio,
Enallage,

Harum figurarum definitiones
& exempla ex *Syntaxi* re-
petenda sunt.

FIGURÆ RHETORIÆ

cæ primi ordinis.

Quæ sunt figuræ Rhetoricæ 1. ordinis?

Sunt, quæ, ut supra dictum est, agunt de situ ver-
borum, aut de emphasi ac luce vocabuli.

Quot sunt?

1. Repetitio,	7. Homæoteleuton,
2. Copulatio,	8. Hypallage,
3. Traductio,	9. Pararomafia-
4. Asyndeton,	10. Antanaclassis
5. Polysyndeton,	11. Eclypsis
6. Homæoptoton.	12. Apostrophe.

Quid est repetitio?

Est, cum eadem vox repetitur, ut:

At non ingenio quæsitum nomen ab ævo

Excidit ingenio, stat sine morte decus.

Quid est copulatio?

Est cum verbum repetitur cum quadam peculi-
ari significantia, ut: *Ad illum diem erat Memmius*,
Memmius, id est, sui similis. In hoc tumultu *Consul*

erat

Q3

erat Consul. id est, fortis & constans, qualem deest esse consulem.

(Græcè vocant $\pi\lambda\omicron\kappa\iota\nu$)

Quid est Traductio?

Est, quæ eandem vocem repetit alio casu. vt: Qui tibi habet in vita incundius vitâ, is cum virtute non potest vitam colere,

Quid est Atyndeton.

Est, cum multa sine coniunctione coherent, vt: veni, vidi, vici.

(Latine Articulus.)

Quid est Polytyndeton?

Est, cum oratio multis coniunctionibus coherent, vt: Athamasq; Thoasq;.

Quid est Homæoptoton?

Est, cum simili sono casuum desinunt commata, aut cola in nominibus, vt: Hominem laudat egentem virtutis. abundantem felicitatis.

Quid est Homæoreleuton?

Est, cum in verbis aut alijs vocibus simili sono desinunt cola aut commata, vt: Audacter facere, contumeliose dicere.

Quid est Hypallage?

Est, quoties oratio ordine rerum inverso effertur, vt apud Virgilium, Date clasibus Austros, hoc est, Date classes ventis. Et Cicero: Non vidimus in vrbe gladium vagina vacuum.

Quid est Paranomasia?

Est, cum similitudine literarum deslectimus vo-

cem

cem in contrarium, vt: Terent: Inceptio est amentium non amantium. Non est Orator, sed arator. Non est Theologus, sed mataeologus, id est vaniloquus.

(Latine agnominatio.)

Quid est Antanacclasis?

Est, cum idem verbum nonnihil mutatum, aut mutata significatione repetitur, vt, Amari incundum est, si curetur, ne quid insit amari.

Quid est Eclipsis?

Est, cum deest aliquis casus, vt, Egone illam, quæ me, quæ non?

Quid est Apopsiopesis?

Est, cum propter affectum aliqua sententiæ pars præciditur, vt Virgilius:

Quos ego. si præstat motos componere fluctus.

SECUNDVS ORDO

figurarum.

Quæ sunt figuræ Rhetorices
secundi ordinis?

Quæ ad orationem figurandam pertinent, quæq; motum, sive gestum quandam orationi addunt.

Quæ sunt?

Interrogatio,	Communicatio.
Subiectio,	Præteritio.
Exclamatio,	Permissio.
Dubitatio,	Auersio.
Paradoxon,	Licentia.

Q 4

Quid

Quid est Interrogatio?

Est qua rogamus aut percunctamur, vt Verg:
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes.

Quid est Subiectio?

Est cum ipsi respondemus nostræ interrogationi
vt Terentius: Egonē propter me illam decipi miseram
finam? non faciam.

Quid est exclamatio?

Est, quoties particulam o aut similem orationi
subiungimus. vt, o tempora, o mores.

Heu mihi qualis erat, quantum mutatus ab illo
Heclore.

(Huc pertinent imprecatio, obtestatio, ominatio.)

Quid est dubitatio?

Est, cum dubitare & nescire nos aliquid significamus,
equidem quo me vertam: nescio.

Quid est Paradoxon?

Inopinatum, vt Cicero: Nunquam credidi fore
Iudices, vt reo Scauro, ne quid in eius iudicij gratia
valeret, precarer.

(Huc pertinent Adynaton, & Admiratio.

Quid est Communicatio?

Est dum Adversarium ipsum consulimus, aut cum
iudicibus deliberamus, vt Cedo, si vos eo loco essetis,
quid faceretis aliud.

Quid est Præteritio?

Est,

Est, cum simulamus nos aliquid relinquere, aut
omittere, quod maxime obijcimus, vt non dicam pro
quantis beneficijs qualem mihi gratiam reddideris,
Græci vocant παρὰ λόγους.

Quid est permissio?

Est, cum quædam non explicamus, sed æstimanda
iudicibus relinquimus, aut etiam adversarijs, vt Scripserit
sanē hæc Augustinus, verum non fuit ista eius
sententia.

Quid est Aversio?

Est, cum persona mutatur in oratione veluti com-
pellendi alicuius causa, Græcè ἀποστροφή dicitur,
vt Verg: Ne pueri, ne tanta animis affuescite bella
Neupatriæ validas in viscera vertite vires.

Quid est licentia?

Est cum apud eos quos vereri debemus, quasi li-
beriore personam induimus, aut in commonesacien-
do, aut obiurgando, quale est illud Davi ad Simonem,
in Andria Terentij: Et quod dicendum hic fiet, tu
quoque perparce nimium, non laudo. Græci παρρησία
vocalur.

TERTIVS ORDO.

Quæ sunt figuræ Rhetoricæ 3. ordinis?

Quæ non tam orationem exornant, quam ipsum
orationis corpus augent & amplificanc.

Quæ sunt?

Ex definitione quing.

Ex divisione tres.

25

1 Auxe.

1. Auxesis,	1. Distributio.
2. Tapinosis	2. Congeries.
3. Synonymia	3. Incrementum
4. Expolitio.	Ex causis tres.
5. Finitio.	1. Ethilogia,
Ex contrarijs decem,	2. Translatio.
1. Contentio.	3. Gradatio
2. Commutatio.	Ex genere tres
3. Inversio.	1. ὑπόμνη.
4. Communicatio	2. Epiphonema.
5. Correctio.	3. Noema.
6. Reiectio.	Ex circumstantijs
7. Occupatio.	duæ.
8. Concessio.	1. Hypotiposis.
9. Paradiastole,	2. Parthopœia
10. Anthypophora.	Hæ adduntur:
Ex similibus tres.	1. Transito &
1. Comparatio.	2. Parentthesis.
2. Prosopopœia.	
3. Sermocinatio.	

Oriuntur hæ figurae ex locis Dialecticis, Definitionis, Diuisiones causarum; nam si idem loci cum confirmandi, & confutandi causa adhibentur, argumenta, sunt & nerui ut vocent; cum adhibentur, Illuminandi causa, ornamenta dicuntur.)

EX DEFINITIONE.

Quid est Auxesis?

Est. cum verbo utimur, quod rei magnitudinem superat

superari videtur, ut pro conviciari debacchari, pro errato, scelus.

(Hyperbola dicitur, cum res iusto alius attollitur. It. clamor caelo, Ocyor Euro, Vox astra ferit.)

Quid est Tapinosis?

Est cum rem extenuamus, ut cum dicimus perstringere, pro vulnerare, pro scivitia iracundiam, pro scelere erratum.

(Alio nomine πείσις, Latine extenuatio)

Quid est Synonymia?

Est, cum verba pene Synonyma coniungimus, Turci crudelissimi trucidant & mactant infantes.

(Fabius vocat congeriem verborum. Latini interpretationem. Et decet in posterioribus verbis emphasin esse maiorem.)

Quid est Expolitio?

Est, quæ eandem sententiam commutatis verbis explicat, ut Ovid:

Ipse decor recti facti, si præmia desint,

Non movet, & gratis pœnit et esse probum.

Nil nisi quod prodest carum est, en detrahi menti

Spem fructus avidæ, nemo petendus erit.

Quid est Definitio?

Est, cum non simpliciter, sed cum definitione aliquid efferimus, ut: Non est hoc principis, sed Tyranni, nam bonus princeps non sibi, sed populo gerit imperium, Græcè ὁπιομός dicitur.

EX DIVISIONE TRES.

Quid est distributio?

Est, cum totum in partes aut membra partitur, ut sine scientia literarum non possunt teneri Respublicæ. Non possunt tradi religiones, retineri leges, civilis disciplina sine literis.

(Huc pertinet & δ' ἁλυσίς, ut Iudices partim gratia, partim pecunia corrupti sunt.)

Quid est Congeries?

Est, quando plures species coacervantur, ut apud Salustium de Catilina, Animus subdolanus, audax, rufus, cuiuslibet rei simulator: aut dissimulator, alieno appetens. Græce συνᾶβησις vocatur.

Quid est Incrementum?

Est, cum non eiusdem significationis verba coniungimus. sed per gradus ab infimis ad summa imo, ut; percussit, sauciavit, occidit.

Interdum fit in plurimis membris, ut Cicero; Facinus est vincere civem Romanum, scelus verberare, patricium necare.

EX CAUSIS TRES.

Quid est Aetiologia?

Est, cum causam recitamus, ut Cicero pro Archia. Si quid est in me ingenij Iudice, iure reperit Archia fructum meorum studiorum. Sequitur ratio, Quia fuit mihi auctor suscipiendi hæc studia.

(Huc pertinet & δ' ἡγορηλογία, cum aliquando officij rationem exponimus, aut excusationem,

Et ἀνγκάσιον cum allegatur necessitas)

Quid est Translatio?

Est, cum alicuius rei causa refertur in locum digniorem, aut magni profuturum dicenti, ut, Cicero pro Marcello hortatur Caesarem, ut tueatur vitam non tantum sui causa, sed Reipub. quia maxime expediat Reipub. ipsum vivere.

(Græce dicitur Μεταστάσις. Huc pertinet & Dolor, quo causam alicuius facti nobis commodam fingimus.)

Quid est Gradatio?

Est, cum per gradus itur ab aliis ad alia, ita ut semper proximum verbum repetatur, ut Secundæ res pariunt negligentiam, negligentia temeritatem, temeritas evertit homines.

(Græce κλίμαξ appellatur.)

EX CONTRARIIS X.

Quid est Contentio?

Est, cum per contraria amplificamus seu declaramus aliquid, quod fit aut singulis verbis, ut, Non est vera, sed falsa gloria placere vulgo, aut integris orationibus, ut:

Nulla salus bello pacem te poscimus omnes, (Græci Αντιθέσιν vocant.)

Quid est commutatio?

Est cum contraria transponuntur, ut Inimicis te placabilem, amicis inexorabilem præbes. Labor est

est etiam ipsa voluptas. Ed. re oportet, ut vivas, non
vere, ut edas. Græcè εὐχόμενος καὶ μετὰ θεοῖς δι-
citur.

Quid est inversio?

Est, cum ostendimus pro nobis facere argumentum
quod contra nos detorquetur, ut sepelivisti, igitur oc-
cidisti. Potest inverti, imò si occidisset, non sepelivisset.

Quid est Communicatio?

Est, cum idem contrariis tribuitur, ut, Pariter
in imperio nocent, severitas & nimia lenitas, Græci
συνωμειοῖσιν vocant.

Quid est correctio?

Est, quæ tollit quod dictum est, supponens aliud
magis idoneum, ut pro Milone. Quas ille leges si mo-
do leges nominandæ sunt, ac non facies urbis, & pe-
stes Reipub. Græcè vocatur ἐπ' ἀντιθέσει.

Quid est Reiectio?

Est, cum aliquid rejicimus tanquam indignum
aut intempestivum, ut: Quid attinet de hac dicere,
cum ad præsentem causam nihil faciat. Græcè ἀπο-
δοξίς videtur.

Quid est Occupatio?

Est, cum respondemus tacitæ obiectioni, quod si
cum ipsi anima dvertentes, quid nobis obsit prius, il-
ludimus quam objici possit, ut Cicero Pro Archia: Ne
quis à nobis ita hoc dici miretur, quod alia qua-
dam in hoc, facultas sit ingenij.

(Aliter præsumptio, Græcè προκατάληψις.

Quid

Quid est Concessio?

Est, cum quedam largimur ad versario, ut reli-
qua magis exaggerari possint, ut: esto, utiles sint
quædam constitutiones ac ritus in Papistica Ecclesia,
tamen dogmata impia sunt, & falsa opinio in ser-
mandis ritibus, Græci vocant παραμολογίαν pro-
pæmodum confessionem.

Quid est Paradiastole?

Est, cum ita aliquid conceditur, ut vicinum quid-
dam detrahi possit, ut virtus laborare potest, opprimi
non potest. Fabius cantor est, negligens non est.

Quid est Antipophora?

Est forma respondendi, cum aut simpliciter re-
spondetur ad interrogationem, aut tollitur quæ-
stio opposito argumento firmiori, ut Difficilis Labor
est exercendi styli, sed habet plurimas ac maximas
utilitates, vocatur & ἀντιθέσις ὁδὸς.

EX SIMILIBUS TRES.

Quid est Comparatio?

Est similitum vel dissimilium inter se collatio, quæ
maximam vim habet in amplificando, ut Brutus oc-
cidit liberos proditorem molientes, Manlius virtu-
tem filij morte multavit.

(Huc pertinent loci Dialectici, ex pari, ex ma-
iori, ex minori. Item exemplum, apologi, i-
cones, ut cum lupum dicunt pro malo do-
ctore.

Quid

Quid est Prosopeia?

Est, cum persona fingitur, ut fama apud Vergilium, aut cum rei inanimatæ sensum tribuimus, ut vocat Albani tumuli, (Cicero consolationem vocat.)

Quid est Sermocinatio?

Est cum orationem personæ alicui tribuimus, ut si quis fingat Maximilianum in oratione adhortari Carolum Imperatorem ad componenda Ecclesiæ dissidia.

A GENERE TRES.

Quid est γένος?

Sententia seu dictum continens præceptum vel moribus aut de aliquo vitæ casu ut apud Ciceronem vultu sæpe leditur pietas. Item posteriores cognitiones sapientiores.

(Huc pertinent leges, proverbia & dicta clarorum virorum, quæ vocant γένος, quale est dictum Ciceronis, Radices virtutum esse amaras, fructus vero dulces.)

Quid est Epiphonema?

Est amplificatio bonitatis, seu dignitatis, utilitatis, facilitatis, difficultatis in fine addita ad augmentandam admirationem, ut Adeo in teneris consuevit multum est. Hoc vero regium est consulere viriliter reipub.

Quid est Νοῆμα?

Est, quod verba sumit ex loco communi, quæ ad præsentem causam accommodat, ut recte ad locum communem alludere intelligatur, ut bene collocavi beneficium, cum in virum optimum, tum in hominem gratam contuli.

EX CIRCUMSTANTIIS
DVAE.

Quid est Hypotiposis?

Est, ubi res ita narratur, ut videatur quasi oculis subiecta, quod fit, cum diligenter persequimur circumstantias, ut Cicero pingit Milonem in rheda penulatum, cum vxore, parvis liberis. Clodium vero armatum sedentem in equo, pugnantem ex loco superiore.

Quid est Pathopœia?

Est, affectuum varietas, quæ à circumstantiis, sexu, tempore, locis, personis & ætatibus petitur. (Eius species sunt exclamationes, deprecationes, vota, minationes.)

Quid est Transitiō?

Est, cum monemus quid dictum sit, & quid restet, ut: Hactenus dixi quantum inest turpitudinis in ebrietate, nunc exponam quantum noceat valetudini.

Quid est Parenthesis?

Est brevis interpositio declarandi causâ inserta, ut: Tam venus oia amat finem qui quærit amoris (Cedit amor rebus) res age, tutus eri.

QVÆSTIONVM
DE IMITATIONE.

Quid est Imitatio?

Est (vt ex Quintiliano colligitur) cum ex autoribus lectione dignis verborum copia sumitur, & varietas figurarum, ac componendi ratio, atq; ad exemplum virtutum omnium mens dirigitur.

Quotuplex est Imitatio?

Duplex, Generalis & specialis,

Quid est imitatio generalis?

Est, qua bonos omnes imitamur.

Quotuplex est imitatio generalis?

Duplex, Rerum & verborum seu elocutionis.

Quid est imitatio rerum generalis?

Est, qua bonos omnes in inventione ac dispositione imitamur,

Quot in ea sunt obseruanda?

Duodecim,

Primo? quibus ex locis boni autores ducant exordia.

Secundo, vnde sumant amplificationes.

Tertio, quomodo trectent locos communes & affectus.

Quarto, quomodo concilient animos, quomodo perturbent.

Quinto, quam tempestiuè & parcè aspergant sententias.

Sexto, quam diligenter conseruent decorum.

Septi-

Septimo, quando consilio disponant partes, in causis:

Octano, vbi præparent auditorem.

Nono, vbi narrent,

Decimo, vbi disputent.

Vndecimo, vbi resurgent aduersarium.

Duodecimo, quando in Epilogo motus & affectus orationi addunt.

Quot modis fit hæc?

Duobus.

Interdum enim easdem ab illis desumptas, ad nostras causas aptè transgerimus, Interdum similia exempla gignimus, sicut boni pictores non mutantur, sed imitantur formas variorum corporum.

Quid est generalis imitatio verborum?

Est, qua verba, phrasæ, & figuras mutuamur ab ijs autoribus omnibus, qui propriissimè & purissimè locuti sunt, quales sunt, Cicero, Cæsar Terentius, Lilius.

SPECIALIS IMITATIO.

Quid est imitatio specialis?

Est, qua Ciceronianam compositionem sequimur quia apud eum peculiari quædam collocatio membrorum orationis.

Quot sunt de Ciceronis compositione
præcepta præcipua?

Tria.

Quod est primum præcep-
tum?

Vt sit iustus sententiarum ordo, quem in narra-
tione seu expositione facti seruare facile est: Verum
in exordys & probationibus difficilior.

Quæ est in exordiis, & probationi-
bus disponendis eius
ratio?

Primo poni solet aliqua propositio suæ cuiusq;
partis in oratione. Deinde subiicitur ratio, postea se-
quitur rationis expositio aut amplificatio. Interdum
sequitur simile, aut dissimile, aut aduersatiua, quæ
quasi novæ orationis initium est. Et in his partibus
perpetuo versatur Ciceronis oratio.

Quod est secundum præce-
ptum?

Vt sententiæ in magna parte orationis illigantur
periodus, quæ colis & commatis constant.
Colon est vnica integra sententia vt quæ homines a-
rant, ædificant, omnia virtutiparant. Comma est pari
colis, vt, navigant, ædificant. Periodus est orationis cir-
cuitus constans, vt minimum duobus colis. Colliguntur
autem sententiæ in periodis particulis rationalibus,
causalibus, relativis, comparatiuis, aduersa-
tiuis

Cuius, interdum etiam copulatiuis. Exempla vbiq; ob-
uia sunt apud Ciceronem.

Quod est tertium præceptum?

Vt sententiæ verbis ornentur. quod cum fit, ora-
tio erit vberior & mollior.

DE TRIBVS GENERI-
bus dicendi.

Quid sunt genera dicendi?

Sunt diuersæ formæ, seu vt Greci nominant
ῥῆγανδρῆς orationis, quas formas ingeniorum dis-
similitudo peperit.

Quot sunt genera dicendi?

Tria: Humile, Grande, & Mediocre.

Quid est genus humile?

Est, quod non assurgit super quotidianam lo-
quendi consuetudinem, eius artifex est Terentius.

Vitiosi in hoc genere breues, & ieiuni, horridi, &
obscuri, qualis est in orationibus aliculi Salustius.

Quid est genus grande?

Est, quod ex magna parte proprio sermone con-
stat, tamen Metaphoras habet crebriores, ac longius
peritas, copiose amplificat, adhibitis omnibus figuris,
& quasi de industria ostendit ornatum, qualis est ora-
tio Livij.

R 3

Vitiosi

(vicioſa ſunt tumidi & inflati, qui Aſiatici olim dicti ſunt.)

Quid eſt genus Mediocre?

Quod copioſius quiddam eſt, & abundat figuris, ſed amplificando aliquantulum reſiſtit infra grande genus, qualis eſt Ovidius, ac pleręq; epistolę & orationes Ciceronis.

(Miſcentur autem hæc genera inter ſe, ſicut Mus ſci tonos miſcent.)

Ad quid prodeſt diſcrimen generum dicendi obſervare?

Vt virtutes diſſimilium autorum, quos legimus, melius perſpiciamus: & vt vnusquisq; obſeruet ad quod genus natura videntur magis appoſitus.

**SELECTORVM EXELEM
mentis Rhetorices Finis.**

DE

**DE VTRA
QVE COPIA VER-
BORVM ET RERVM, EX ERAS-
MOROTERODAMO, ET IOANNE**

Riuio Atthendorienſe, breuiter ſe-
lecta diſcendi gratia.

Quid eſt COPIA?

Eſt facultas quædam, vnam eandemq; rem eum alijs atq; alijs verbis efferendi, tum vero argumentorum & figurarum varietate augendi & locupletandi.

Quotuplex eſt Copia?

Duplex. Verborum & rerum.

Quid eſt Copia Verborum?

Facultas, qua vna eademq; ſententia varijs modis efferri poteſt.

Quid eſt Copia rerum?

Eſt facultas qua brevis quædam ſententia dilatatur, & vberius atq; ſuſius explicatur.

Quibus in rebus conſiſtit Verborum Copia?

Synonymia, Heteroſi, Metaphora, reliquisq; hoc genus variandi rationibus.

Quibus in rebus conſiſtit Rerum

Copia?

R 4.

IN CON-

In congerendis, dilatandis, amplificandis argumentis omnibus, contrariis atq; alijs hoc genus modis.

Quid interest inter verborum & Rerum copiam?

Per copiam verborum oratio sola variatur, eadem manente sententia, nec augetur corpus orationis vel augmentum: Per copiam Rerum variatur, & augetur argumentum, vel materia orationis.

Ad quid conducit copiae exercitatio?

Primò, ad vitandam ejusdem verbi, aut sermonis iterationem.

Secundò, ad distinguendam varietate quadam orationem.

Tertiò, ad subitam ex tempore dicendi scribendiq; facultatem.

Quartò, ad enarrandos autores, ed vertendos ex alieno sermone, ad scribendum deniq; carmen.

DE VERBORVM COPIA.

Quot sunt rationes variandi orationes per verborum copiam?

Viginti sex præcipue

1. Synonymia.

3. Antonomasia.

2. Enallage.

4. Periphrasis.

5. Met-

5. Metaphora.

18. Mutatio figurae.

6. Allegoria.

19. Variatio primi supini.

7. Catachresis.

20. Variatio Imperativi.

8. Metonymia.

21. Variatio futuri.

9. Synecdoche.

22. Variatio generalis propositionis,

10. Isodynamia.

23. Variatio superlativi.

11. Comparatiua.

24. Connectendi particula

12. Relatiua.

25. Transitionum formulae.

13. Auxesis.

26. Decem generalia præcrepta mutandæ & variandæ orationis.

14. Hyperbole.

15. Meiosis.

16. Compositio.

17. Syntaxis.

Quæ est prima ratio?

Synonymia, quæ in his verbis sita est, quæ diversa cum sint eandem omnino rem significant, vt Ensis, gladius. Domus, ædes. Literæ, Epistolæ.

Quæ est secunda ratio?

Enallage sive Heterosis, quæ duobus potissimum constat modis. Alias enim pars ipsa mutatur, alias qualitas.

Quot modis pars mutatur?

Quinq;

Quibus?

Primò, verbum nomine permutatur, vt: Non dubito, Non est mihi dubium.

Secundò Verbum participio, vt redama eum, qui te amat. Amantem redama.

Tertiò, gerundium gerundio vt Ibo ad audiendum.

R 5

endum concionem, ibo ad audiendum concionem.

Quartò, verbum supino, vt venit ereptum, pro Venit vt eripiat.

Quintò, adverbium nomine, vt frequenter est in aula, frequens in aula est.

Quot modis mutatur qualitas?

Duodecim.

Quibus?

Primò, ponitur numerus pro numero, vt: Romanus prælio victor, pro Romani victores.

Secundò permuatatur persona, vt, qui scire posses, pro qui scire posset quispiam, apud Terentium.

Tertio, variatur genus, vel nominis, vt pileum et pileus: vel verbi, vt Lachrymat, pro Lachrymatur.

Quartò, mutatur casus, vt eius rei venit in mentem, pro ea res. Dono tibi libro, dono tibi librum.

Quintò variatur species nominis velut cum virmur vel abstractio pro adiectiuo, vt magnitudo meritorum, pro merita magna: vel diminutiuo loco simplicis, vt loquaculus, pro loquax: vel aut comparatiuo, aut superlatiuo loco positi, vt tristior, pro tristis, facundissimus, pro vehementer facundus: vel possessiuo loco primitiuo, vt iuxta sententiam Homerocam, pro, iuxta sententiam Homeri.

Sextò, mutatur species verbi, velut cum frequentativum loco primitiuo ponitur, vt Dictata pro Dux.

Septimò, figura mutatur, & simplex pro composito ponitur, aut contra, vt ponere, pro deponere, conscribere, pro scribere.

[odla]

Octauo, mutatur tempus, vt prædiceres, pro prædixisses, vicimus, pro vincemus.

Nono, mutatur modus, vt: Ne crede, pro, ne credas: Invenierit, acciderit, pro inveniet, accidet.

Decimo, declinatio, vt hilarus pro bilaris.

Vndecimo, coniugatio, vt Lavare, pro Lavere.

Duodecimo, variatur dictio Epenthesi, vt Martis pro Marti: Proparalepsi, vt Dicier pro dicit: Apherefi, vt, Ruit omnia late, pro eruit: Syncope, vt Dixti, pro dixisti: Apocope, vt, Quid captem consili, pro consilij.

Quæ est tertia ratio?

Antonomasia, quæ constat nominis permutatio: ne; vt Pelides, pro Achille, Dardanide, pro Troianis Pænus, pro Annabile, apud Livium. Senex pro persona, beri, apud Terentium.

(Huc pertinet, si quis appellatiuo proprii vice utatur, vt cum Apostolum dicimus pro Paulo Servatorem pro Christo, Item proprio appellatiui loco, vt Verrem, pro fure. Theasonem pro glorioso, Catonem pro sapiente.)

Quæ est quarta ratio?

Periphrasis quæ pluribus fit verbis, vt eloquentiæ Romanæ princeps, pro Cicerone, Troiani belli scriptor, pro Homero.

Quot fit modis Periphrasis?

Tribus.

Quibus?

Etymo.

Etymologia, Notatione, & Finitione.

Quid est Etymologia?

Cum nominis rationem explicamus, vt Homo, sapientie studiosus, pro Philosofo Qui literas docet pro Grammatico.

Quomodo Notatione?

Cum notis quibudam accidentium rem quampiam describimus, vt si quispiam intelligenti, animi habilis effervescentiam dicat.

Quomodo Finitione?

Cum quid res sit ostendimus, vt ars benedicens, di, pro Rhetorica, Animal rationis particeps pro homine.

Quæ est quinta ratio?

Metaphora.

Quid est Metaphora?

Est, cum vox a natura, propriæ significationis ad non propriam transfertur.

Vnde sumuntur Metaphoræ?

Primò, a sensibus corporis ad animum. A visu vt videre, pro intelligere. Ab auditu, vt audire, pro obtemperare. Ab olfactu, vt odorari, pro indagare. A gustu, vt delectare, pro rem acerbam, velut citum sensum perferre.

Secundò, a bruto ad hominem, vt oblatrare pro obsecrare: aut contra ab homine ad brutum, vt

qua

quis canem assentatorem, leonem ambitiosum, vulpem perfidum dicat.

Tertiò ab animali ad non animal, vt vertex montis, iratum mare. Aut contrò a non animal ad animal, vt viridis ætas, Ambo florentes ætatibus, apud Vergilium.

Quartò, ab animali ad animal, vt si quis corvum sui inequtantiem dicat,

Quintò, ab inanimato ad animatum, vt si quis orationem fluere dicat.

(Metaphora in simplici nomine interdum fixa est, vt si quis hominem ventri addictum, pecudem appellat. Interdum in Epitheto, vt florida ætas. Interdum in verbo simplici, vt a volat ætas, labuntur anni. Interdum additur quiddam, quod Metaphoram explicet, vt omnes inceduntur ad studia gloria.)

Quæ est sexta ratio?

Allegoria,

Quid est Allegoria?

Est cum tota oratio aliud verbis, aliud sensu præfert, quæ Metaphora perpetua diu potest, vt flamma fumo est proxima.

Hic aliud verbis, aliud sensu ostenditur, videlicet in tempore cavendum esse periculum, & vitandi mali occasionem.)

Quæ est septima ratio?

Catachresis,

Quid est Catachresis?

Est cum propter necessitatem abutimur vocabulo

bula in significato non proprio & suo, vt cum Pifſam dicimus, in qua lavamus, nec tamen piſces inſunt. Latine abuſio.

(Addit Eraſmus hoc loco, Onomatopœiam, quæ ſuæio nominis dici poteſt, vt Taratantara, Pro voce tubæ. Ad quam formam pertinet Paragoge, id eſt, deductio & derivatio novorum verborum, ex Analogia ſumpta, vt Syllatur ire, pro eo, quod eſt Sylla mores imitare velle. Interdum euſdem dictio- nis varia eſt. Paragoge, vt voluptuoſus, & volup- tuarius. Edax & edo, Homunculus, Homulus, ho- muncio, Pauxillum & paucula. Quorum obſer- vatio copiam orationis non mediocriter adiuuabit. Addit quoq; Metalepſin, qua gradatim itur ad id quod oſtendimus, vt: Poſt aliquot mea regna vi- dens mirabar ariſtas. Nam per ariſtas intelligi meſſes, per meſſes æſtates, per æſtates annos, La- tine tranſſumptio, vel tranſmutatio.)

Quæ eſt octava ratio?

Metonymia, hoc eſt transnominatio, cum vicino vocabulo pro vicino vtimur.

Quot modis fit Metonymia?

Quinq;.

Quibus?

Primò, cū inventorem pro re inuenta ponimus, vt cererē, pro cibo, Liberū pro vino, pro libidine Venerē.

Secundò, cum id, quod continet, pro eo quod continetur, vt Epotum poculum, apud Ciceronem pro

pro Cluent. Aut contra id quod continetur, pro eo quod continet, vt Vergil, iam proximus adet Vcale- gon, pro domus Vcaligontis.

Tertio, cum efficiente effectum ſignificamus, vt melior remis, pro velocitate quæ fit remis. Aut con- tra, vt frigus pigrum, audax inventa.

Quarto, cum ducem ponimus pro his qui ſubſunt vt ab Annibale cæſa ſunt, apud Cannas, ſexaginta millia, id eſt, ab eius exercitu.

Quinto, cum autorem pro opere ponimus, vt cupi- dicimus, Plinium ſemper in manibus habendum.

Quæ eſt nona ratio?

Synechdoche, qua pars pro toto, vel totum pro parte ſumitur. Latini intellectionem verterunt.

Quot modis fit Synechdoche?

Sex.

Quibus?

Primo, quæties ex vno plures intelligimus, vt, Pœnus fugatus Pro pœni.

Secundo, cum ex parte totum, vt tectum, pro do- mo, aut contra, vt Fontem, ignemq; gerebant, pro a- quam è fonte hauſtam.

Tertio, cum eſſeſpecie genus, vt iracundior Adria pro quovis mari, apud Horatium.

Quarto, cum ex materia rem conſectam, vt fer- rum pro gladio, abies aut pinus, pro navi.

Quintò

Quintò, cum ex præcedentibus sequentia, vt: Subdidit equo calcaria pro cucurrit.

Sextò, cum & quoquo modo aliud ex alio intelligitur, vt vixerunt, pro mortui sunt. Fuimus Troi, pro iam actum est cum nobis.

Quæ est decima ratio?

Isodynamia, id est æquipollentia,

Vnde constat Isodynamia?

Vocibus contrariis, & negationis vel additione, vel detractio, vt: viregredie doctus, vir minime doctus. Omnia feci, nil non fecit Placet, non displicet. Accipio conditionem, non repudio conditionem.

(Sunt autem pugnantia, triplicia. Contraria, vt amor, odium. Privativa, vt cæcus, videns. Contradictoria, vt nolo, volo; Doctus, non doctus; probat, non probat.)

Quæ est vndecima ratio?

Comparatiua, in quibus sit Isodynamia citra negationem, translatiua tantum partibus, vt Minor facit famam, quam pecuniam. Pluris facit pecuniam, quam famam. Anteponit famam pecunie. Posthabet pecuniam famæ.

Quæ est duodecima ratio?

Relatiua: vt vxor illius esse non vult. non vult illum maritum. Hoc me docuisti, hoc ex te didici.

Quæ est decima tertia ratio?

Auxesis

Auxesis quæ hic est amplificatio verbi solum, hoc est, cum amplificanda rei gratia verbum atrocius subiicimus loco proprii, vt cum latronem dicimus, qui sit improbus, mutum qui nihil respondeat.

Quæ est decima quarta ratio?

Hyperbole.

Quid est Hyperbole?

Est quedam rei supra fidem amplificatio, vt, Ocyor Euro, Fulminis ocyor alius, vix ossibus hæret.

Quæ est decima quinta ratio?

Meosis, quæ est extenuatio incredibili, vt cum attingisse dicimus eum, qui pulsauit: læsisse qui vulnerauit.

Quæ est decima sexta ratio?

Compositio, quæ situs & ordo verborum consuetus mutatur.

Quibus in rebus sita est?

A syndeto, vt veni, vidi, vici, Polysyndeto, vt Terentius: Sterit noctes, & dies. Syzeugmeno, quoties ad unum verbum plures, sententiæ respondent. Id sit trisariam. Aut cum verbum ipsum antecedit, vt Desflorescit forma, vel morbo vel ætate. Aut cum sequitur, vel morbo vel ætate forma desflorescit: Aut ponitur verbum in medio, vt: Ætate forma desflorescit, vel morbo.

(Huc pertinent, cum ex oratione simplici duplicem facimus, aut contra, vt: Omnia tu mihi debes, quicquid habes, id omne mihi debes.)

Quæ est decima septima ratio?

Syntax, cum è constructione quædam sermonis
varietas existit, ut multa pecunia, multum pecunie.
Tota nocte potavit, totam noctem.

Quæ est decima octava ratio?

Mutatio figure, qua alia atq; alia affectu ac ve-
luti habitu profertur oratio. Per interrogationem
vt, non est miserum mori? usq; adeo mori miserum
est? Ironia, vt. Non hoc curat populus, id populus
curat scilicet. Admirationem, vt, multum homini bo-
mo præstat. Dij immortales, homo homini, quid
præstat. Dubitationem, vt contemnit & deos & ho-
mines. Haud scio, magne Deos contemnat, an homi-
nes. Adiurationem, vt non aliter scribo, quam sentio,
Ne sim saluus, si aliter scribo, ac sentio. Abominatio-
nem, ut ista nunquam cogitavi, Dij meliora, quam
vt ista cogitavi. Exclamationem, vt Bruti litera
amante scriptæ: O Bruti amante scriptas literas,
Occupationem, ut virgines complureis vitavit: ut in-
terim de Vassali polluto sileam. Subiectionem, ut, Cum
& genere sis obscurissimo, & re nulla, nullis literis,
nulla forma, ingenio nullo, quid est cur te adeo jactes?
Per subiectionem hoc modo. Quid habes, cur tam sis
insolens? Natalium splendorem, At qui genere es ob-
scurissimo. Opes, At vel ira ipso es pauperior. Sic et-
iam de cæteris. Est enim subiectio, cum nobis ipsi re-
spondemus.

PRIMI

PRIMI SUPINI VA-
riatio.

Quot modis primum supinum
variatur?

Sex.

Quibus?

Primo, per Gerundium, Vt. Venit, ereptum virgi-
nem, venit ad eripiendum virginem.

Secundo, per Gerundium, vt venit ad eripien-
dam virginem.

Tertio, per Gerundium in Di, vt venit causa e-
ripiendi virginem, quod & ipsum per gerundium fie-
ri potest, vt venit causa eripiende virginis.

Quarto, per verbum, vt, venit vt eripiat vir-
ginem.

Quinto, per participium, vt: Venit erepturus
virginem.

Sexto, per indefinitum, sed Græca consuetudi-
ne, vt: venit eripere virginem.

VARIATIO IMPERATIVI

Quot modis variatur imperativus?

Duobus.

Quibus?

Primum, per subiunctivum, vt saluta, fac vt
salutes.

Secundo per futurum Indicativi, vt, Vale, vale-
bis.

VARIATIO FUTURI.

Quomodo variatur Futurum?

S 2

Per

Per verbum substantivum, vt: Pœnitebit, te o-
lim, futurum est, ut te pœniteat, Spero te gavisurum
facto, spero futurum, ut facto gaudeas.

Quot modis effertur hæc oratio,

(Dieweil wir studieren.)

& similes?

Tribus

Quibus?

Primo per præpositionem, vt: inter studendum

Secundo, per duos ablativos absolute positos, vt:
Studentibus nobis:

Tertiò, per verbum subiunctivi modi, vt: Dum
studeremus.

VARIATIO GENERALIS propositionis.

Quot modis effertur generalis
propositio?

Quatuor.

Quibus?

Primo, proprijs ac peculiaribus signis, vt: Omni-
bus est moriendum.

Secundò, per Isodynamiam, vt: Nemini, non est
moriendum.

Tertiò, per interrogationem, vt: Cui non est mo-
riendum? Quis est cui non sit moriendum.

Quartò, per signum infinitum, vt haud est ullus
cui non sit aliquando moriendum.

SVPERLATIVI VARIATIO.

Quomodo variatur Superlativus?

1. Per

1. Per comparativum affirmativè & negativè
vt, Vir omnium humanissimus: Affirmativè, vt, Vir cæ-
teris omnibus humanior, sed inusitatus, Negativè vt,
nemo hoc viro humanior.

2. Per Syntaxin, nemo quam hic vir humanior.

3. Per Periphrasin, Vir quo non humanior alter,
vel per neutrum genus. Quid hoc viro humanius?

4. Per signum infinitum, vt, haud est ullus hoc viro
humanior, vel neutrum genus, haud est quicquam
hoc viro humanius.

6. Per Syntaxin casus superlativi, Vir omnium
humanissimus, Vir inter omnes humanissimus, Vir ex
omnibus humanissimus.

7. Per Periphrasin, Vir maximè omnium huma-
nus.

8. Per Heterosin speciei, vt summa est Viri huma-
nitas.

9. Per verbum superare, vincere. antecellere, præ-
stare & similia, vt hic vir omnes humanitate superat,
Facile omnes vincit, Longè præstat. Hunc virum su-
perat humanitate nemo.

10. Per verbum passivum, vt hic vir humanitate
non facile superatur à quoquam.

11. Per interrogationem, vt, quem non hic vir huma-
nitate vincat?

12. Per contrarium, vt, hic vir humanitate nulli ce-
dit.

S 3

13. Per

13. Per Heterosin figuræ, De humanitate, quæ non huic viro concedat.

14. Per Comparativa, Hic vir omnibus humanitate superior.

15. Per contrarium, Hoc viro nemo non humanitate inferior: Hic vir nulli humanitate secundus.

16. Per Isodynamiam, vt Vir minime omnium in humanus,

17. Per exclamationem, O singularem viri huius humanitatem.

18. Per admirationem, Dii boni quanta est viri huius humanitas.

19. Per adjurationem, Ne vivam, si quid unquam vidi hoc viro humanius.

20. Per particulas Tam & Quam, vt Nemo tam humanus, quam hic vir. Per perinde, atq; ut, Quis perinde humanus, atq; hic vir? Per atq; ut, Haud est quisquam omnium atq; humanus, atq; hic vir. Per adeo vt, vt Vir adeo humanus, vt, nemo sit cum eo conferendus. Per ita, vt, Nemo ita humanus, vt hic vir.

21. Per Heterosin speciei, vt Ea viri huius est humanitas, vt & ei nemo sit æquandus, Vel. Singulari in omnes humanitate, &c. Per Isodynamiam, vt vir humanitate præditus haud vulgari. Per Hyperbolen, Vir non humanus, sed ipsa pene humanitas.

22. Per Periphrasin, Vir maxime humanus, Vir minime inhumanus.

23. Per

23. Per Auxesin, vt: Vir incredibili humanitate, Vir exemplum humanitatis, quomodo Terentianus Simo exemplum continentiae dixit, & Cicero innocentiae exemplum, de Rutilio loquens.

Connectendi particulae.

Quæ sunt connectendi particulae?

Primum, deinde, præterea, adhuc, quid quod, denique, quin etiam, post hæc, postremo, adde huius, huc pertinet.

Da exemplum.

Cicero: Quæro igitur, vester Deus, primum ubi habitat? Deinde quæ causa cum loco moveat, si modo movetur aliquando? Postremo, cum hac proprium sit animantium, ut aliquid appetant, quod sit natura accommodatum, Deus quid appetat? ad quam denique rem motu mentis ac rationis utatur? Postremo, quomodo beatus sit, quomodo æternus? libro 1. de natura Deorum.

Transitionum formulae.

Vnde sumuntur transitionum formulae?

Primo, ab æquali, vt, Erant hæc jucundissima, neque minus voluptatis attulerunt illa.

Secundo, ab inæquali, vt audisti gravissima, sed audisti graviora.

S 4

Tertio

Tertio, à simili, vt hæc perfidia designavit, cuius generis sunt & illa, quæ Romæ nuper perpetrasse dicatur.

Quarto, à contrario, sed hæc privatim, nunc quæ publice, Sed hæc juvenis peccavit. nunc senis virtutes audietur.

Quinto, à diversis, De moribus habes, nunc de doctina reliquum est ut dicamus.

Sexto, quasi per occupationem, vt jam ad reliqua properabimus, si prius illud adiecerimus.

Septimo per reprehensionem, vt: Quorsum nos transversos abripuit dolor? Ad rem redeamus.

Octavo à consequentibus sive relativis, vt habes quid in illum contulerim beneficiorum, nunc quam gratiam reculerit, audi.

Quis est transitionis usus?

Vt & quid dictum sit, admoneat, ad reliqua comparet auditorem, atq; ita lucem asserat dicendis.

DECEM GENERALIA COMMUTANDÆ & VARIANDÆ ORATIONIS PRÆCEPTA.

Quot sunt generalia commutandæ & variandæ orationis præcepta?

Decem. Quæ?

1. Primum omnium, res ipsa Latinis aptisq; verbis offerenda est, vt Hic est optime de te meritis.

2. Dein

2. Deinde mutatoris verbis utendum, si qua, quæ idem efficiant, reperiantur.

Idq; fit per {
Synonymiam
Heterosin.
Antonomasiam

Periphrasin quæ constat {
Etymologia,
Notatione
Finitione.

Per Synonymiam, vt: Plurima extant huius in te beneficia. Per Heterosin partis, verbo nomine permutato, vt: maxima sunt huius erga te merita. Personæ & partis simul, vt: Quintio Fabius plurimum debet, Quintio Fabius bona plurima accepta refert. Figuræ, ut hic est optime de te promeritus. Per Periphrasin activæ, vt: Hic te summis beneficijs affecit. Hic maxima in te beneficia contulit. Passivæ, vt, Tu summis es ab hoc beneficijs affectus. Ab hoc multa & præclara in te beneficia collata sunt.

3. Mox ubi propria deficiunt, translatis utendum est.

Id fit per {
Metaphoram.
Allegoriam,
Catachresin.

Per Metaphoram activæ, vt, Incredible est quantis hic te beneficijs obligaverit, obstrinxerit, devinxerit Passivæ, Magnis huius beneficijs atq; meritis obligatus es, obstrictus, devinctus. In quibus etiam compositio est, ex oratione simplici, facta duplici }

S s

4. Quod

4. Quod si translatitia quoq; desint, si activa oratio fuerit, vertenda in passivam erit, vt: Hic plurimis te beneficiis affecit: Plurimis ab hoc affectus es beneficijs.

5. Postea verba in nomina inde deducta, aut in participia commutabimus, vt Multa extant huius in te merita.

6. Substantiva adiectivis ab iisdem deductis, adiectiva vero si quæ hinc veniant, abstractis permutabimus, vt, immensa est huius erga te beneficentia & benignitas.

(Est & hic Heterosis speciei.)

7. Vbi modo adverbia in nomina, modo nomina in alias atq; alias partes orationis commutaverimus, tum aut per contrariam dicemus, aut orationem agentem in negantem commutabimus, aut orationem patientem in negantem commutabimus, aut contra per Isodynamiam, vt tu singularia ab hoc beneficia habes: Non vulgaria huius extant in te beneficia.

8. Si quid simpliciter, & pronuntiativè dictum est.

Per	{	Interrogationem	efferimus
		Dubitationem	
		Admirationem	
		Ironiam	
		Abominationem	
		Adjurationem	
	{	Exclamationem	

Per interrogationem, vt, Quod est quod tu huic non pro suis immortalibus erga te meritis debeas? Admirationem, vt, Dii boni, quantum hic in te beneficiorum contulit, quanta huius in te merita sunt? Hic etiam per Syntaxin oratio variatur, Exclamationem, vt: O singularem, & prope incredibilem huius in te beneficentiam O egregia & penè divina huius erga te merita. Hic orationi alius quasi vestitus atq; habitus datus est per figuræ mutationem.)

9. Post hæc paulo liberius totam orationem vertere licebit, vt vel unam dictionem pluribus verbis circum eas per Periphrasin vel è simplici oratione duplicem facias per compositionem, quam vocant, vt Tu huic pro eo ac meritis de te est gratiam referre nunquam potes. Hic adeo de te bene meruit, vt egregijs ejus in te officijs respondere nullo modo possis.

10. Post alia omnia similitudinibus interim atq; exemplis vti licebit. Variatur hæc quoq; sententia per Isodynamiam hoc modo: Huius tu summis beneficijs usus es. Non mediocria sunt erga te merita. Et per Hyperbolen & auxesin, vt: Divina atq; immortalia sunt huius erga te merita, Hic egregiè in te beneficius et benignus fuit, Et per Relativa, vt hic maximum tibi beneficium dedit. Tu ab hoc beneficium maximum accepisti. Hic tibi summa beneficia tribuit, Huic tu plurimum merito ipsius debes. Hic te maximis beneficijs ornavit. Hæc de verborum copia.

SEV RATIONE LOCUPLETANDÆ SENTENTIÆ.

Quot sunt rationes Copiæ rerum seu locupletandæ sententiæ?

Duodecim. Quæ?

1. Specierum & partium enumeratio, & speciei cu genere collatio.
2. Modus vel enumeratio antecedentium.
3. Causæ, vel enumeratio caussarum.
4. Comitantia & sequentia rem, vel enumeratio effectuum & consequentium.
5. Hypotyposis vel descriptio personarum.
6. Egressio, Græcè ἐξέλευσις.
7. Epitheta.
8. Circumstantiæ, Græcè περιστασις.
9. Amplificatio.
10. Multiplicatio propositionum.
11. Copiosa probationum & argumentorum accumulatio.

12. Multiplicatio partium orationis Rhetoricæ.

Quæ est prima?

Est cum aut species vel partes enumeramus, aut speciem cum genere conferimus.

Quot sunt huius rationis species seu formæ?

Tres.

Quæ?

Divisio, Partitio, Speciei cum genere collatio.

Quid est divisio?

Est cum quod summam ac generatim dici poterat, id latius explicatur, atq; in species ducitur, ut Rem universalium perdidit. Hoc sic dilatabitur: Quicquid vel matris vel patris nomine, hereditate ob venerat, quicquid aliorum affinium morte advenerat, quicquid ex uxoris dote (quæ quidem neutiquam erat vulgaris) acceperat, quicquid ex legatis accreverat (accreverat autem permultum) quicquid peculiaris castrensium constituerat; pecuniam omnem, vasa, vestes, fundos agros, una cum ipsis & villis & pecoribus, breviter, rem omnem, seu mobilem, seu soli, denique, familiam etiam ipsam quotidianis comessationibus popinis, cupedijs, vnguentis, alea, lufibus, paucis diebus, ita absumpsit, abigurrivit, absorbuit, ut ne teruncium quidem reliquum fecerit.

Hic duo verba, Rem universam, & luxu perdidit, suis partibus explicantur.

Quid est partitio?

Est quoties totum, quod non formis sed partibus constat, in easdem diducitur, ut: Torus commaduit. A summo capillo ad imum usq; calcaneum pluvia commaduit. Caput, humeri, pectus, venter, tibiæ, totum denique, corpus pluvia distillabat.

In his duabus formis, simul & in initio summa rerum proponenda est, & eadem alia sermonis specie repetenda, & ita redeundum ad genus, quasi signis enumerandis iam sumus defatigati, etiam si nihil erat præteritum

teritum. Præterea cavendum, ne partium ordinem, confundamus, tumultuaria verborum congerie, sed vel ordine scito, vel apta distributione, vel eleganti descriptione, legentis aut audientis ædium excludamus.

Quid est speciei cum genere collatio.

Est, quoties de specie loquentes, genus adiungimus, id quod ferè sit amplificandi gratia, ut, cum vniuersa eruditio plurimum affert, & ornamenti, & adiumenti mortaliibus, tum præcipue Philosophia. Item Omni quidam ætati fœda est libido, verum senectuti multo fœdissima. Item, cum omnibus in rebus plurimum habet momenti, tum præcipue in bonis prudentia.

(Simplex enim erat, prudentiam in bellis plurimum habere momenti)

Quæ est secunda locupletandæ sententiæ ratio?

Modus vel enumeratio antecedentium, hoc est, quoties non contenti semel exitum rei proponere, cui quo reliqua quæ præcesserunt per se queant intelligi, singulatim ea quoque commemoramus, per quæ ad exitum peruentum est, ut, Catilina nefarios conatus M. T. Cicero Consul sua sagacitate statim odoratus, singulari vigilantia peruestigauit, summa prudentia, deprehendit, miro in Rempublicam studio prodidit, incredibili eloquentia convictit, gravissima auctoritate repressit, armis extinxit, magna felicitate iussulit.

Quæ

Quæ est tertia ratio?

Causæ vel enumeratio causarum quoties rem, non nudam exponimus, sed altius etiam causam reperimus, a quibus initus sit perfecta, ut si quis in bello quopiam suscipiendo addat, quæ fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ suscipiendi belli occasio, quæ vincendi spes, quæ utriusque fiducia.

Exempla passim obvia sunt in Poëtis & Historicis, præsertim in Livio.)

Quæ est quarta ratio?

Comitantia & sequentia rem, vel enumeratio affectuum & consequentium, hoc est quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enumeramus etiam illa, quæ negotium comitantur, vel consequuntur, ut Amonius causa belli civilis fuit, trium exercituum populi Romani interfectionum clarissimorum civium interitus afflictio senatus auctoritatis, omnium denique malorum, quæ videmus. Ex secunda Philippica Ciceronis.

Quæ est quinta ratio?

Hypotyposis, vel descriptio rerum, personarum, locorum, temporum, quæ vitimur, quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia, rem non simpliciter exponimus, sed cœu coloribus expressam, in tabulis spectandam proponimus, ut nos depinxisse, non narraisse, lector spectasse, non legisse videatur.

Quomodo id præstare poterit?

Si prius

Si prius ipsi totam rei naturam, omnesq; circumstantias ac veluti faciem animo lustremus. Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, ut quam maxime fiat evidens, perspicuaq; lectori.

Quomodo locupletabimus orationes rei descriptione?

Cum, id quod fit, aut factum est cum summam aut tenuiter exponemus, sed omnibus fucatum colorem ab oculis ponemus.

Quibus rebus constant descriptiones rerum seu Hypotyposes?

Circumstantiarum explicatione, collocatationibus, similibus, dissimilibus imaginibus, Metaphoris, Allegorijs, & si quæ præterea sunt figuræ, rem illustrent, item Epitheta.

EXEMPLVM.

(Expugnata est civitas, apparebant effusæ per domos ac templa flamma & ruentium tectorum fragor, & ex diversis clamoribus, unus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo, complexa suorum coherentes, & infantium seminarumq; ploratus maleuq; in illum diem servati fato senes, tum illa prophane-rum sacrorumq; direptio, esserentium prædas, repetitiumq; discursus & acti ante suum quisq; prædonem catenati, & conata retinere infantem suum mater, & scibi majus lucrum est, pugna inter victores.

Vnde petuntur descriptiones personarum & Prosopopœia?

Ab omni.

Ab omnibus circumstantijs præcipue verò ab his:
A natione seu patria, vt Pænus sordifragus, Mollus Atheniensis.

Ab Etate, et luenum prodigus.

A Fortuna, vt Fastuosus diues.

A Studijs, vt Gloriosus miles.

Item a communibus affectibus & quo fit animo pater in liberos. maritus in uxorem, &c.

Quomodo locupletatur oratio locorum descriptione?

Quoties tota loci facies, veluti spectanda depingitur, vt, vrbis, montis, regionis, fluminis, templi, domus, Frequenter à locorum descriptionibus narrationum sumitur exordium,

Quot modis utimur descriptione temporis, seu Chronographiis?

- Quatuor. 1. In narrationum exordijs.
2. Gratia delectandi, veluti cum Poëtæ diem, noctem, auroram, aut crepusculum exprimunt.
3. Causa amplificandi, vt, noctis descriptio apud Virgil. lib. 4. ad amplificandum dolorem Didonis pertinet.

4. Causa probandi, vt descriptiones interdum veris, hyemis, autumnis, aestatis, &c.

(Mistæ sunt quoties temporum qualitates exponimus, puta, pacis belli, simul cum ostendimus, quæ virtutes aut quæ Vicia tum maxime valuerint.)

Quæ est sexta locupletandi ratio?

Egressio Græcætaginæ

T

Quid

Quid est egressio sive παρὰ σκοπέ?

Est definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrens tractatio.

Quot modis adhibetur?

Quinq;

Quibus?

Aut laudandi gratia, aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi aut preparandi.

Vnde sumuntur egressiones?

Ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum. Item à tractatione fabularum, apologorum. Præterea a locis communibus quoties amplificandæ rei gratia, vel in vitia ut luxuriam, libidinem, avaritiam. & id genus alia, dicimus, vel quoties virtutes, ut frugalitatem, continentiam, studia literarum, pietatem, taciturnitatem, laudibus effertimus.

Quæ est septima locupletandi ratio?

Epitheta?

Quid sunt Epitheta?

Nomina adiectiva & quæcunq; alia à quibus proprietas quedam attribuitur, quocunq; pacto non personis tantum, verum etiam rebus, ut præcepit iuventa, Esca malorum voluptas, Vita magistra historia.

Vbi adhibentur Epitheta?

In Poëmatibus, in quibus & naturalibus uti licet, candida nix, Liquidi fontes.

(In prosa oratione non oportet adhibere, nisi emphasin, quandam habeant, & ad rem propositam.)
pertineant

pertineant, ut: Non impetrabis causam tam iniquam ab Aristide iustissimo. Tuo consilio nobis subveni, vir prudentissime.

Quæ est octava ratio?

Circumstantia, quas Græci περιστασεις vocant,

Quotuplices sunt circumstantiæ?

Duplices rerum & personarum.

Quæ sunt circumstantiæ rerum?

Causæ, locus, occasio, instrumentum, tempus, modus, atq; id genus alia.

Quæ sunt circumstantiæ personarum?

Natio, patria, sexus, ætas, educatio, disciplina, habitus corporis, fortuna, conditio, animi natura, suum, antea acta, commotio, consilium, nomen.

Ad quid conducit apertus & tempestivus circumstantiarum usus?

Ad amplificandum atq; extenuandum, ad evidentiam, ad confirmationem & probationem, Facit enim ut tota oratio densis ac crebris argumentis vndiq; diffusa sit, & communita.

Quæ est nona dilatandi ratio?

Amplificatio,

Quot sunt amplificationis formæ?

Præcipue quatuor.

Quæ est prima?

Est quæ constat incremento, hoc est, quoties gradibus aliquot pervenitur, non modo ad summum sed interim quodammodo supra summum, ut, fa-

ciuem Romanum vincire, scelus verberato, prope parricidium necare quid dicam, in crucē tollere.

(Ad hoc genus pertinet, cum congestis ordine quodam circumstantiis, in contextu & cursu semper priore magis insequitur, vt Cicero 2 Philip. de vomitu Antonii: Orem non visu modo fœdam, sed etiam auditu, si inter cœs nam in tuis immanibus iis poculis hoc acci- disset, quis non turpe diceret! In cœtu vero populi Romani negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe eſſet, is fructus eſculentis vinum redolentibus, gremia- tum suum & totum tribunal implevit.)

Quæ est secunda forma?

Comparatio, quæ sit vel ſiſtione, vt, Servi me hercle mei, ſi me iſto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domum meam delinquendam putarem, vel exempli collatione, quoties propoſito velut ſimili exemplo, efficitur, vt id quod exaggeramus aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur, vt, Quanto eſt Oppianicus in eadem iniuria maiore ſup- plicio dignus? Siquidem illa, (Mileſia) cum ſuo cor- pori vim attuliſſet ſeipſam cruciauit. Hinc autem id dem illud efficit, per alieni corporis cruciatum. Cice- ro in Oratione pro Cluent.

Loquitur hic de Mileſia quadam muliere, quæ pro abortu pecuniam accepit a ſecundis hæredibus. Ita Oppianicus etiam vxotem Martii precio induxe- rat, vt prolem ſuam, quam in vtero geſtabat, res nœo perderet.)

(In hoc autem genere non ſolum tota totis, ſed, etia partes

partes partibus comparantur. Vt Cicero! An vero vir ampliffimus Scipio Tiberium Græchum mediocriter labefactantem Rerapub. priuatus interfeſcit Cariliſinam orbe terrarum cæde ac incendio vaſtare cupientem, nos conſules perferremus.)

Quæ eſt tertia forma?

Ratiocinatio qua amplificando aliud ex alio col- ligitur hoc modo: Tu iſtis ſaucibus, iſtis lateribus, iſta gladiatoria totius corporis firmitate, tantum vini in Hyppij nuptijs exhauſeras, vt tibi neceſſe eſſet in populi Romani conſpectu vomere. Colligitur enim quantũ vini biberit Antonius, quod illa totius corporis gladiatoria firmitas nequiuert ferre & concoquere.

(Huc pertinet, quoties res atrociffimas eleua- mus conſulto, quo graviora videantur, quæ ſe- quutura ſunt hæc in hoc reo. Metum Virgarũ Navarchus nobiliſſimæ ciuitatis præcio rede- mit. Humanum eſt, &c. Hic atrocius quid- dam expectetur, neceſſe eſt, cui hæc quæ ſunt atrocia comparata, humana atq; vſitata vi- deantur.)

Quæ eſt quarta forma?

Cum amplificamus congerie verborum ac ſen- tentiarum idem ſignificantia, vt Cicero pro Ligario: Quæ tua mens? oculi? ardor animi? quid cupiebaſ?

(Hic velut acervo crevit oratio. Idem ſit in- terim omnibus altius atq; altius inſurgenti- bus, vt in hoc exemplo! Aderat ianitor carce- ris, carniſex Prætoris, mors terrorq; ſociorũ, & ciuium Romanorum, liſtor Sextius.)

(Amplificamus etiam quæ uero cōtentione quadam, ut Cicerō in uertem; Non enim furem, sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae, non sacrilegum, sed hostem sacrorum reigionum, quæ uon sicari um, sed crudelissimum canonicum ciuium sociorumq; in iudicium uestrum adduximus.)

(Amplificamus præterea eum speciem augemus, generi collatam, ut: Cum omnes disciplinae liberales plurimum homini concilient, ornamentum, uel adiumentum, cum imprimis eloquentia. Totidem sunt & minuendi modi, quot amplificandi.)

Quæ est decima dilata ndi ratio?

Propositionum multiplicatio, hoc est, ut quam maximum propositionum numerum reperiamus.

Quot sunt spectanda in propositionibus?

Tria.

Quæ?

Primo, ut eas reperiamus propositiones, quæ quid ad causam pertineat, absolutè complectantur, Deinde, ut rectè diuidantur. Postremo ut ordine quam maxime ad causam idoneo, disponantur.

(Siquidem eo pacto fiet, ut neq; copia rerum confusa sit oratio, dum semper habet audier certum aliquod & in quod tendat animum, & quod meminissq; possit, & quod expectet, tum is qui dicit nusquam hæreat, dum in promptu est, quo sese recipiat in uiam.)

Exemplum.

(Si quis suadeat M. Tullio conditionem ab Antonio oblaram accipiat, nempe ut uiuat, extinctis Philippicis, his semper propositionibus. ut patenter

Esse cuiquam egregio uiro tanti emendandi tam ut immortalẽ uitam amittat.)

Huic generali subserviat particularis, à circumstantiis sumpta, præsertim Ciceroni, qui tot laboribus clarissimum, semperq; uicturum nomen sibi peperit, Ac mox tem esse contemnendam tot voluminibus editis sussimè demonstravit, maxime cum iam seni non multum æui superesse uideatur, Rursum altera sumitur à circumstantiis: Nihil infelicius esse, quam debere uitam Antonio. Tertia coniecturalis erit, callidè hoc agere Antonium, ut exstis prius Philippicis, in quibus intelligat & suam infamiam sempiternam, & Ciceronis immortalem gloriam esse sitam, deinde erepta uita quoq; totum extinguat Ciceronem.

Vnde petuntur propositiones?

Partim ex his quæ sunt uulgaria, partim ex his quæ sunt propriæ causæ: uulgares propositiones ex ipsa rei natura reperiri poterunt, propriæ ex circumstantiis rei diligenter expensis.

(Genus suaserium proprios habet locos, unde propositiones petere liceat, rectum, laudabile, utile, tutum, facile, necessarium, iucundum Demonstratiuum item suos, nempe bonorum ordines, & quæ his comprehenduntur.)

Quæ est undecima locupletandi ratio?

Est quæ sumitur ex accumulatione copiosa probatio

bationum & argumentorum, quas Græci
appellant.

(Nam ad eiusdem propositionis confirmationem
varix rationes adhibentur, & rationes aliis argu-
mentis confirmantur.)

Quotuplices sunt probationes?

Duplices, partim enim sunt ἐν τεχνῶν id est, ar-
tificiales partim ἀτεχνῶν id est, ab arte semotæ.

Vnde dicuntur probationes ab arte
semotæ, seu ἀτεχνῶν

A præiudicijs, à rumoribus, à tormentis, à tabu-
lis; à iurejurando, à testibus.

Vnde petuntur probationes artifi-
ciales?

Primum à signis, quarum alia sunt necessaria,
quæ τεκμήρια vocantur, alia non necessaria, quæ
σημεία dicuntur. Secundo, ab argumentis, quorum
aliud est credibile, aliud velut propensius aliud non
repugnans: & ducuntur plerumq; à circumstantijs;
quæ duplices sunt, personæ ac rei, de quibus paulò
ante dictum est. Item à locis, qui sunt omnium caus-
sarum generibus communes, à finitione, Etymologia
& ab his, quæ ad naturam finitionis pertinent gene-
re, specie, differentia, & reliquis locis rerum, de qui-
bus traditur in Dialecticis. Tertiò sumuntur proba-
tiones ab exemplis, quæ plurimum etiam valent ad
Copiam: & adhibentur, aut vt similia, aut dissimilia
aut contraria: rursum, aut vt maiora, aut vt minora
aut vt paria.

DE

DE COPIOSA TRACTATI.

tione exemplorum.

Quotupliciter tractantur exempla?

Dupliciter.

Quomodo?

Aut contractius, cum exemplum ceterum notum, ver-
bo significatur, vt Cicero pro Milone: Neg; enim pos-
sit Hala Servilius, aut P. Nasica, aut L. Opimius, aut
me consule, Senatus, non nefarius haberi, si scelera-
tos interfici nefas esset. Aut iussus, cum augentur, &
crescunt tractatione.

Quot rationibus augentur & crescunt
exempla tractatione?

Tribus.

Quæ est prima ratio?

Commendatione quæ plerumq; sumitur, vel a rei
dignitate, vel ab auctoris laude, vel gentis, vnde duci-
tur exemplum, veluti si quis Lacedæmonicum factum,
aut dictum adhibet, præfari oportet, eam agentem sa-
pientia, & rei militaris & civilis disciplinæ cæteris
longe antecelluisse & exemplis pulcherrimis semper
abundasse. Et si quis è Plutarcho citabit exemplum,
præfari licebit, eum autorem vnum omnium esse gra-
uissimum. Item si quis M. Artillii Reguli ad hostem
redeuntis exemplum velit adducere, poterit ad hunc
proloqui modum: Inter tam multa Romanæ virtutis
insignia decora, nullum nunquam facinus pulchrius ex-
stitisse, aut laudatius, quam Martij Artillij.

T

Quæ

Si fusius aut latius explicentur, cum exaggerationibus, & amplificationibus: quod genus fuerit, si quis persuadere studeat. ad prudentiam comparandam multum conducere peregrinationes, multarum rerum inspectionem, Solonis laude aliquandiu commemoratus & quam civitatem reliquerit, & quam ob causam, & quæ maria transierit, & quas rationes, quo capitis periculum adierit, & quibuscum sit congressus, & quid mirandum conspexerit, & quantum temporis absuerit, & quanto illustrior & sapientior in patriam redierit, fusius enarret; Atq; utaq; ratio dilatandi contrahendiq; locum dabet in fabulosis quoq; exemplis, si res ac decor patietur.

(In his quæ omnino fide carent, præfari conveniet, non sine causa esse conficta, neq; tot seculis temere celebrata. Deinde quid sibi in voluerint sapientes, interpretabuntur. Huc etiam pertinent Apologi, quales sunt, qui Aesopi nomine celebrantur, & illi Menei Agrippæ, de corporis humani membris adversus ventrem conspirantibus, apud Livium. Referuntur huiusmodi etiam fictæ narrationes rerum gestarum, cuiusmodi sunt Luciani veræ narrationes, & de specu apud Platonem, de quo vincti quidā vmbis perinde ut ipsis rebus, delectantur.)

Quæ est tertia dilatandi ratio exempla?

Collatio. & Comparatio siue consentio,

Quid est collatio?

Est, cum accommoda similitudo, quod adductum

Est

est exemplum ostendit aut simile esse, aut dissimile, aut contrarium. Simile, ut non aliter, quam Camillus rem Romanam à Gallis oppressam, & in extremam perniciem adductam sua virtute, depulsis barbaris, restituit; Ita Laurentius Valla latinas literas, in scitia serè barbarorum depravatas, obrutas, extinctas, in pristinum nitorem, velut ab inferis revocavit. Dissimile, Brutus occidit liberos proditorem molientes, Manlius virtutem filij morte multavit. Contrarium ut, Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit, Verres eadem foris abstulit.

Quid est comparatio siue contentio?

Est, quæ demonstrat id, quod adductum sit, aut esse par, aut minus aut maius. Par, ut apud Ciceronem, Etenim mihi ipsi accidit, ut cum duobus patricijs, altero improbissimo, altero modestissimo, atq; optimo viro peterem: Superavi tamen dignitate Catilinam, gratia Galbam. Minus ut si propter matrimonia violata, verbes everse sunt, quid fieri adultero par est? Maius ut pro Milone: Negant intueri lucem esse fas ei, qui a se hominem occisum esse fatetur. In qua urbe tandem hoc homines stultissimi disputant? Nempe in ea, quæ primum iudicium vidit de capite M. Horatij fortissimi viri, qui nondum libera civitate, tamen populi comitijs

mit is liberatus, cum suam annu sororem interfecit
fateretur.

Vnde sumitur hæc exemplorum
collatio?

Ex omnibus rerum ac personarum circumstantiis,
Adiuvatur autem & orationis artificio, cum verbu
ac figuris ad id commodis alia consulo adiuvantur,
alia tolluntur.

Quæ sunt exemplis affinia?

Parabola, εἰκὼς siue imago, contentio demon-
stratiua, iudicia & sententie.

Quid est parabola?

Est similitudo sumpta ab his, quæ sunt, aut qua
natura casu rebus adiuncta sunt, vt navis pro ven-
torum ratione velum tollens, aut contrahens, in hoc
aut illud latus transferens, Parabola est, quæ docet
sapientem tempore cedere oportere ac rebus præsen-
tibus sese accommodare. Quæ aliquando verbo nota-
tur, vt Intelligis tibi vertenda vela? Aliquando latius
explicatur, & apertius accommodatur vt apud Cice-
ronem pro Murena: Quod si e portu soluentibus qui-
dam in portum ex alto inuehantur, prædicere summo
studio solent tempestatum rationem, & prædonum,
& locorum quod natura fert, vt his saueamus, qui
eadem pericula, quibus nos perfuncti sumus, ingredian-
tur, quo me tandem animo esse oportet, prope iam et
magna iactatione, & exarudentem, in hunc, cui vides
maximas tempestates esse subeundas

Est

(Estq; eadem parabola, quæ exempli, dilas-
tandæ ratio, videlicet per collationem, item
quæ dissimilium cuius hoc sit exemplum; Ne-
que enim vt navis vt ilior nova, quam verus
sic amicitia.)

Quid est εἰκὼς siue imago?

Est ficta similitudo, quæ cum descriptione qua-
dam oculis subicitur, & imaginem rei collatæ, quasi
vinam exprimit, vt, Os humerosq; Deo similis. Facit
autem εἰκὼς magis ad eidentiam, aut grauitatem
aut incunditatem orationis, quam ad probationem.

Quid contentio demon-
stratiua?

Est quoties in genere demonstratiua personam
cum persona conferimus, laudandi, vtuperandive
gratia, vt si quis Maximilianum laudaturus: eum
componat cum Marco Antonio Imperatore. Est &
verum comparatio, quod genus est, Si quis poeticam
laudaturus, huius commoda in Philosophia commodis
committat, atq; expendat.

Quid sunt iudicia?

Sunt sententie Scriptorum illustrium gentium,
virorum sapientum, & clarorum ciuim, quæ Græ-
ci κρισις appellant.

Idem valent sapientum Apohtegmata, cuiusmodi
di sunt illa sapientum dicta, quæ referuntur a
Plutarcho. Huc pertinent & Prouerbia, item ora-
cula, & responsa numinum.)

Quid est sententia?

Est (vt inquit Cicero ad Herennium) oratio

sumpta de vita. quæ aut quid sit, aut quid esse oportet
at in vita breviter ostendit.

(Licet autem sententias in omnibus orationis par-
tibus & affectibus movendis, admiscere, non solum
in probatione, quæ si in loco adhibentur haud me-
diocrem orationes copiam adiungens, neq; id sine gra-
uitate & gratia. Debet tamen earum esse modus, ut
ibi adhibeatur, ubi locus postulat aut certe patitur.

Quot sunt sententiarum formæ?

Præcipuæ duæ, Epiphonema & Noema.

Quid est Epiphonema?

Est rei narratæ vel probatæ summa acclamatio.
Narratæ ut apud Virgilium: Tantæ molis erat Ro-
manam condere gentem. Probatæ ut apud Cice-
nem pro Ligario: Quorum igitur impunitas, Casar,
tuæ clementiæ laus est eorum te ipsorum ad crude-
litatem acuet oratio?

Quid est Noema?

Est sententiæ genus, quod non dicitur, sed intelli-
gitur, quale est illud: Eras dignus ut haberes integrâ
manum. Nam intelligitur, ut rursus in ludo depu-
gnares.

(Est autem illud dictum inquendam agentem cum
sorore Talionis, quod sibi dormienti pollicem re-
ciderat, cum illa fratrem sapius alludo gladiatori
redemisset. Sunt & aliæ sententiarum formæ,
quas si vis, ex ipso autore Erasmo desumes.)

Quid cognationem habet cum
sententiâ?

Expolitio.

Quid est expolitio?

Est, quoties eodem in loco diutius commoratur &
eandem sententiam alijs atq; alijs modis variamus,
simul & locupletamus.

Quibus id fit modis?

Primò, commutatione verborum, cum eadem res
alijs atq; alijs figuris sæpius effertur.

Secundò, commutatione tractationis, vel, cum quod
iam sub persona nostra diximus, idem alium, sed pau-
lò aliter dicentem facimus: vel, cum quod sedatus est,
disputatum, id acrius atq; inflammatus efferrimus.

Quot partibus constat copiosa
expolitio?

Septem.

Quibus?

Præpositione,

Ratione.

Duplici sententiâ, cui ratio idem duplex subijci
potest.

Contrario,

Simili,

Exemplo,

Conclusione,

Exemplum expolitionis.

Sapiens nullum pro Repub. vitabit periculum,
Ideo

Ideo quod saepe fit, ut cum pro Repub. perire noluerit: necessario cum Repub. pereat. Et quoniam sunt omnia commoda à patria accepta, nullum incommodum pro patria grave putandum est. Ergo qui fugiunt id periculum, quod pro Repub. subeundum est stulti faciunt. Nam neque effugere id possunt, & ingrati in civitatem reperiuntur. At qui patriæ pericula suo periculo propellunt, hi sapientes putandi sunt: Dumque eum, quem habent honorem Repub. reddunt & pro multis perire malunt, quam cum multis. Et enim vehementer est iniquum, vitam à natura acceptam per patriam cum conservaueris, naturæ, cum cogat reddere, patriæ, cum roget, non dare. Et; cum post summa cum virtute & honore pro patria interire, malle per dedecus, & ignaviam vivere: pro amicis, & parentibus, ac cæteris necessarijs adire periculum cum velis, pro Repub. in qua hoc vel illud sanctissimum patriæ nomen continetur, nolle in discrimen venire. Itaque, uti contemnendus, qui nauigando nauim, quam se mavult incolumem, ita vituperandus qui in Repub. discrimine suæ salutis plus, quam communis, consulit. Navi fracta multi incolumes fuerunt, ex naufragio patriæ, nemo potest enatare, Quod mihi videtur decius intellexisse, qui se devotuisse dicitur; & pro legionibus se in hostes immisisse medios: unde vitam amisit, non perdidit. Re enim utilissima, maximam redemit, vitam dedit, accepit patriam, amisit animam, potius est gloria

quæ

quæ summa laude, prodita vetustate quotidie magis enitescit. Quod si pro Republica debere accedere ad periculum, & ratione demonstratum est, & exemplo comprobatur, si sapientes sunt existimandi, qui nullum, pro salute patriæ periculum vitant.

(Vtile erit, diligenter exerceri hoc modo adolecentes, non solum in tractandis & exponendis sententijs sed quolibet etiam argumento, quod potest commode explicari, tractarique copiose Interdum congerere licebit plures sententias, rationes, similia, & exempla cum copiosius tractare volumus.)

Quæ est duodecima dilatandi ratio?

Multiplicatio partium orationis Rhetoricæ, quæ sunt. Exordium, Narratio, Propositio, cum partitione, probatio continens confirmationem & confutationem, & peroratio, è quibus Exordium & Narratio, interdum omitti possunt brevitatis studio: interdum copię affectatione, prolixius omnes tractari adiectis pluribus Schematis, & admixtis quoque affectibus.

Quomodo dilatatur Exordium?

Primo, renovando docilitatem commodis transitionibus, quod genus fuerit: Audistis largitione corruptela, sanguine, stupro, ac fœdissimis artibus paratum honorem. Nunc ostendam illud, quod turpiter est adeptus, turpius administrasse.

V

Securæ

Secundo revocando attentionem varijs modis, qui pro rei natura fingi possunt. Tales fuerint. Magna sunt hæc, sed levia præ his, quæ nunc dicturus sum. Et: Nunc ad ipsum rei caput accedo, proinde quæso, ut hæc animis quàm maximè attenti, audiat.

Quomodo dilatatur narratio?

Primò repetitione quæ sit quoties sit res pantis ac simpliciter exposita, denudè susus & ornatus enarratur.

Secundò digressionem, quæ & brevis esse debet, & sic cum narratione coherere, sit aut quasi finis narrationis, aut quasi initium probationis videri eadem possit.

Quomodo dilatatur propositio?

Id duobus fit modis, Primum, si pro simplici, duplici aut multiplici utimur, etiamsi vna sit satis, ut: Si fecisset, præmio magis, quam supplicio dignus erat. Aut: Res hæc nec est honesta, nec expedit, nec sine summo periculo fieri potest. Quod si maximè sit honesta, maximè expediat, maximè sit tuta, tamen fieri non potest, ut consequamur. Deinde si non nam omnino, sed & argumentis obiter interiectis & affectibus accensam, proferamus. Qualis est illa Ciceronis pro Milone: Hæc sicut exposui, ita gesta sunt, iudices: insidiator superatus, vi victa vis, vel potius oppressa virtute audacia est. Deinde affectus miscet: Nihil dico quid Respublica consecuta sit, nihil quid nos, nihil quid boni, nihil sane id profit

profit Miloni, qui hoc fato natus est, ut ne se quidem servare potuerit, quin una Rempublicam vosq; servaret.

Quomodo crescunt probationes?

Labefactione seu præparatione, asseveratione & excursionibus per amplificationem.

Quomodo crescunt labefactione seu præparatione?

Id fit bifariam.

Quomodo?

Primò propositionibus quæ hic sunt veluti singulorum partium orationis collectiones, seu conclusiones quas oratoribus mos est initio argumentationum proponere, & easdem in fine vehementius per affectus aut per epilogum repetere.

Secundò, cum ita proponimus, ut ipsa orationis figura fidem abrogemus, aut conciliemus. Cuiusmodi est illud Ciceronis pro Milone. Sed antequam ad eam orationem veniam, quæ est propria nostræ questionis, videntur ea esse rejicienda, quæ in senatu sæpè ab inimicis & improbis jactata sunt, & in concione etiam paulo ante ab accusatore.

Quomodo asseveratione?

Cum ea, quæ argumenta quidem non sunt, sed pondus argumenti habent, probationibus admiscetur, ut: Quis tam cæcus, qui hoc non videat? Quis tam impudens qui neget?

(Locupletantur & singulæ collectiones Epilogis particularibus, quæ summam rationum paucis comprehen-

comprehensam auditori denuo sub oculos re-
vocant, quod maiore cum fide conclusio succe-
dat, ut Cicero in Oratione pro Pompeio. Qua-
re videte, cum dubitandum vobis omni stu-
dio, ad id bellum incumbere, in quo gloria
nomina vestri, salus sociorum, vestigia ma-
xima, fortunæ plurimorum civium, cum Re,
publica defendendum.)

Quomodo excursionibus?

Cum per amplificationem singulis probationibus
suos affectus adijcimus, ad quod propria destinata
est conclusio, quam si copiosam esse volumus, geminam
efficiemus, ut simul per Epilogum præcipua argumen-
ta recenseantur, & affectuum omne genus
per omnes locos tra-
ctetur.

Selectorum de utraq; Copia verborum
& rerum finis

LECTO.

Est utilissima pars studiorum puerilium
exercitium & usus præceptorum, quæ
traduntur adolescentiæ, varius, assiduus
& diligens. Nam absq; exercitatione non
satis intelliguntur præceptiones artium, nec
diu inhærere possunt mentibus. Adieci-
mus igitur hoc loco etiam species argumentatio-
num Rhetoricarum breuiter collectas, quod
earum cognitio non minus necessaria
& utile exercitium videtur esse quàm Dia-
lecticarum adolescentibus. Nam sæpe oc-
currunt earum exempla in bonis au-
toribus, & diligenter pertractatæ sunt ab iis
Scriptoribus tum Græcis tum Latinis, qui de
Rhetorica præcepta tradiderunt. Nihil, in-
quit ille, paruum est in studiis. Ideo & hunc
breuem quasi tractatulum studiosus adole-
scens non contemnet, sed ut profuturum su-
is studiis amabit. Si quis hæc vult Rhetor-
icis præceptis addere potest, vel proponet
ediscenda in eo dialectices loco, ubi de for-
mis argumentationum agitur. Nos in calce
libelli ideo adiunximus, ut successiva & pe-
culiarj opera & tempore explicari adolef-
centiæ commodius possent. Vale.

V 3,

De

DE NOVEM SPECIEBUS ARGUMENTATIONUM Rhetoricarum.

Quot sunt species argumentationum Rhetorices.

Novem. Quæ?

1. Ratiocinatio.	5. Enumeratio,
2. Inductio,	6. Simplex conclusio.
3. Collectio,	7. Subiectio.
4. Complexio seu Dilemma.	8. Oppositio.
	9. Inversio.

I. RATIOCINATIO.

Quid est Ratiocinatio?

Est Syllogismus Rhetoricus, in quo rationibus una vel pluribus additis maiori & minori propositione, infertur.

Quot partibus constat?

Quinq. Quibus?

Propositione, Propositionis ratione, Assumptione Assumptionis ratione, & conclusione.

Da Exemplum.

FE Cuicumq. quæsitum opus est, is verè dici dives non potest. Est enim divitiarum fructus, copia, quam declarat satietas rerum & abundantia.

dantia hoc est si tibi nihil deesse putes, nihil appetas amplius.

RI Marco Crasse quæsitum opus est, quia propter aviditatem pecunie nullum quæsitum turpem putat, quotidie fraudat, possit, paciscitur, aufert, eripit, spoliat socios, ævarium expilat, & testamenta supponit, quæ omnia non abundantia, sed egentia signa.

¶ Ergo Marcus Crassus verè dives dici non potest.

(Interdum pluribus partibus constat ratiocinatio, quam quinq. cum unaquæq. probatio suam habet, confirmationem & rationem, atque hæc rursus aliam, interdum omittitur probatio, vel propositionis vel assumptionis, fitq. argumentatio trimembris, exemplum vi de apud Erasum in opere de conscribendis Epistolis, & Ravius libro 6. Dialecticæ.)

II. INDUCTIO.

Quid est inductio?

Est argumentatio, quæ rebus non dubijs concessis propter similitudinem, rem, quæ dubia erat, comprobatur.

Da Exemplum.

Dic mihi senex ingratisime, si nihil in te officij collocassem, num tu me iniurium vocares? Non, inquires. Neg. enim injuria videri potest, si nihil de eo bene merearis, cui nihil debes. Nunc igitur cum

V 4

uliro

ultro plurimum in te officij contulerint, non æquum est, te mihi succensere, quod benefacere desierim, qui succensere non poteris, etiamsi nunquam benefacere cœpisssem.

III. COLLECTIO

Quid est collectio?

Est argumentatio, quæ rationibus & expolitio-
nibus absolvitur.

Quod partibus constat?

Quinq; Quibus?

(Propositio est, quod probandum sumitur. Ratio quæ probat quod propositum est. Confirmatio est rationis probatio. Expolitio est, quæ locupletandæ & honestandæ rei gratia adhibetur. Hæc fere sumitur a similibus, exemplis, amplificationibus, proverbiiis, & id genus aliis. Conclusio est, quæ superioribus breviter repetitis, propositionem iterat.)

Da Exemplum.

Sapientius est famæ suæ longè diligentius, quam opibus suis, non minus verò diligenter, quam vitæ consulere. Minus siquidem damni & incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam vitam amittit, quam qui famam. Fama amissa in integrum restituitur nunquam. Et vita quidem corporis, cum certos à natura terminos acceperit, in longū tempus extendi nequit. Fama verò hominis, quæ est altera et potior vita nostra

nostra, etiam post cineres & rogam superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adimit, qua nullo etiam auferenti, diu frui non poteramus: at famam qui eripit, re immortalis, & pulcherrima nos spoliatur. Quod veteres rectè intellexisse mihi videntur, qui non pecuniam modo, verum etiam vitam ipsam effundere non dubitarunt, quò nomen suum quam maxime prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postquam se fama spoliatos viderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutius in vita manerent, adeo gravius famæ, quam vitæ dispendium iudicabant. Quod si igitur homines, his rebus maxime timere videmus, quæ, cum sint preciosissimæ, facillimè tamen perduntur, ac difficile restituuntur, sapiens existimandus non est, qui famæ, suæ neque, restitui potest semel amissa, & qua nihil habet homo preciosius, non multò diligentius consulendum putet, quam pecuniæ, aut etiam vitæ.

(Potest etiam tribus duntaxat, aut quatuor confici collectio, si vel confirmatio, vel expolitio, vel utraq; omittitur.)

Quomodo differt Collectio à ratiocinatione?

In collectione id ipsum, quod proponitur, in conclusione repetitur. In ratiocinatione concluditur id, quod est à propositione & assumptione confectum.

IV. COMPLEXIO sive Dilemma,

V S

Quid

Quid est complexio five
Dilemma?

Est argumentatio in qua utrumvis concesseris,
reprehenditur, ut Gabinius admonendum non cen-
seo: nam si bonus est admonitione non habet opus.
Si improbus, eam contemnet.

Aliud

De futuris angimur non debemus: etenim si bo-
na sunt, frustra metuimus, sin adversa infelicitatem
duplicamus.

Vitiosæ complexiones sunt, in quibus aut u-
traque pars, aut altera converti & in adversa-
rium detorqueri potest, ut accusandus omni-
no non est.)

(Nam si veretur, quid eum accusas, qui id po-
tius aestimet? Hic invertitur utraque pars, Pri-
or ut, Imo si veretur, maxime accusandus, ut
corrigatur. Posterior ut si non veretur, hoc
ideo est accusandus, quia improbus est. Non
est hic puer tradendus privato præceptori.
Nam si est literarum studiosus, non habet o-
pus privata institutione: sin ociosus est deditus,
nil proderit disciplina ignavo.)

(Hic invertitur prior pars. Imo, si studiosus
est, plus proficiet, si privatum præceptorem
habuerit.)

V. ENUMERATIO.

Quid est Enumeratio?

Est, in qua pluribus rebus sufficienter expositis,
& cæteris infirmatis, una reliqua necessario confir-
matur.

uibus

Quot partibus constat?

Expositione, infirmatione, & conclusione.

Da exemplum?

Si illum ab hoc dicis occisum, cum sine causa
nunquam suscipiatur maleficium, necesse est, aut me-
tus aut odio, aut spe alicuius commodi, aut amici ali-
cuius gratia ab hoc esse occisum. Sed neq; odium, neq;
metum, neq; spem intercessisse, neq; ad amicum ali-
quem mortem eius pertinere probare poteris. Relin-
quatur ergo ab hoc non esse illum occisum.

(Interdum constat tantum Infirmatione &
conclusionem, ut: Neq; metuit, neq; odio habu-
it, neq; aliquid commodi spectavit, neq; ami-
citia alicuius motus est, igitur non occidit.
Fabius argumentum à Remotione appellat.
Dialectici vocant argumentationem a suffi-
ciente divisione, ut: Neq; censu, neq; vindicta;
neq; testamento liber factus est, Ergo liber nō
est, Confutatur autem enumeratio, si aut unū
aliquod membrum, quod ab adversario præ-
teritum erat, profertur, aut si vnum quippiam
ex his, quæ prolata sunt, falsum esse ostendi-
tur, Exemplum utriusq; vide apud Erasmus.)

VI. CONCLUSIO

Simplex.

Quid est conclusio simplex?

Est argumentatio, in qua ex eo, quod antecedit,
aliquid consequi necesse est, ut: Spiritus, ergo non est
mortuus. Literas novit, ergo didicit. Si hunc homi-

715722

nem constat in provincia fuisse occisum, ab hoc, qui
tum Romæ fuit occidi non potuit,

(Refutatur hæc argumētatio duobus modis.
Primo si id quod sequitur, non necessario cum
antecedente coherere offenditur. vt: Si mater
est, diligit filium, Refellitur, quia Medea fili-
um occidit. Hoc vocant Dialectici, negare cō-
sequentiam. Deinde si id, quod antecedit, ne-
gatur esse verum, vt Philosophia est vitanda, Refelli-
tur, quia antecedens est falsum, Est igitur ne-
gandum, vt fit in Enthymemati.)

VII. SUBIECTIO.

Quid est Subiectio?

Est argumentatio, in qua quærimus, quid pro
adversario, aut contra nos dici possit: deinde per sin-
gulas interrogationes, propere subycimus rationes,
quibus id, quod dictum est, refutatur.

Quot partibus constat subiectio?

Tribus. Quibus?

Interrogatione, Subiectione & conclusionē.

Da Exemplum.

Quæro, unde iste ex tenui tam pecuniosus factus
sit? Patrimonium amplum relictum est? At patris
bona venerunt. Hæreditas aliqua obvenit? At a suis
exheredatus est. Ex mercatura, quam instituit, que-
sum maximum consecutus est? At ex ea re, que ha-
bere videbatur omnino amisit. Quare si his rationibus
non locupletatus est, aut illi aurum domi nascitur,
aut unde non licuit pecunias accepit.

Refutatur subiectio, si aut aliquid prætermisum esse
ostēda.

ostenditur, aut infirmatur aliquid ex enume-
ratis, sicut fit in enumeratione, in quam sub-
iectio commutari potest.)

VIII. OPPOSITIO.

Quid est oppositio?

Est, in qua ex opposito Propositionis ad ipsam
propositionem revertimur.

Quot partibus constat?

Tribus. Quibus?

Propositione, Oppositione, & reversione.

Da Exemplum?

Si eo tempore, quo hunc hominem in provincia
occisum dicitis, ego Romæ fui, relinquitur a me non
occisum. Nam si tunc in provincia fuisset, a me occi-
sum suspicari poteratis. Nunc autem, cum eo tempo-
re in provincia non fuerim, nihil est quod hominem
a me occisum suspicemini.

IX. INVERSIO.

Quid est inversio?

Est argumentatio, in qua ex adversariorum ra-
tione, non id quod ipsi volunt, sed quod utile nobis est,
sequi nos demonstramus.

Quibus partibus constat?

Propositione, ratione, & inversione.

Da exemplum?

Non sunt legendi Poetæ, demulcent enim legen-
tis animum, & alliciunt: Imo ob id ipsum sunt legen-
di, quia demulcent animum.

F I N I S.

8

~~1777~~

~~1778~~

1779

Heinrich Wenceslaus bis Münsterbergensis.

Gütheit miß gratia tua Domine

Anno 1562.

17 die Augustij

